

Vraagstukken gesorteerd naar labels

Inhoud

Introductie	5
Analyse van de vraagstukken	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
De verslaglegging van de vraagstukken	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Samenvatting.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
De lijsten.....	12
Landbouw (groep)	12
Landbouw algemeen (161).....	12
Landbouwbedrijfsvoering (114)	20
Bouwblok (21)	26
Precisielandbouw (16).....	27
Biologische landbouw en zilte teelt (12)	28
Veehouderij (4).....	29
Glastuinbouw (3).....	29
Mest (6)	29
Water (groep)	30
Waterhuishouding (37)	30
Zoet water (29).....	32
Aquacultuur (14).....	34
Visserij (19).....	34
Oosterschelde (42)	36
Grevelingen (34)	38
Vrijkomende Agrarische bedrijfsgebouwen (VAB) (51)	40
Recreatie (groep).....	42
Recreatie (141)	43
Minicampings/boerencampings (14).....	50
Pleziervaart (19)	51
Recreatiewoningen (14)	52
Wandelen en fietsen (12).....	53
Maatschappelijke samenhang (groep)	54
Kennisuitwisseling en kennisverspreiding (31)	54
Samenwerking (33).....	56
Burgerkracht (17)	58
De overheid in haar formele rol (groep)	59

Regelgeving (70)	59
Procedures (54)	64
Ruimtelijke ordening (113)	67
Sturing (4)	73
Financien (40)	74
Vernieuwing (groep).....	76
Experimenteren en innoveren (41)	76
Beleving (36).....	78
Concepten (55)	80
Waarden/kwaliteiten (groep).....	83
Natuur (64)	83
Landschap (55)	87
Landschappelijke inpassing (11).....	90
Cultuurhistorie (19)	90
Duisternis/stilte (4).....	91
Verkeer (groep)	92
Verkeer (29).....	92
Veiligheid (7).....	93
Bewegwijzering (5)	94
Duurzaamheid (groep)	94
Duurzaamheid (61).....	94
Energietransitie (14).....	98
Ruimtelijke adaptatie (27).....	99
Economie (groep)	101
Economie (67)	101
Nieuwe economische dragers (NED) (38)	104
Nutsvoorzieningen (3)	107
Wonen (groep)	107
Wonen (43).....	107
Nieuwe landgoederen (4).....	110
Technologie (28).....	110
Maatschappelijke thema's (groep).....	111
Zorg en gezondheid (18).....	112
Demografie (12).....	113

Introductie

In januari en februari 2017 zijn er voor de omgevingsvisie buitengebied Schouwen Duiveland vraagstukken opgehaald. Vraagstukken nemen een cruciale plaats in de aanpak van de omgevingsvisie, zij zijn de verankering.

Hoe klinkt een vraagstuk?

- Het is een probleem dat .....
- Zus en zo is goed maar er wordt te weinig mee gedaan
- We verwachten dat x tot problemen gaat leiden
- Het is een ongebruikte kans dat .....
- Als we x niet doen dan gaan we bij Y vastlopen
- enz.

De vraagstukken zijn op twee wijzen opgehaald

Ten eerste, en als eerste, zijn 35 gesprekken gevoerd met mensen die dagelijks met het buitengebied van de gemeente bezig zijn. Professionals, burgers, ondernemers etc. Het zijn mensen die op een of andere manier veel weten van een aspect van het buitengebied. In totaal zijn er zodoende 368 vraagstukken 'aangetekend', bijna 11 per gesprek.

Vervolgens hebben medewerkers van de vakafdelingen van gemeente, Provincie, Waterschap en Rijkswaterstaat (21 in totaal) een vragenlijst ingevuld en daaruit zijn nog eens 150 vraagstukken aangetekend, ongeveer 7 per vragenlijst.

Zo ontstond een lijst van 518 vraagstukken.

Analyse van de vraagstukken.

De lijst is in een Exceltabel geplaatst, de vraagstukken vormen de regels van de tabel. Om grip te krijgen op deze lange lijst zijn alle vraagstukken 'gelabeld' naar aanleiding van de inhoud. Dit zijn de kolommen van de tabel. De 'labels' stonden op voorhand niet vast. Sommige zijn wel voor de hand liggend, (landbouw) andere ontstonden tijdens het herhaaldelijk doorlezen van de lijst (zoals het label 'concepten'). In totaal zijn 50 labels benoemd. Een vraagstuk kan verschillende labels krijgen. In totaal zijn 1767 verbanden aangetekend, gemiddeld heeft een vraagstuk iets meer dan 3,4 label.

In onderstaande tabel staan alle labels die benoemd zijn, en het aantal keer dat een label is toegekend. Ze zijn gegroepeerd in hoofdthema's.

Groep	label	Aantal
Landbouw	Landbouw algemeen	161
	Landbouwbedrijfsvoering	114
	Bouwblok	21

	Precisielandbouw	16
	Biologische landbouw en zilte teelt	12
	Veehouderij	4
	Glastuinbouw	3
	Mest	6
Water	Waterhuishouding	37
	Zoet water	29
	Aquacultuur	14
	Visserij	19
	Oosterschelde	42
	Grevelingen	34
VAB en wonen	Vrijkomende Agrarische bedrijfsgebouwen (VAB)	51
	Wonen	43
	Nieuwe landgoederen	4
Recreatie	Recreatie	141
	Minicampings/boerencampings	14
	Pleziervaart	19
	Recreatiewoningen	14
	Wandelen en fietsen	12
Maatschappelijke samenhang	Kennisuitwisseling en kennisverspreiding	31
	Samenwerking	33
	Burgerkracht	17
De overheid in haar formele rol	Regelgeving	70
	Procedures	54
	Ruimtelijke ordening	113
	Sturing	4
Financiën	Financiën	40
Vernieuwing	Experimenteren en innoveren	41
	Beleving	36
	Concepten	55
Waarden/kwaliteiten	Natuur	64
	Landschap	55
	Landschappelijke inpassing	12
	Cultuurhistorie	19
	Duisternis/stilte	4
Verkeer	Verkeer	29
	Veiligheid	7
	Bewegwijzering	5
Duurzaamheid	Duurzaamheid	61
	Energietransitie	14
	Ruimtelijke adaptatie	27
Economie	Economie	67
	Nieuwe economische dragers (NED)	38
	Nutsvoorzieningen	3
Technologie	Technologie	28
Maatschappelijke thema's	Zorg en gezondheid	18
	Demografie	12

De verslaglegging van de vraagstukken

De vraagstukken zijn op drie manieren toegankelijk gemaakt.

Ten eerste wordt de oorspronkelijke tabel beschikbaar gesteld (downloaden van de site). Dit is het bestand op basis waarvan de analyse gemaakt is. Iedereen kan hier zelf in grasduinen en wellicht ook nieuwe analyses maken.

Ten tweede wordt dit lijvige document beschikbaar gesteld waarin alle selecties uit het bestand 'vraagstukken op een rij' en per label bij elkaar staan. Zoals eerder aangegeven komen vraagstukken vaak bij verschillende selecties terug (3,4 maal). Iets kan bijvoorbeeld een vraagstuk in de landbouw, regelgeving en VAB zijn. Dit document is om die reden niet geschikt om 'door te lezen'. Het is een naslagwerk om bepaalde groepen vraagstukken nog eens te bekijken.

Ten derde is er deze samenvatting gemaakt van de vraagstukken. Deze is juist wél bedoeld om door te lezen. Het geeft een overzicht van de opgehaalde vraagstukken.

Samenvatting per groep

Landbouw	Labels	Aantal
	Landbouw algemeen	161
	Landbouwbedrijfsvoering	114
	Bouwblok	21
	Precisielandbouw	16
	Biologische landbouw en zilte teelt	12
	Veehouderij	4
	Glastuinbouw	3
	Mest	6

Ongeveer de helft van de landbouwvraagstukken heeft met de uitvoering van het agrarisch bedrijf te maken. Denk dan aan de grondschaarste, het gebrek aan zoet water, te weinig kennis en samenwerking, beperkte ondernemingscultuur en specifieke onderwerpen als de experimenterende fase van de precisielandbouw en de complicaties bij de omschakeling naar biologische landbouw.

De andere helft van de vraagstukken gaat over bijkomende zaken als knellende regelgeving, de zorgen over het hergebruik van vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen en de 'herijking' van de relatie tussen landbouw en natuur.

Water	Labels	Aantal
	Waterhuishouding	37

	Zoet water	29
	Aquacultuur	14
	Visserij	19
	Oosterschelde	42
	Grevelingen	34

Uiteraard is water een belangrijk thema. Een deel gaat over problemen met de waterhuishouding, daarvan maakt het gebrek aan zoet water een behoorlijk onderdeel uit. Dit probleem wordt merkbaar groter door veranderende weerpatronen. Ook de structureel teruglopende pleziervaart heeft natuurlijk met water te maken en is een belangrijk vraagstuk. Visserij wordt veel ingebracht in de discussie over keuzes die met ruimtegebruik te maken hebben. Water wordt ook al snel gebiedsgericht. Het speelt op de Oosterschelde of de Grevelingen of op het eiland zelf. Er zijn vrij veel ruimteclaimdiscussies op de Oosterschelde. Op de Grevelingen zijn er ook ruimteclaimdiscussies, en er zijn daar tevens veel waterkwaliteitsvraagstukken.

VAB en wonen	Labels	Aantal
	Vrijkomende Agrarische bedrijfsgebouwen (VAB)	51
	Wonen	43
	Nieuwe landgoederen	4

Het onderwerp vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen, en de dilemma's zijn welbekende thema's. Is wonen en bedrijvigheid een kans of een bedreiging voor het buitengebied? De noodzaak voor het ontwikkelen van een goede uitzonderingsregeling voor plattelandswoningen wordt onderschreven, dat zou het samenleven makkelijker maken. Hoeveel drukte kunnen de smalle wegen hebben, en is het daar wel veilig? Veel mensen zien in bedrijvigheid een kans maar concurreert dat dan niet met bedrijventerreinen en winkels elders? En hoe pas je het allemaal goed in het landschap in?

Recreatie	Labels	Aantal
	Recreatie	141
	Minicampings/boerencampings	14
	Pleziervaart	19
	Recreatiewoningen	14
	Wandelen en fietsen	12

Dit is een dynamische sector met veel veranderingsvragen, de dynamiek komt over de sector heen. Denk aan de teruglopende pleziervaart en de problemen waar de havens daardoor komen te zitten. Veel vraagstukken spelen over gewenste modernisering van de verblijfsrecreatie (huisjesterreinen en kamperen bij de boer). Eiland-brede samenwerking moet sterker maar ook samenwerking tussen aanbieders. Hoe gebruik je natuur optimaal? Conceptontwikkeling in vele vormen, je voelt de noodzaak tot voortdurende innovatie en aanpassing sterk klinken. Bijna alles moet moderner en

beleefbaarder, zelfs de natuurbeleving ontkomt er niet aan (Kunnen we meer 'evenementen' zoals de kookexcursie bij de Plompetoren bedenken, die natuur dichtbij mensen brengt en goed bezocht worden?)

Maatschappelijke samenhang	Labels	Aantal
	Kennisuitwisseling en kennisverspreiding	31
	Samenwerking	33
	Burgerkracht	17

Een opvallend onderwerp is wat mensen samen kunnen doen. De drie thema's die hier genoemd zijn overlappen elkaar maar voor een klein deel, je mag ze bijna bij elkaar optellen. Zo ontstaan meer dan 75 vraagstukken over 'meer samen doen'. We kunnen drie verschillende manieren om samen te werken onderscheiden. Meer kennisdelen, meer samenwerken, meer samen uitvoeren.

Kennisdelen gaat over zeer uiteenlopende onderwerpen. Samenwerking gaat relatief veel over samenwerkingsmogelijkheden in de toeristisch-recreatieve sector. Burgerkracht blijft eigenlijk een beetje achter, misschien omdat we het hier over het buitengebied hebben en niet de dorpen. Maar men realiseert zich wel dat je ook op het platteland elkaar nodig hebt.

De overheid in haar formele rol	Labels	Aantal
	Regelgeving	70
	Procedures	54
	Ruimtelijke ordening	113
	Sturing	4

We zien twee heel verschillende soorten vraagstukken over regelgeving. Het kan over de inhoud van de regels gaan, is het wel duidelijk?, willen we die regels wel? Maar het gaat ook over het proces eromheen. De inzet van accountmanagers klinkt sterk door, dat is een goede zet geweest, maar nu is er nog verwachtingsmanagement nodig. En helderheid (nee is ook een antwoord). Men vindt het te lang duren. Dat schrikt af voor een volgende keer!

Er zijn veel vraagstukken over keuzes voor ruimtegebruik, de 'ordering van de ruimte op het land en het water'. Wie kiest er, en wat kies je dan?. Gemengd gebruik is ingewikkeld. De hoeveelheid vraagstukken is bijna duizelingwekkend door de verschillen. Er blijkt in ieder geval uit dat druk op de ruimte hoog is!

Vernieuwing	Labels	Aantal
-------------	--------	--------

	Experimenteren en innoveren	41
	Beleving	36
	Concepten	55

Een opvallend cluster vraagstukken heeft te maken met een breed gevoelde noodzaak om te vernieuwen. Deze aandrag is typerend voor Schouwen Duiveland, elders speelt dit lang zo sterk niet. De vraagstukken overlappen elkaar deels, voor concept moet je vaak kunnen experimenteren (11x) en een concept gaat vaak over beleving (13x). In totaal gaat het toch om 108 vraagstukken in deze groep, als je de overlappende er uit haalt.

Bijna niets blijft hetzelfde lijkt het soms. De boerencampings moeten anders, jachthavens moeten anders, het eiland moet zich als een concept ontwikkelen! De behoefte aan beelden om die verandering richting te geven is groot. En de regels moeten innovatie niet in de weg zitten!

Het is een bijzonder lijst van vraagstukken. Is dit een nieuw gevoel? Is het groep die we gesproken hebben?

Financiën	Labels	Aantal
	Financiën	40

Dit onderwerp wordt vaak genoeg genoemd om er een apart label van te maken. Maar de onderwerpen waar het betrekking op heeft maken het lastig om er een rode draad in te zien. Het gaat over landbouw en geld (13x), natuur en geld (7x) en VAB en geld (6x). Inhoudelijk kun je enkele lijnen onderscheiden: de financiering van omvorming in de landbouw, de moeite die het kost marge te maken in de landbouw, een behoefte aan duidelijkere prijsvorming van VAB's. Maar er zijn nog veel meer onderwerpen.

Waarden/ kwaliteiten	Labels	Aantal
	Natuur	64
	Landschap	55
	Landschappelijke inpassing	12
	Cultuurhistorie	19
	Duisternis/stilte	4

Als tegenwicht, wellicht, tegen de vernieuwingsdrang is er óók veel aandacht voor zorgvuldige omgang met natuur, en er is veel aandacht voor het landschapsbeeld, dat is nu niet goed genoeg. Het landelijk gebied is ook recreatief gebied en dat moet je niet vergeten! Cultuurhistorie leeft wel maar minder, in het landelijk gebied is dat een beetje onzichtbaar en dat zou moeten veranderen.

Verkeer	Labels	Aantal
	Verkeer	29
	Veiligheid	7
	Bewegwijzering	5

Bereikbaarheid is een dilemma. Alle extra activiteiten in het buitengebied veroorzaken extra verkeer dat elkaar op de smalle plattelandswegen al snel in de weg zit, en waardoor het minder veilig wordt. De landbouw wil het graag rustig houden, de fietser veilig, de ondernemer in een VAB wil bereikbaar zijn. Niemand verwacht dat het wegensysteem zomaar zal worden aangepast hoewel dat eigenlijk wel nodig is.

Duurzaamheid	Labels	Aantal
	Duurzaamheid	61
	Energietransitie	14
	Ruimtelijke adaptatie	27

Onder duurzaamheid hebben we niet alleen de energietransitie en de ruimtelijke adaptatievraagstukken geplaatst maar ook vraagstukken over het natuurlijke systeem, en diverse unieke vraagstukken. Ruimtelijke adaptatie is een belangrijk thema, inspelen op verwachte klimaatproblemen, de introductie van technologie, en inpassingen van de gevolgen van de energietransitie. Die transitie vraagt niet alleen ruimte maar ook nieuwe voorzieningen.

Technologie	Labels	Aantal
	Technologie	28

Technologie komt het fysieke domein binnen en raakt verschillende thema's. Landbouw, modern toerisme, verkeer en zorg. Maar veel ervan moet nog wel waargemaakt worden dus ruimte voor experimenten is nodig.

Economische activiteit	Labels	Aantal
	Economie	67
	Nieuwe economische dragers (NED)	38
	Nutsvoorzieningen	3

20 vraagstukken over economie hebben betrekking op de landbouw waarvan 10 ook over VAB én NED gaan, dit is een belangrijk onderwerp. Ook in de recreatiesector speelt van alles rond economie (14 vraagstukken). Maar er blijven diverse algemene vraagstukken over: het vinden van personeel, mogelijkheden voor samenwerking, concurrentie tussen bedrijfslocaties en, heel belangrijk, economie als bron van vitaliteit van het buitengebied. Er zijn nog enkele vraagstukken over internet, maar dat is er inmiddels!

Maatschappelijke thema's	Labels	Aantal
	Zorg en gezondheid	18
	Demografie	12

De zorgzame samenleving, ook in het buitengebied staat extra onder spanning door de teruglopende bevolkingsontwikkeling en de daarmee samenhangende sterke vergrijzing. De samenstelling van de bevolking verandert erg snel, we zijn een krimpende regio.

De lijsten

Landbouw (groep)

Landbouw algemeen (161)

Let op: dit is een lange en algemene lijst. Ook het onderwerp vrijkomende agrarische gebouwen staat hier bij. De volgende lijsten bevatten selecties van deze lijst met specifiekere landbouwaspecten

Afname in biodiversiteit is niet alleen van belang voor plantjes en diertjes. Ook wijzelf ondervinden er hinder van. Een slechtere bodemkwaliteit, leidt tot minder nutriënten in ons eten (lagere voedselkwaliteit) en daarmee ook diverse gezondheidsklachten die hiervan een gevolg kunnen zijn
Afzet tuinbouwproduct wordt naar verwachting meer rechtstreeks. Heeft invloed op moment van transport (meer overdag). Is het huidige wegennet geschikt voor deze afzetontwikkeling – verbreding N59?
Agrarische sector is vooral gericht op opbrengstmaximalisatie. De kosten daarvoor worden echter steeds hoger (o.a. vanwege achteruitgang fab) waardoor verdienmodel steeds meer onder druk komt te staan. Belangrijkste opgave is dan ook om in te zetten op realiseren van nieuwe verdienmodellen voor de sector (adaptatiemodel vs. controlemodel)
Als ik jonger was zou ik omvormen naar biologische landbouw. Maar het is een (te) grote stap. 2 jaar wachttijd, misschien wel 5 jaar opnieuw leren boeren, bijkomende investeringen, weinig of geen kennis in het gebied (je kunt niet zoals in de Flevopolder een biologische loonwerker inhuren.
Als je meer zekerheid hebt over zoetwater dan durf je ook andere producten te gaan telen. Dan is grond niet het probleem.
Als voor burgers in het buitengebied dezelfde regels zouden gelden als voor agrariërs dan is er geen probleem, maar zo zit het nu niet, en daardoor heeft de landbouw last van burgers in het buitengebied.

Bedrijfsontwikkeling binnen de keten van fruitbedrijven (sorteren en verpakken) ruimtelijk mogelijk maken.
Bedrijven na de watersnood waren 12 ha/16 ha. Bedrijven zijn sindsdien steeds in omvang gegroeid. Leidt tot versnippering. Bij provincie is geld beschikbaar voor vrijwillige kavelruil maar door beperkte ruilgrond komt dit niet van de grond.
Belangrijk is ook dat er 'mest op maat gemaakt kan worden (mengen) maar daar is geen gelegenheid voor.
Bepaald moet worden hoe fors de opgave voor VAB is voor Schouwen-Duiveland. Afhankelijk van de grootte van de opgave of er voldoende programma is om die bebouwing in te vullen en of dit consequenties heeft voor programma's in de bebouwde kom (wonen, bedrijventerreinen).
Bij een minicamping zijn er te weinig mogelijkheden om een goed concept te ontwikkelen.
Boeren gebruiken steeds meer land van anderen (bijvoorbeeld stoppende boeren). Is dat een probleem? Dit gaat over schaalvergroting en daarbij vrijkomende agrarische gebouwen.
Boeren mogen wel mestopslagcapaciteit hebben voor zichzelf maar niet voor anderen dat is lastig.
Boeren worden gedwongen voor prijzen te telen die niet kunnen (uitgeknepen).
Burgers moeten bepaalde mate van hinder accepteren als zij in het buitengebied wonen. Agrarisch sector moet zijn werk kunnen doen. Nu zorgt de regelgeving voor te veel belemmeringen.
De akkerbouw moet meer beloond worden voor 'goed gedrag' (maken van biodiversiteit) daar moeten de subsidies meer op afgestemd worden dan nu.
De bedrijfsvoering zich niet laat persen in de regelgeving. Je moet je bijvoorbeeld kunnen aanpassen aan de (weers-)omstandigheden. Spuiten gewasbescherming is bijvoorbeeld afhankelijk van wind (sterkte en richting; wind gaat 's avonds vaak liggen).
De combinatie van bedrijven hebben een toegevoegde waarde, in de vorm van ketenverlenging, hier kan meer mee.
De grootste kansen voor toekomst van de landbouw liggen in de combinatie met andere, niet agrarische, bedrijven. Je krijgt dan ketens met een hogere toegevoegde waarde. De kunst is om zo'n samenwerking te bedenken.
De huidige grondprijzen hebben niets te maken met de opbrengsten in de landbouw. Daarom is het lastig het rendement op zoetwaterfaciliteiten te berekenen, maar vooral om daarop te handelen.
De indeling van landbouwbedrijven in gemeentelijk beleid kan tot problemen leiden, aangezien de groeimogelijkheden verschillen. Is een biologisch legkippenbedrijf b.v. een IV bedrijf?
De landbouw zou in algemene zin meer rendement opleveren als er meer zoet water zou zijn.
De leegstand in het buitengebied is zorgelijk. Saldering of slopen is een optie. Hierover zou ook al overleg gestart moeten worden met stoppende agrarische bedrijven.
De markt in de tuinbouw vraagt om grote partijen. Schaalvergroting en intensivering is daarom noodzakelijk, daar moet ruimte en zoet water voor zijn
De minicampings in het achterland hebben geen waarde (ten behoeve van de verevening). De toeristische vraag loopt terug en er is te veel aanbod, mede door de vergrijzing. Vroeger was er een wachtlijst, nu is er ruimte over.

De onderlinge uitwisseling tussen de agrarisch ondernemers, die vroeger wekelijks was, is nu beperkt. Hij is er nu alleen als er concrete samenwerking is zoals de werktuig coöperatie Nieuwerkerk of de uitwisseling van gronden ivm aardappelteelt. De ondernemers horen dus niet zoveel van elkaar.
De ruimte ontbreekt voor experimenten. Dat werkt remmend op vernieuwing en kwaliteitsverbetering (b.v. in de verblijfsrecreatie / minicampings).
De schaal en maat is van belang bij de ontwikkelingsmogelijkheden. Pas je aan het landschap aan. Te grote ontwikkelingen drukken de bestaande structuur en functies weg.
De scheiding tussen de economie op het platteland en de kernen wordt minder, hoe begeleid je dat?
De stap om naast het agrarisch bedrijf een boerderijwinkel te beginnen is goed te doen en gebeurt bij veel bedrijven. Een doorgroei naar een volwaardige neventak is veel lastiger
De veiligheid van de plattelandswegen in door het drukke en gemengde gebruik een belangrijk vraagstuk.
De waterbeheerder heeft te weinig praktische en gedetailleerde kennis, omdat ze niet meer rondlopen. Er is nu op afstand een iemand die het peil beheert, de overstorten en de sluzen bedient. Daardoor is het moeilijker maatwerk per perceel te maken.
De zilte teelt biedt de kans om zachte overgang te realiseren tussen natuur en reguliere landbouw. Hoe zouden we deze kans kunnen benutten- vergelijkbaar met regulering Frankrijk?
De zoutwaterproblematiek wordt snel groter: nu al zien we concreet dat de natte periodes natter worden en de droge periodes droger. Dan tikt het tekort aan zoetwaterberging sterker door!
Door langere droge periodes is berekening steeds meer noodzakelijk, maar er is geen water voor beschikbaar.
Door niet-optimale groeiomstandigheden (zout water) waardoor je zo'n 25% lagere opbrengt hebt. is het lastig te investeren in precisielandbouw
Een akkerbouwbedrijf van 65 ha is niet groot genoeg voor een volledig inkomen. Dan moet het bedrijf minimaal 120 ha hebben. Daarom is het noodzakelijk andere takken te ontwikkelen.
Een boer moet/wil niet veel op de weg zitten maar als daar sprake van is dan moet het veilig op de weg zijn. Met toename van fietsers op de wegen wordt het lastiger en onveiliger.
Een deel van de agrarische sector is te afwachtend en heeft geen lef. Daarom blijven het kleine bedrijven. Een agrarisch bedrijf is een onderneming en de eigenaar is manager/ondernemer en niet alleen maar meer boer.
Een ondernemer moet meer mogelijkheden krijgen om zijn bedrijf aan te passen. De regels over de inrichting van een landschapscamping bijvoorbeeld zijn te strikt.
Er is latente vraag naar precisieapparatuur maar dit is duurder en de agrariër wil er niet echt voor betalen.
Er is op Schouwen-Duiveland sprake van een relatief hoge zonintensiteit, kunnen we dit als thema uitnutten? Zon/recreatie – zon duurzaamheid – zon/tuinbouw
Er is veel concurrentie om de grond, investering in grond is beter dan rente op de bank, dus er komen grote partijen op af. Dat maakt het lastig om fysiek te groeien.
Er is voldoende zoet water maar dit dient gebufferd te worden. Staatsbosbeheer zou een rol kunnen spelen in het organiseren van een zoetwatervoorziening.

Er moeten meer mogelijkheden zijn voor vrijkomende gebouwen, bijv gebruiken voor kleine bedrijfjes.
Er wordt vraag verwacht naar oplaadsystemen voor accu's, oplaadmogelijkheden op het bedrijf.
Er zijn steeds meer verzoeken die betrekking hebben op het omzetten van de agrarische bebouwing naar andere functies (meestal in combinatie met wonen)
Er zijn steeds vaker conflictsituaties ten aanzien van gebruik van wegen door landbouw, recreatie en doorgaand verkeer.
Er zijn veel oudere agrariers op Schouwen-Duiveland. De oudere agrariërs investeren niet snel in een nieuwe richting voor hun bedrijf.
Er zijn weinig compensatiemogelijkheden voor opbrengstverlies door ganzen. Er gelden strenge eisen en voorinvesteringen voordat je in aanmerking komt.
Ervaring met burgers met problemen over lawaai ('s nachts laden van dieren en tot laat doorwerken op het land) en modder op de weg.
Functie combinaties op bedrijven ontstaan vaak vanuit het motief om de drukte over het jaar te verspreiden. Zo is een paardenpension met rijmogelijkheid een goede combinatie met akkerbouw. Beleid zou dat mogelijk moeten maken.
Geen groei betekent bedrijfseconomisch kleiner worden. Maar waar haal je de groei vandaan?
Glastuinbouwsector is grootgebruiker gas, door samenwerking duurzaamheidsinitiatieven realiseerbaar, samenwerkingsverband actief benutten bij nieuwe duurzaamheidsinitiatieven?
Groei in omvang bedrijven vraagt om extra ruimte op bouwvlak voor opslag van producten. Hier is behoefte aan.
Grond voor uitbreiding (bij fruitteelt) komt maar zelden beschikbaar. Vrijkomend areaal vaak veel te groot voor fruitteeltbedrijven.
Grond wordt gekocht door beleggers en verpacht aan lokale boeren. De grond zelf wordt een handelsproduct. Wat heeft dit voor invloed op de landbouwstructuur van Schouwen-Duiveland.
Hebben agrarisch ondernemers wel tijd om na te denken over samenwerkingen, neventakken etc. Je zit soms bijna 'opgesloten' in je dagelijkse werkzaamheden (het 'boeren' en het papierwerk).
Het beleid voor NED's kent in feite twee pijlers, bieden bredere economische basis bestaande landbouwbedrijven en passend hergebruik vrijkomende agrarische bebouwing. DE zorg ligt in het behoud van waarde van vastgoed op langere termijn. Delen Zeeland zijn krimpregio
Het hergebruik van Vrijkomende agrarische bebouwing moet niet te veel verkeer aantrekken daar zijn de wegen niet op gemaakt
Het is wenselijk dat er ruimte is, of meer ruimte komt, voor (allerlei vormen van) bedrijfsfuncties in het landelijk gebied (bijvoorbeeld in vrijkomende bebouwing). Daarmee houdt je het gebied levendig en bedrijven zitten elkaar minder in de weg dan burgerwoningen en bedrijven
Het mest uitrijden verandert. Tegenwoordig moet in 3 maanden mest worden uitgereden. De opslag van mest is een knelpunt.
Het zoete water in de 'bel' bij Schuddebeurs lijkt langzaam zouter te worden.
Het zoet-zout is een algemeen vraagstuk voor Schouwen-Duiveland, alleen bij Schuddebeurs is een zoetwaterbel.
Hoe blijven we problemen van wateroverlast in de polder voor, die ontstaan door grotere neerslaghoeveelheden als gevolg van klimaatverandering.
Hoe ga je om met effecten van 24 uren economie in de landbouw?

Hoe ga je om met verbreding bij een fruitteeltbedrijf, bijvoorbeeld toevoeging terras?
Hoe gaan we om met landbouwkundige belangen in zones rondom natuurgebieden? Dit kan b.v. tot problemen leiden bij gebruik van akoestische middelen om ganzen te verjagen.
Hoe geef je ruimte aan economische groei bedrijf zonder afbreuk aan het landschap te doen (tijdelijke teelt ondersteunende voorzieningen/extra bebouwing voor opslag en andere activiteiten).
Hoe is akkerbouw en melkveehouderij beter af te stemmen in het gebied (gemengde bedrijven)?
Hoe kan de beschikbaarheid van zoet water worden vergroot t.b.v. de landbouw? De urgentie voor zoetwatervoorziening wordt alleen maar groter als de doorlaat in de Grevelingen er komt (effect meer zout).
Hoe kan het beleid inspelen op de veranderingen in de landbouw (schaalvergroting, grotere loodslen) (keten verkleinen (ook verwerken en inpakken op agrarisch bedrijf), zonder dat dit negatieve effecten heeft (zoals overbodige versterking, aantasting bijzondere kwaliteiten)?
Hoe kan het landschap vanuit de agrarische productie zich aanpassen aan de nieuwe behoeften? De verkaveling ten behoeve van een goede agrarische productie (rationalisatie) is te ver doorgeschoten.
Hoe krijgen we meer zoetwater beschikbaar voor beregening door de landbouw. Zout water is ongeschikt voor beregening.
Hoe krijgen we zoet water voor beregening beschikbaar.
Hoe kun je agrarische ontwikkelingen afstemmen op de aanwezige bronnen, bv andere gewassen telen (o.a. vanwege verzilting).
Hoe kunnen natuur en landbouw samenwerken? Dit vraagstuk is een onderdeel van nieuwe strategische richting van Natuurmonumenten.
Hoe kunnen we de digitalisering van het platteland verbeteren? Digitalisering is essentieel voor de plattelandseconomie, zoals de landbouw (precisielandbouw) als recreatie.
Hoe kunnen we precisielandbouw faciliteren? Precisielandbouw wordt steeds belangrijker. Vooral ontwikkeling naar zelfsturende en lichtere machines (op accu) is voor akkerbouwbedrijven interessant. Ondergrond kan huidige zware machines nauwelijks aan.
Hoe moet je omgaan met milieu-eisen bij verschillende teelten? Verbod op 1 middel t.b.v. appelteelt leidt bij milieukeur tot verbod bij alle teelten op het bedrijf.
Hoe spelen we in het beleid in op de doorontwikkeling van en innovatie in de landbouwsector?
Hoe spelen we in het beleid in op nieuwe eisen, die de bedrijfsvoering van moderne bedrijven stellen, zoals de huisvesting van seizoensarbeiders, ruimere rijtijden, in de bedrijfsvoering, welzijnseisen bij veeteelt- en pluimveebedrijven etc.
Hoe versnel je de kennisontwikkeling over biologische bestrijdingsmiddelen?
Hoe wordt de verpaupering van voormalige agrarische bedrijfswoningen voorkomen?
Hoe zorg je dat de prijs van zilte teelten goed blijft?
Hoe zorg je dat nieuwe bewoners buitengebied zich ook bewust zijn van de lasten van het buitengebied?
Hoe zorg je dat samenwerking tussen kleine groep telers loont.
Hoe zorgen we dat we in de visie een beeld hebben van de bedrijfsstructuur in de toekomst (dus inclusief toekomstige uitbreidingen). Deze zijn in de fruitsector sterk afhankelijk van de eisen in de markt (koeling, verwerking, risicobeperking door weersomstandigheden, duurzaamheid, verbreding).

Hoe zorgen we ervoor dat plattelandscampings kunnen innoveren? Innovatie in de plattelandsrecreatie is lastig i.v.m. de strenge regels. Plattelandsrecreatie wordt in een standaard keurslijf geduwd.
Hoewel er vrij veel onderlinge kennisuitwisseling is in de landbouw, kan het toch nog beter. Je hebt namelijk veel inspiratie en veel voorbeelden nodig om een eigen en nieuw bedrijfsconcept te bedenken en te ontwikkelen.
In kwalitatieve zin is het de vraag of het landelijk gebied gebaat is/ blijft een voortzetting van het ruimhartige beleid voor NED's. Denk daarbij aan verkeersaantrekkende functies in het landelijk gebied
In landelijk gebied draait het steeds meer om gezonde bodem, meer diversiteit etc. in plaats van inzet op schaalvergroting die juist heeft geleid tot verschraling en uitputting.
In Nederland bepalen de grote supermarkten de prijs van landbouwproducten, de primaire producent heeft daar bijna niets over te zeggen.
Innovatieve ideeën in een unieke sector vragen om probeerruimte. Regelgeving rond blijvend grasland is bijvoorbeeld beperkend.
Intensiveren teelt is lastig vanwege gebrek aan zoetwater voor beregening.
Internet biedt kansen voor nieuwe functies in het buitengebied zowel voor bewoners, toeristen als bedrijven. Het is een noodzakelijke voorwaarde geworden
Is de tuinbouwteelt 'op water' buiten grondgebonden of niet? Het is een oplossing voor het zoetwaterprobleem, intensief ruimtegebruik en rendabel
Is een uitbreiding van het areaal zilte teelten op Schouwen-Duiveland een gewenste ontwikkeling boven reguliere landbouw?
Is er voldoende hoogopgeleid personeel beschikbaar om de innovaties in de landbouw mogelijk te maken?
Is ervaring dat samenwerking tussen telers oplevert (1+1=3) voor andere sectoren interessant?
Is Zeeuwse zilte teelt een productie die kleinschalig moet blijven – uniek product met keurmerk - of moet het maat en vorm van een regulier landbouwgewas krijgen?
Je moet je afvragen of de bereikbaarheid nog goed genoeg is als er meer (publieksaantrekkende) functies op het platteland komen. Het zijn vaak smalle wegen
Kamperen bij de boer is oubollig aan het worden. Je moet je als camping kunnen onderscheiden. Vroeger kwam je weg met gras, stroom, toilet en douche. Nu willen campinggasten kwaliteit en beleving.
Kan de mening van directe omgeving niet (mede) bepalend worden bij ruimtelijke keuzes op bouwblokken? Regels ter bescherming van burens gaan nu soms juist tegen hun belang of voorkeur in.
Kan de richtlijn voor nieuwe functies in VAB helderder worden en meer flexibel? Leegstand leidt tot verloedering en ruimer hergebruik kan leiden tot meer kwaliteitsinvesteringen. Maak helder wat de kwaliteiten zijn.
Kun je verloedering en verkeerde functies niet voorkomen door veel eerder de mogelijkheden op een rijtje te zetten met 'stoppende' boeren? Vrijkomende bebouwing overkomt ons nu vaak en iedereen moet het wiel opnieuw uitvinden.
Kunnen de maximale hoogtes van loodsen beter afgestemd worden op specifieke bedrijfseisen?
Kunnen lange termijn ambities van agrarische bedrijven een rol spelen bij de keuzes op korte termijn? De wens voor een compact bouwblok leidt soms tot situaties waarin je lange termijn toekomstplannen minder makkelijk maakt.

Kunnen vrijkomende agrarische gebouwen te gelde worden gemaakt waardoor transformatie wordt gestimuleerd.
Kunnen we een eenvoudige regeling bedenken voor plattelandswoningen. Er is geen regeling voor plattelandswoningen omdat deze te complex is, terwijl er wel behoefte is. Zonder woonbestemming zijn er geen financieringsmogelijkheden via banken.
Kunnen we nieuwe oplossingen bedenken voor VAB's? Teveel van hetzelfde levert de samenleving te weinig op en is op termijn kwetsbaar.
Kunnen we zorgen dat boerderijen beter worden ingepast in het landschap?
Landbouwgrond is duur (65 tot 75 K per hectare). Dat is niet rendabel te maken voor een traditioneel akkerbouwbedrijf, er is een hogere (verhoogde) toegevoegde waarde nodig om dat voor elkaar te krijgen.
Landbouwmachines worden groter, machines met breedte van 3,5 meter met vergunning. Wegen zijn te smal, wegen worden kapot gereden en wegen gaan achteruit.
Machines kunnen veel constateren (precisielandbouw) maar die kennis wordt nog niet gebruikt, bijvoorbeeld de constatering dat er op een bepaalde plek niets groeit en hoe dat komt. Die vertaalslagen zijn nog niet gemaakt.
Meer faciliteren innovatieve teelten
Meerlaagse teelt in de (glas)tuinbouw leidt tot hogere opbrengst m2 en andere (gesloten) gebouwen. Wat is de meest logische locatie om dergelijke ontwikkeling mogelijk te maken?
Mest kan worden uitgereden met precisieapparatuur (nirsensor).Vloeibare mest wordt uitgereden op basis van de hoeveelheid stikstof. Bij controle probleem dat er teveel is uitgereden (mest komt ook buiten de sleuf terecht). Belangrijk is dat de controleur moet kijken naar de data in de machine en niet naar potje en sleuf. Of je rijdt teveel m3 uit of teveel nitraat.
Mestopslag: realiseren mestopslag op eigen erf mag alleen als het afgedekt wordt. Afdekken maakt het brandgevaarlijk door risico op broei.
Met oog op alle toekomstige ontwikkelingen in de agrarische sector, hoe omgaan met vorm/omvang van bouwblokken?
Minicampings lopen goed op de Kop van Schouwen en langs de Grevelingen (duikers aantrekkelijke doelgroep, zij komen m.n. in voor- en naseizoen). In het achterland is het veel minder, er zijn voorbeelden van vergunningen voor minicampings die niet benut worden.
Moeten we in de landbouw niet meer kiezen voor kwaliteit en minder voor bulk.
Momenteel wordt voor project Boerenerf 2.0 een stichting opgericht om het zo eenvoudiger te maken om fondsen te werven.
Naast verlagen energiekosten is verlagen afhankelijkheid een factor. Nu heeft glastuinbouw nog een energiebelastingsvoordeel. Het is onzeker of dit zo gaat blijven
Natura 2000: regelgeving is beperkend voor IV-bedrijven en veehouderijen.
Nu banken nauwelijks nog geld lenen aan doorontwikkellende agrarische bedrijven is het heel belangrijk dat er andere vormen van financiering komen. Zeker voor een echte omvorming van je bedrijf heb je (ook) externe financiering nodig.
Om dit bedrijf goed te kunnen uitvoeren heb ik ruimte nodig om te ontwikkelen, bijvoorbeeld een extra tak voor inkomsten. Daar moet dus niet te veel belemmering op zitten
Om innovatie te stimuleren is er ruimte (tijd) nodig om te experimenteren. Dat kan een proefperiode zijn met andere voorwaarden als wanneer er definitief omgeschakeld wordt.
Omschakelen naar biologische landbouw is voor veel boeren niet mogelijk omdat de financiële rek eruit is. Je hebt 2 tot 3 jaar nodig om over te gaan en het biologische boeren onder de knie te krijgen

<p>Onduidelijk wat precies is toegestaan bij een productiegebonden paardenhouderij, het geven van rijinstructie toegestaan, nu klachten over geluid</p>
<p>Ontwikkeling precisielandbouw gaat heel hard - autonoom laten rijden van machines/in kaart brengen van gewassen met drones/ precisiebemesting en spuiten. Welke voorwaarden kunnen daarvoor gelden en hoe passen we dat in?</p>
<p>Op Schouwen-Duiveland veel traditionele akkerbouwers die doorgaan op de bekende weg en niet bezig zijn met het ontwikkelen van een eigen ondernemersconcept.</p>
<p>Op welke manier kun je doorontwikkeling makkelijker maken zonder kwaliteiten teniet te doen?</p>
<p>Op welke manier zouden boerencampings zich meer van elkaar kunnen onderscheiden, zodat er meer ondernemerschap kan ontstaan en variatie en kwaliteit voor de consument?</p>
<p>Op welke wijze kunnen we toegroeien naar een multifunctioneel platteland zonder nieuwe belemmeringen voor boeren? Schouwen-Duiveland is gebaat bij een sterke agrarische sector. Teveel tegenwerking versnelt de afname van bedrijven, maar er is ook nieuwe economie nodig.</p>
<p>Precisielandbouw is ook een psychologische stap. De agrariër vertrouwt op de bekende hoeveelheden (een wagen met kunstmest) en heeft moeite te vertrouwen op de data van de weegmachine.</p>
<p>Precisielandbouw, grotere focus op 'just in time' leveranciers en grilliger weersomstandigheden leiden tot sterkere 24 uren economie op het platteland. Hoe gaan we dat faciliteren?</p>
<p>Probleem is dat het landbouwverkeer niet over de Zeelandbrug en Stormvloedkering mag dit beperkt bedrijfsontwikkeling van loonwerkbedrijven.</p>
<p>Realiseren de agrariërs zich wel dat ze via regelgeving bijna gedwongen worden tot precisielandbouw.</p>
<p>Rijbakken: klachten gaan vaak over hinnen, stank/vliegen en geluid van instructie</p>
<p>Schaalvergroting is niet altijd gunstig voor de landbouwstructuur. Je krijgt dan bijvoorbeeld 1 of 2 inkomens op 200 ha grond en dat is een 'te dunne' werkgelegenheid</p>
<p>Schaalvergroting op zich is geen probleem. Het vraagstuk is hoe om te gaan met al die vrijkomende agrarische bouwvlakken</p>
<p>Vaste zones in gemeentelijke beleid leveren problemen op als het bouwblok niet standaard is (bebouwingsvrije zone van 40 meter langs N-weg en afstand van 50 meter tussen een paardenbak en een burgerwoning).</p>
<p>Veel kennisuitwisseling is er niet, behalve bij de veehouders</p>
<p>Verschillende functies vormen in het buitengebied beleidsmatig vaak een belemmering voor elkaar, terwijl ze beide nodig zijn voor de vitaliteit. Hoe kunnen functies (woningen, NED, landgoederen) beter samengaan?</p>
<p>Voor de agrarische sector is van belang dat er oplossingen gevonden worden voor de zoutwaterschade aan de gewassen.</p>
<p>Voor de productie van zilte teelten is in droge periodes en ontkiemingsfase zoetwater voor beregening noodzakelijk, beschikbaarheid zoetwater is ook voor zilte teelten van belang.</p>
<p>Voor grotere Voormalige Agrarische Bebouwing (VAB's) is lastig hergebruik te vinden.</p>
<p>Voormalige agrarische bedrijven omvormen naar woongroepen of particuliere locaties kan maar dan wel onder voorwaarde dat zowel de lusten als de lasten geaccepteerd worden. Hoe kun je dat vastleggen? (als het oogsttijd is en de weersvoorspellingen grillig dan wordt er 's nachts doorgewerkt. Bieten campagne – bieten worden 's nachts opgehaald)</p>
<p>Vrijkomende agrarische bebouwing. Dat wordt een groter aandachtspunt. Nu komt er ook grotere bebouwing vrij die niet aantrekkelijk is voor bewoning/Nieuwe economische Draggers.</p>

<p>Wat betreft agrarisch natuurbeheer is er veel doodgeregeld. Het is veel te omslachtig met RVO en bureaucratisch. Nieuw stelsel dat er is/komt kan dit verbeteren: er wordt uitbetaald aan collectieven (Zeeland) en die betalen door aan de boer die bijdrage levert aan agrarische natuurbeheer.</p>
<p>Wat is er nodig om biologische land- en tuinbouw op S-D te kunnen bedrijven? Hoe krijg je meer biologische bedrijven van de grond?</p>
<p>Wat levert precisielandbouw de fruitteelt op, is nog onduidelijk? Experimenteren met precisielandbouw begint te komen.</p>
<p>Wat nu aan bedrijfsruimte in het landelijk gebied wordt gerealiseerd wordt niet op bedrijfsterreinen gerealiseerd. Gaat dit ten koste van uitgifte gemeentelijke bedrijfsterreinen waarin fors wordt geïnvesteerd?)</p>
<p>Wat zijn de kansen voor meer bodemgericht werken door de akkerbouwers in het gebied en kan dit bijdragen aan een gerichtere evenwichtsbemesting en reductie in gewasbeschermingsmiddelengebruik?</p>
<p>Water in sloten is veelal brak, op het grootste deel van Schouwen-Duiveland geen mogelijkheden voor beregening met oppervlaktewater.</p>
<p>Welke voordelen aan zoet water kunnen we combineren? Om de zoetwatervoorraad en beschikbaarheid te vergroten moet er voldoende voordelen uit te halen zijn. En daarvoor moet naar maximale verdien capaciteit gezocht worden. (Dit kan b.v. de akkerbouw zijn, maar ook nieuwe teelten als de Russische paardenbloem voor de productie van rubber).</p>
<p>Zijn er kansen voor diversificatie in productiegewassen in het gebied en kan de afzet daarvan vorm krijgen?</p>
<p>Zijn er meer veehouders in de regio die potentieel interesse hebben in een omvorming naar biologisch zoals de veehouder noodzakelijk acht om de afzet geregeld te krijgen. Daarmee zou ook echt stikstofwinst geboekt kunnen worden vanuit een breder gebied.</p>
<p>Zou het een goed idee zijn een regionaal investeringsfonds voor de landbouw op te richten.</p>
<p>Zout water belemmert de productie van sommige gewassen omdat het moeilijk is om in de omgeving aan percelen te komen met voldoende zoet water.</p>

Landbouwbedrijfsvoering (114)

Nog steeds een lange lijst maar wel specifiek gericht op de landbouw.

<p>Afname in biodiversiteit is niet alleen van belang voor plantjes en diertjes. Ook wijzelf ondervinden er hinder van. Een slechtere bodemkwaliteit, leidt tot minder nutriënten in ons eten (lagere voedselkwaliteit) en daarmee ook diverse gezondheidsklachten die hiervan een gevolg kunnen zijn</p>
<p>Afzet tuinbouwproduct wordt naar verwachting meer rechtstreeks. Heeft invloed op moment van transport (meer overdag). Is het huidige wegennet geschikt voor deze afzetontwikkeling – verbreding N59?</p>
<p>Agrarische sector is vooral gericht op opbrengstmaximalisatie. De kosten daarvoor worden echter steeds hoger (o.a. vanwege achteruitgang fab) waardoor verdienmodel steeds meer onder druk komt te staan. Belangrijkste opgave is dan ook om in te zetten op realiseren van nieuwe verdienmodellen voor de sector (adaptatiemodel vs. controlemodel)</p>

<p>Als ik jonger was zou ik omvormen naar biologische landbouw. Maar het is een (te) grote stap. 2 jaar wachttijd, misschien wel 5 jaar opnieuw leren boeren, bijkomende investeringen, weinig of geen kennis in het gebied (je kunt niet zoals in de Flevopolder een biologische loonwerker inhuren).</p>
<p>Als je meer zekerheid hebt over zoetwater dan durf je ook andere producten te gaan telen. Dan is grond niet het probleem.</p>
<p>Bedrijfsontwikkeling binnen de keten van fruitbedrijven (sorteren en verpakken) ruimtelijk mogelijk maken.</p>
<p>Bedrijven na de watersnood waren 12 ha/16 ha. Bedrijven zijn sindsdien steeds in omvang gegroeid. Leidt tot versnippering. Bij provincie is geld beschikbaar voor vrijwillige kavelruil maar door beperkte ruilgrond komt dit niet van de grond.</p>
<p>Belangrijk is ook dat er 'mest op maat gemaakt kan worden (mengen) maar daar is geen gelegenheid voor.</p>
<p>Boeren gebruiken steeds meer land van anderen (bijvoorbeeld stoppende boeren). Is dat een probleem? Dit gaat over schaalvergroting en daarbij vrijkomende agrarische gebouwen.</p>
<p>Boeren mogen wel mestopslagcapaciteit hebben voor zichzelf maar niet voor anderen dat is lastig.</p>
<p>Burgers moeten bepaalde mate van hinder accepteren als zij in het buitengebied wonen. Agrarisch sector moet zijn werk kunnen doen. Nu zorgt de regelgeving voor te veel belemmeringen.</p>
<p>De akkerbouw moet meer beloond worden voor 'goed gedrag' (maken van biodiversiteit) daar moeten de subsidies meer op afgestemd worden dan nu.</p>
<p>De bedrijfsvoering zich niet laat persen in de regelgeving. Je moet je bijvoorbeeld kunnen aanpassen aan de (weers-)omstandigheden. Spuiten gewasbescherming is bijvoorbeeld afhankelijk van wind (sterkte en richting; wind gaat 's avonds vaak liggen).</p>
<p>De combinatie van bedrijven hebben een toegevoegde waarde, in de vorm van ketenverlenging, hier kan meer mee.</p>
<p>De grootste kansen voor toekomst van de landbouw liggen in de combinatie met andere, niet agrarische, bedrijven. Je krijgt dan ketens met een hogere toegevoegde waarde. De kunst is om zo'n samenwerking te bedenken.</p>
<p>De huidige grondprijzen hebben niets te maken met de opbrengsten in de landbouw. Daarom is het lastig het rendement op zoetwaterfaciliteiten te berekenen, maar vooral om daarop te handelen.</p>
<p>De indeling van landbouwbedrijven in gemeentelijk beleid kan tot problemen leiden, aangezien de groeimogelijkheden verschillen. Is een biologisch legkippenbedrijf b.v. een IV bedrijf?</p>
<p>De markt in de tuinbouw vraagt om grote partijen. Schaalvergroting en intensivering is daarom noodzakelijk, daar moet ruimte en zoet water voor zijn</p>
<p>De schaal en maat is van belang bij de ontwikkelingsmogelijkheden. Pas je aan het landschap aan. Te grote ontwikkelingen drukken de bestaande structuur en functies weg.</p>
<p>De scheiding tussen de economie op het platteland en de kernen wordt minder, hoe begeleid je dat?</p>
<p>De stap om naast het agrarisch bedrijf een boerderijwinkel te beginnen is goed te doen en gebeurt bij veel bedrijven. Een doorgroei naar een volwaardige neventak is veel lastiger</p>

De waterbeheerder heeft te weinig praktische en gedetailleerde kennis, omdat ze niet meer rondlopen. Er is nu op afstand een iemand die het peil beheert, de overstorten en de sluizen bedient. Daardoor is het moeilijker maatwerk per perceel te maken.
De zilte teelt biedt de kans om zachte overgang te realiseren tussen natuur en reguliere landbouw. Hoe zouden we deze kans kunnen benutten- vergelijkbaar met regulering Frankrijk?
De zoutwaterproblematiek wordt snel groter: nu al zien we concreet dat de natte periodes natter worden en de droge periodes droger. Dan tikt het tekort aan zoetwaterberging sterker door!
Door langere droge periodes is beregening steeds meer noodzakelijk, maar er is geen water voor beschikbaar.
Door niet-optimale groeiomstandigheden (zout water) waardoor je zo'n 25% lagere opbrengt hebt. is het lastig te investeren in precisielandbouw
Een akkerbouwbedrijf van 65 ha is niet groot genoeg voor een volledig inkomen. Dan moet het bedrijf minimaal 120 ha hebben. Daarom is het noodzakelijk andere takken te ontwikkelen.
Een boer moet/wil niet veel op de weg zitten maar als daar sprake van is dan moet het veilig op de weg zijn. Met toename van fietsers op de wegen wordt het lastiger en onveiliger.
Een deel van de agrarische sector is te afwachtend en heeft geen lef. Daarom blijven het kleine bedrijven. Een agrarisch bedrijf is een onderneming en de eigenaar is manager/ondernemer en niet alleen maar meer boer.
Er is latente vraag naar precisieapparatuur maar dit is duurder en de agrariër wil er niet echt voor betalen.
Er is op Schouwen-Duiveland sprake van een relatief hoge zonintensiteit, kunnen we dit als thema uitnutten? Zon/recreatie – zon/duurzaamheid – zon/tuinbouw
Er is veel concurrentie om de grond, investering in grond is beter dan rente op de bank, dus er komen grote partijen op af. Dat maakt het lastig om fysiek te groeien.
Er wordt vraag verwacht naar oplaadsystemen voor accu's, oplaadmogelijkheden op het bedrijf.
Er zijn veel oudere agrariërs op Schouwen-Duiveland. De oudere agrariërs investeren niet snel in een nieuwe richting voor hun bedrijf.
Er zijn weinig compensatiemogelijkheden voor opbrengstverlies door ganzen. Er gelden strenge eisen en voorinvesteringen voordat je in aanmerking komt.
Functie combinaties op bedrijven ontstaan vaak vanuit het motief om de drukte over het jaar te verspreiden. Zo is een paardenpension met rijmogelijkheid een goede combinatie met akkerbouw. Beleid zou dat mogelijk moeten maken.
Geen groei betekent bedrijfseconomisch kleiner worden. Maar waar haal je de groei vandaan?
Glastuinbouwsector is grootgebruiker gas, door samenwerking duurzaamheidsinitiatieven realiseerbaar, samenwerkingsverband actief benutten bij nieuwe duurzaamheidsinitiatieven?
Groei in omvang bedrijven vraagt om extra ruimte op bouwvlak voor opslag van producten. Hier is behoefte aan.
Grond voor uitbreiding (bij fruitteelt) komt maar zelden beschikbaar. Vrijkomend areaal vaak veel te groot voor fruitteeltbedrijven.
Grond wordt gekocht door beleggers en verpacht aan lokale boeren. De grond zelf wordt een handelsproduct. Wat heeft dit voor invloed op de landbouwstructuur van Schouwen-Duiveland.

<p>Hebben agrarisch ondernemers wel tijd om na te denken over samenwerkingen, neventakken etc. Je zit soms bijna 'opgesloten' in je dagelijkse werkzaamheden (het 'boeren' en het papierwerk).</p>
<p>Het is wenselijk dat er ruimte is, of meer ruimte komt, voor (allerlei vormen van) bedrijfsfuncties in het landelijk gebied (bijvoorbeeld in vrijkomende bebouwing). Daarmee houdt je het gebied levendig en bedrijven zitten elkaar minder in de weg dan burgerwoningen en bedrijven</p>
<p>Het mest uitrijden verandert. Tegenwoordig moet in 3 maanden mest worden uitgereden. De opslag van mest is een knelpunt.</p>
<p>Het zoet-zout is een algemeen vraagstuk voor Schouwen-Duiveland, alleen bij Schuddebeurs is een zoetwaterbel.</p>
<p>Hoe blijven we problemen van wateroverlast in de polder voor, die ontstaan door grotere neerslaghoeveelheden als gevolg van klimaatverandering.</p>
<p>Hoe ga je om met effecten van 24 uren economie in de landbouw?</p>
<p>Hoe ga je om met verbreding bij een fruitteeltbedrijf, bijvoorbeeld toevoeging terras?</p>
<p>Hoe gaan we om met landbouwkundige belangen in zones rondom natuurgebieden? Dit kan b.v. tot problemen leiden bij gebruik van akoestische middelen om ganzen te verjagen.</p>
<p>Hoe geef je ruimte aan economische groei bedrijf zonder afbreuk aan het landschap te doen (tijdelijke teelt ondersteunende voorzieningen/extra bebouwing voor opslag en andere activiteiten).</p>
<p>Hoe is akkerbouw en melkveehouderij beter af te stemmen in het gebied (gemengde bedrijven)?</p>
<p>Hoe kan de beschikbaarheid van zoet water worden vergroot t.b.v. de landbouw? De urgentie voor zoetwatervoorziening wordt alleen maar groter als de doorlaat in de Grevelingen er komt (effect meer zout).</p>
<p>Hoe kan het beleid inspelen op de veranderingen in de landbouw (schaalvergroting, grotere loodslen) (keten verkleinen (ook verwerken en inpakken op agrarisch bedrijf), zonder dat dit negatieve effecten heeft (zoals overbodige versterking, aantasting bijzondere kwaliteiten)?</p>
<p>Hoe kan het landschap vanuit de agrarische productie zich aanpassen aan de nieuwe behoeften? De verkaveling ten behoeve van een goede agrarische productie (rationalisatie) is te ver doorgeschoten.</p>
<p>Hoe krijgen we meer zoetwater beschikbaar voor beregening door de landbouw. Zout water is ongeschikt voor beregening.</p>
<p>Hoe krijgen we zoet water voor beregening beschikbaar.</p>
<p>Hoe kun je agrarische ontwikkelingen afstemmen op de aanwezige bronnen, bv andere gewassen telen (o.a. vanwege verzilting).</p>
<p>Hoe kunnen natuur en landbouw samenwerken ? Dit vraagstuk is een onderdeel van nieuwe strategische richting van Natuurmonumenten.</p>
<p>Hoe kunnen we de digitalisering van het platteland verbeteren? Digitalisering is essentieel voor de plattelandseconomie, zoals de landbouw (precisielandbouw) als recreatie.</p>
<p>Hoe kunnen we nu rekening houden met ontwikkelingen die we nu nog niet kunnen overzien? (bijv. nieuwe welzijnseisen)</p>
<p>Hoe kunnen we op het platteland mee met de tijd (digitale tijdperk/modernisering) en daarmee de plattelandseconomie blijven verbeteren/stimuleren ?</p>
<p>Hoe kunnen we precisielandbouw faciliteren? Precisielandbouw wordt steeds belangrijker. Vooral ontwikkeling naar zelfsturende en lichtere machines (op accu) is voor akkerbouwbedrijven interessant. Ondergrond kan huidige zware machines nauwelijks aan.</p>

Hoe moet je omgaan met milieu-eisen bij verschillende teelten? Verbod op 1 middel t.b.v. appelteelt leidt bij milieukeur tot verbod bij alle teelten op het bedrijf.
Hoe spelen we in het beleid in op de doorontwikkeling van en innovatie in de landbouwsector?
Hoe spelen we in het beleid in op nieuwe eisen, die de bedrijfsvoering van moderne bedrijven stellen, zoals de huisvesting van seizoensarbeiders, ruimere rijtijden, in de bedrijfsvoering, welzijnseisen bij veeteelt- en pluimveebedrijven etc.
Hoe versnel je de kennisontwikkeling over biologische bestrijdingsmiddelen?
Hoe zorg je dat de prijs van zilte teelten goed blijft?
Hoe zorg je dat samenwerking tussen kleine groep telers loont.
Hoe zorgen we dat we in de visie een beeld hebben van de bedrijfsstructuur in de toekomst (dus inclusief toekomstige uitbreidingen). Deze zijn in de fruitsector sterk afhankelijk van de eisen in de markt (koeling, verwerking, risicobeperking door weersomstandigheden, duurzaamheid, verbreding).
Hoewel er vrij veel onderlinge kennisuitwisseling is in de landbouw, kan het toch nog beter. Je hebt namelijk veel inspiratie en veel voorbeelden nodig om een eigen en nieuw bedrijfsconcept te bedenken en te ontwikkelen.
In landelijk gebied draait het steeds meer om gezonde bodem, meer diversiteit etc. in plaats van inzet op schaalvergroting die juist heeft geleid tot verschraling en uitputting.
In Nederland bepalen de grote supermarkten de prijs van landbouwproducten, de primaire producent heeft daar bijna niets over te zeggen.
Innovatieve ideeën in een unieke sector vragen om probeerruimte. Regelgeving rond blijvend grasland is bijvoorbeeld beperkend.
Intensiveren teelt is lastig vanwege gebrek aan zoetwater voor beregening.
Is de tuinbouwteelt 'op water' buiten grondgebonden of niet? Het is een oplossing voor het zoetwaterprobleem, intensief ruimtegebruik en rendabel
Is een uitbreiding van het areaal zilte teelten op Schouwen-Duiveland een gewenste ontwikkeling boven reguliere landbouw?
Is er voldoende hoogopgeleid personeel beschikbaar om de innovaties in de landbouw mogelijk te maken?
Is Zeeuwse zilte teelt een productie die kleinschalig moet blijven – uniek product met keurmerk - of moet het maat en vorm van een regulier landbouwgewas krijgen?
Kunnen lange termijn ambities van agrarische bedrijven een rol spelen bij de keuzes op korte termijn? De wens voor een compact bouwblok leidt soms tot situaties waarin je lange termijn toekomstplannen minder makkelijk maakt.
Landbouwgrond is duur (65 tot 75 K per hectare). Dat is niet rendabel te maken voor een traditioneel akkerbouwbedrijf, er is een hogere (verhoogde) toegevoegde waarde nodig om dat voor elkaar te krijgen.
Landbouwmachines worden groter, machines met breedte van 3,5 meter met vergunning. Wegen zijn te smal, wegen worden kapot gereden en wegen gaan achteruit.
Machines kunnen veel constateren (precisielandbouw) maar die kennis wordt nog niet gebruikt, bijvoorbeeld de constatering dat er op een bepaalde plek niets groeit en hoe dat komt. Die vertaalslagen zijn nog niet gemaakt.
Meer faciliteren innovatieve teelten
Meerlaagse teelt in de (glas)tuinbouw leidt tot hogere opbrengst m2 en andere (gesloten) gebouwen. Wat is de meest logische locatie om dergelijke ontwikkeling mogelijk te maken?

Mest kan worden uitgereden met precisieapparatuur (nirsensor).Vloeibare mest wordt uitgereden op basis van de hoeveelheid stikstof. Bij controle probleem dat er teveel is uitgereden (mest komt ook buiten de sleuf terecht). Belangrijk is dat de controleur moet kijken naar de data in de machine en niet naar potje en sleuf. Of je rijdt teveel m3 uit of teveel nitraat.
Mestopslag: realiseren mestopslag op eigen erf mag alleen als het afgedekt wordt. Afdekken maakt het brandgevaarlijk door risico op broei.
Met oog op alle toekomstige ontwikkelingen in de agrarische sector, hoe omgaan met vorm/omvang van bouwblokken?
Moeten we in de landbouw niet meer kiezen voor kwaliteit en minder voor bulk.
Naast verlagen energiekosten is verlagen afhankelijkheid een factor. Nu heeft glastuinbouw nog een energiebelastingsvoordeel. Het is onzeker of dit zo gaat blijven
Natura 2000: regelgeving is beperkend voor IV-bedrijven en veehouderijen.
Nu banken nauwelijks nog geld lenen aan doorontwikkende agrarische bedrijven is het heel belangrijk dat er andere vormen van financiering komen. Zeker voor een echte omvorming van je bedrijf heb je (ook) externe financiering nodig.
Om dit bedrijf goed te kunnen uitvoeren heb ik ruimte nodig om te ontwikkelen, bijvoorbeeld een extra tak voor inkomsten. Daar moet dus niet te veel belemmering op zitten
Om innovatie te stimuleren is er ruimte (tijd) nodig om te experimenteren. Dat kan een proefperiode zijn met andere voorwaarden als wanneer er definitief omgeschakeld wordt.
Omschakelen naar biologische landbouw is voor veel boeren niet mogelijk omdat de financiële rek eruit is. Je hebt 2 tot 3 jaar nodig om over te gaan en het biologische boeren onder de knie te krijgen
Ontwikkeling precisielandbouw gaat heel hard - autonoom laten rijden van machines/in kaart brengen van gewassen met drones/ precisiebemesting en spuiten. Welke voorwaarden kunnen daarvoor gelden en hoe passen we dat in?
Op Schouwen-Duiveland veel traditionele akkerbouwers die doorgaan op de bekende weg en niet bezig zijn met het ontwikkelen van een eigen ondernemersconcept.
Op welke manier zouden boerencampings zich meer van elkaar kunnen onderscheiden, zodat er meer ondernemerschap kan ontstaan en variatie en kwaliteit voor de consument?
Precisielandbouw is ook een psychologische stap. De agrariër vertrouwt op de bekende hoeveelheden (een wagen met kunstmest) en heeft moeite te vertrouwen op de data van de weegmachine.
Precisielandbouw, grotere focus op 'just in time' leveranciers en grilliger weersomstandigheden leiden tot sterkere 24 uren economie op het platteland. Hoe gaan we dat faciliteren?
Realiseren de agrariërs zich wel dat ze via regelgeving bijna gedwongen worden tot precisielandbouw.
Schaalvergroting is niet altijd gunstig voor de landbouwstructuur. Je krijgt dan bijvoorbeeld 1 of 2 inkomens op 200 ha grond en dat is een 'te dunne' werkgelegenheid
Vaste zones in gemeentelijke beleid leveren problemen op als het bouwblok niet standaard is (bebouwingsvrije zone van 40 meter langs N-weg en afstand van 50 meter tussen een paardenbak en een burgerwoning).
Verskillende functies vormen in het buitengebied beleidsmatig vaak een belemmering voor elkaar, terwijl ze beide nodig zijn voor de vitaliteit. Hoe kunnen functies (woningen, NED, landgoederen) beter samengaan?
Voor de productie van zilte teelten is in droge periodes en ontkiemingsfase zoetwater voor beregening noodzakelijk, beschikbaarheid zoetwater is ook voor zilte teelten van belang.

Wat betreft agrarisch natuurbeheer is er veel doodgeregeld. Het is veel te omslachtig met RVO en bureaucratisch. Nieuw stelsel dat er is/komt kan dit verbeteren: er wordt uitbetaald aan collectieven (Zeeland) en die betalen door aan de boer die bijdrage levert aan agrarische natuurbeheer.
Wat is er nodig om biologische land- en tuinbouw op S-D te kunnen bedrijven? Hoe krijg je meer biologische bedrijven van de grond?
Wat levert precisielandbouw de fruitteelt op, is nog onduidelijk? Experimenteren met precisielandbouw begint te komen.
Wat zijn de kansen voor meer bodemgericht werken door de akkerbouwers in het gebied en kan dit bijdragen aan een gerichtere evenwichtsbemesting en reductie in gewasbeschermingsmiddelengebruik?
Water in sloten is veelal brak, op het grootste deel van Schouwen-Duiveland geen mogelijkheden voor beregening met oppervlaktewater.
Welke voordelen aan zoet water kunnen we combineren? Om de zoetwatervoorraad en beschikbaarheid te vergroten moet er voldoende voordelen uit te halen zijn. En daarvoor moet naar maximale verdien capaciteit gezocht worden. (Dit kan b.v. de akkerbouw zijn, maar ook nieuwe teelten als de Russische paardenbloem voor de productie van rubber).
Zijn er kansen voor diversificatie in productiegewassen in het gebied en kan de afzet daarvan vorm krijgen?
Zijn er meer veehouders in de regio die potentieel interesse hebben in een omvorming naar biologisch zoals de veehouder noodzakelijk acht om de afzet geregeld te krijgen. Daarmee zou ook echt stikstofwinst geboekt kunnen worden vanuit een breder gebied.
Zou het een goed idee zijn een regionaal investeringsfonds voor de landbouw op te richten.
Zout water belemmert de productie van sommige gewassen omdat het moeilijk is om in de omgeving aan percelen te komen met voldoende zoet water.

Bouwblok (21)

Specifieke vraagstukken over het agrarisch bouwblok

Bedrijfsontwikkeling binnen de keten van fruitbedrijven (sorteren en verpakken) ruimtelijk mogelijk maken.
Boeren mogen wel mestopslagcapaciteit hebben voor zichzelf maar niet voor anderen dat is lastig.
De schaal en maat is van belang bij de ontwikkelingsmogelijkheden. Pas je aan het landschap aan. Te grote ontwikkelingen drukken de bestaande structuur en functies weg.
Er wordt vraag verwacht naar oplaadsystemen voor accu's, oplaadmogelijkheden op het bedrijf.
Groei in omvang bedrijven vraagt om extra ruimte op bouwvlak voor opslag van producten. Hier is behoefte aan.
Hoe ga je om met verbreding bij een fruitteeltbedrijf, bijvoorbeeld toevoeging terras?
Hoe geef je ruimte aan economische groei bedrijf zonder afbreuk aan het landschap te doen (tijdelijke teelt ondersteunende voorzieningen/extra bebouwing voor opslag en andere activiteiten).

Hoe kan het beleid inspelen op de veranderingen in de landbouw (schaalvergroting, grotere loodslen) (keten verkleinen (ook verwerken en inpakken op agrarisch bedrijf), zonder dat dit negatieve effecten heeft (zoals overbodige verstening, aantasting bijzondere kwaliteiten)?
Hoe spelen we in het beleid in op nieuwe eisen, die de bedrijfsvoering van moderne bedrijven stellen, zoals de huisvesting van seizoensarbeiders, ruimere rijtijden, in de bedrijfsvoering, welzijnseisen bij veeteelt- en pluimveebedrijven etc.
Hoe zorgen we dat we in de visie een beeld hebben van de bedrijfsstructuur in de toekomst (dus inclusief toekomstige uitbreidingen). Deze zijn in de fruitsector sterk afhankelijk van de eisen in de markt (koeling, verwerking, risicobeperking door weersomstandigheden, duurzaamheid, verbreding).
Kan de mening van directe omgeving niet (mede) bepalend worden bij ruimtelijke keuzes op bouwblokken? Regels ter bescherming van burens gaan nu soms juist tegen hun belang of voorkeur in.
Kunnen de maximale hoogtes van loodslen beter afgestemd worden op specifieke bedrijfseisen?
Kunnen lange termijn ambities van agrarische bedrijven een rol spelen bij de keuzes op korte termijn? De wens voor een compact bouwblok leidt soms tot situaties waarin je lange termijn toekomstplannen minder makkelijk maakt.
Meerlaagse teelt in de (glas)tuinbouw leidt tot hogere opbrengst m ² en andere (gesloten) gebouwen. Wat is de meest logische locatie om dergelijke ontwikkeling mogelijk te maken?
Mestopslag: realiseren mestopslag op eigen erf mag alleen als het afgedekt wordt. Afdekken maakt het brandgevaarlijk door risico op broei.
Met oog op alle toekomstige ontwikkelingen in de agrarische sector, hoe omgaan met vorm/omvang van bouwblokken?
Momenteel wordt voor project Boerenerf 2.0 een stichting opgericht om het zo eenvoudiger te maken om fondsen te werven.
Om dit bedrijf goed te kunnen uitvoeren heb ik ruimte nodig om te ontwikkelen, bijvoorbeeld een extra tak voor inkomsten. Daar moet dus niet te veel belemmering op zitten
Onduidelijk wat precies is toegestaan bij een productiegebonden paardenhouderij, het geven van rijinstructie toegestaan, nu klachten over geluid
Rijbakken: klachten gaan vaak over hinniken, stank/vliegen en geluid van instructie
Vaste zones in gemeentelijke beleid leveren problemen op als het bouwblok niet standaard is (bebouwingsvrije zone van 40 meter langs N-weg en afstand van 50 meter tussen een paardenbak en een burgerwoning).

Precisielandbouw (16)

Hoe kunnen we de digitalisering van het platteland verbeteren? Digitalisering is essentieel voor de plattelandseconomie, zoals de landbouw (precisielandbouw) als recreatie.
Hoe kunnen we precisielandbouw faciliteren? Precisielandbouw wordt steeds belangrijker. Vooral ontwikkeling naar zelfsturende en lichtere machines (op accu) is voor akkerbouwbedrijven interessant. Ondergrond kan huidige zware machines nauwelijks aan.
Hoe spelen we in het beleid in op de doorontwikkeling van en innovatie in de landbouwsector?

Internet biedt kansen voor nieuwe functies in het buitengebied zowel voor bewoners, toeristen als bedrijven. Het is een noodzakelijke voorwaarde geworden
Is er voldoende hoogopgeleid personeel beschikbaar om de innovaties in de landbouw mogelijk te maken?
Machines kunnen veel constateren (precisielandbouw) maar die kennis wordt nog niet gebruikt, bijvoorbeeld de constatering dat er op een bepaalde plek niets groeit en hoe dat komt. Die vertaalslagen zijn nog niet gemaakt.
Mest kan worden uitgereden met precisieapparatuur (nirsensor). Vloeibare mest wordt uitgereden op basis van de hoeveelheid stikstof. Bij controle probleem dat er teveel is uitgereden (mest komt ook buiten de sleuf terecht). Belangrijk is dat de controleur moet kijken naar de data in de machine en niet naar potje en sleuf. Of je rijdt teveel m3 uit of teveel nitraat.
Om innovatie te stimuleren is er ruimte (tijd) nodig om te experimenteren. Dat kan een proefperiode zijn met andere voorwaarden als wanneer er definitief omgeschakeld wordt.
Ontwikkeling precisielandbouw gaat heel hard - autonoom laten rijden van machines/in kaart brengen van gewassen met drones/ precisiebemesting en spuiten. Welke voorwaarden kunnen daarvoor gelden en hoe passen we dat in?
Precisielandbouw is ook een psychologische stap. De agrariër vertrouwt op de bekende hoeveelheden (een wagen met kunstmest) en heeft moeite te vertrouwen op de data van de weegmachine.
Precisielandbouw, grotere focus op 'just in time' leveranciers en grilliger weersomstandigheden leiden tot sterkere 24 uren economie op het platteland. Hoe gaan we dat faciliteren?
Realiseren de agrariërs zich wel dat ze via regelgeving bijna gedwongen worden tot precisielandbouw.
Wat levert precisielandbouw de fruitteelt op, is nog onduidelijk? Experimenteren met precisielandbouw begint te komen.

Biologische landbouw en zilte teelt (12)

Als ik jonger was zou ik omvormen naar biologische landbouw. Maar het is een (te) grote stap. 2 jaar wachttijd, misschien wel 5 jaar opnieuw leren boeren, bijkomende investeringen, weinig of geen kennis in het gebied (je kunt niet zoals in de Flevopolder een biologische loonwerker inhuren).
De omstandigheden in de Oosterschelde zijn zeer gunstig voor zeewierteelt. Daar kan meer ruimte voor komen.
De zilte teelt biedt de kans om zachte overgang te realiseren tussen natuur en reguliere landbouw. Hoe zouden we deze kans kunnen benutten- vergelijkbaar met regulering Frankrijk?
Hoe kunnen natuur en landbouw samenwerken? Dit vraagstuk is een onderdeel van nieuwe strategische richting van Natuurmonumenten.
Hoe versnel je de kennisontwikkeling over biologische bestrijdingsmiddelen?
Hoe zorg je dat de prijs van zilte teelten goed blijft?
In landelijk gebied draait het steeds meer om gezonde bodem, meer diversiteit etc. in plaats van inzet op schaalvergroting die juist heeft geleid tot verschraling en uitputting.

Moeten we in de landbouw niet meer kiezen voor kwaliteit en minder voor bulk.
Omschakelen naar biologische landbouw is voor veel boeren niet mogelijk omdat de financiële rek eruit is. Je hebt 2 tot 3 jaar nodig om over te gaan en het biologische boeren onder de knie te krijgen
Wat is er nodig om biologische land- en tuinbouw op S-D te kunnen bedrijven? Hoe krijg je meer biologische bedrijven van de grond?
Wat zijn de kansen voor meer bodemgericht werken door de akkerbouwers in het gebied en kan dit bijdragen aan een gerichtere evenwichtsbemesting en reductie in gewasbeschermingsmiddelengebruik?
Zijn er meer veehouders in de regio die potentieel interesse hebben in een omvorming naar biologisch zoals de veehouder noodzakelijk acht om de afzet geregeld te krijgen. Daarmee zou ook echt stikstofwinst geboekt kunnen worden vanuit een breder gebied.

Veehouderij (4)

Hoe is akkerbouw en melkveehouderij beter af te stemmen in het gebied (gemengde bedrijven)?
Natura 2000: regelgeving is beperkend voor IV-bedrijven en veehouderijen.
Veel kennisuitwisseling is er niet, behalve bij de veehouders
Zijn er meer veehouders in de regio die potentieel interesse hebben in een omvorming naar biologisch zoals de veehouder noodzakelijk acht om de afzet geregeld te krijgen. Daarmee zou ook echt stikstofwinst geboekt kunnen worden vanuit een breder gebied.

Glastuinbouw (3)

Glastuinbouwsector is grootgebruiker gas, door samenwerking duurzaamheidsinitiatieven realiseerbaar, samenwerkingsverband actief benutten bij nieuwe duurzaamheidsinitiatieven?
Meerlaagse teelt in de (glas)tuinbouw leidt tot hogere opbrengst m2 en andere (gesloten) gebouwen. Wat is de meest logische locatie om dergelijke ontwikkeling mogelijk te maken?
Naast verlagen energiekosten is verlagen afhankelijkheid een factor. Nu heeft glastuinbouw nog een energiebelastingsvoordeel. Het is onzeker of dit zo gaat blijven

Mest (6)

Belangrijk is ook dat er 'mest op maat gemaakt kan worden (mengen) maar daar is geen gelegenheid voor.
Boeren mogen wel mestopslagcapaciteit hebben voor zichzelf maar niet voor anderen dat is lastig.

Het mest uitrijden verandert. Tegenwoordig moet in 3 maanden mest worden uitgereden. De opslag van mest is een knelpunt.

Hoe kunnen we nu rekening houden met ontwikkelingen die we nu nog niet kunnen overzien? (bijv. nieuwe welzijnseisen)

Mest kan worden uitgereden met precisieapparatuur (nirsensor). Vloeibare mest wordt uitgereden op basis van de hoeveelheid stikstof. Bij controle probleem dat er teveel is uitgereden (mest komt ook buiten de sleuf terecht). Belangrijk is dat de controleur moet kijken naar de data in de machine en niet naar potje en sleuf. Of je rijdt teveel m3 uit of teveel nitraat.

Mestopslag: realiseren mestopslag op eigen erf mag alleen als het afgedekt wordt. Afdekken maakt het brandgevaarlijk door risico op broei.

Water (groep)

Waterhuishouding (37)

Bescherming bieden tegen hoogwater (hoogwaterveiligheid) op zich is deze in orde maar er blijft wel een 'faalkans'. Bij falen zal de maatschappij het handelingsperspectief moeten kennen. Bebouwing is momenteel niet overal geschikt om bijvoorbeeld verticaal te kunnen evacueren. Ook kunnen veilige gebieden worden aangewezen. Hier is het wel noodzakelijk dat groepen kunnen verblijven. Daarnaast is aandacht nodig voor veerkracht: hoe snel is een gebied weer bruikbaar na een overstroming

Daarnaast zien we ook langdurig droge perioden. Opslag van water in de bodem kan helpen om in droge perioden te voorzien in vraag

De huidige inrichting van het watersysteem past niet bij de nieuwe werkelijkheid. Pieken kunnen niet snel genoeg worden afgevoerd, buffering voor droge periodes is niet mogelijk.

De leefomgeving adaptief maken voor effecten van klimaatverandering (overstroming, vernatting, verdroging, hitte) Adaptief is Handelingsperspectief, om kunnen gaan met water op straat, hitte over een periode van 10-29 dagen en nachten.

De waterbeheerder heeft te weinig praktische en gedetailleerde kennis, omdat ze niet meer rondlopen. Er is nu op afstand een iemand die het peil beheert, de overstorten en de sluzen bedient. Daardoor is het moeilijker maatwerk per perceel te maken.

De zandhonger is een probleem. De Roggenplaat wordt in 2018 opgespoten omdat deze dan grotendeels is verdwenen. Het geld hiervoor is middels crowdfunding opgehaald, dus er is wel draagvlak. Hoe kunnen we het probleem van de zandhonger tegengaan (afkalven van zandplaten zonder dat deze op natuurlijke wijze weer aangroeien?)

De zoutwaterproblematiek wordt snel groter: nu al zien we concreet dat de natte periodes natter worden en de droge periodes droger. Dan tikt het tekort aan zoetwaterberging sterker door!

Door langere droge periodes is berekening steeds meer noodzakelijk, maar er is geen water voor beschikbaar.

Er is voldoende zoet water maar dit dient gebufferd te worden. Staatsbosbeheer zou een rol kunnen spelen in het organiseren van een zoetwatervoorziening.

Er is zoet water in het Zoommeer maar het transporteren daarvan kost een vermogen.
Er vinden diverse pilots plaats in Zeeland om neerslagwater op te slaan in de zoetwaterlens in de ondergrond. Het is zaak deze pilots en vervolprojecten aan te moedigen in de omgevingsvisies
Grevelingendam verdient meer aandacht en er moet een integrale visie voor komen.
Het terugbrengen van het getijde in de Grevelingen is van groot belang voor de natuur, dat is een onbenutte kans.
Het terugbrengen van het getijde op de Grevelingen is van belang. Niet alleen voor de natuur en waterkwaliteit maar ook voor de economie
Het watersysteem is niet in evenwicht. Er is gebrek aan zoet water, maar bij teveel regenval wordt het overschot aan zoet water in de Schelphoek (calamiteitenwater) gepompt, die daardoor weer te zoet wordt (met vissterfte als gevolg).
Het zoet-zout is een algemeen vraagstuk voor Schouwen-Duiveland, alleen bij Schuddebeurs is een zoetwaterbel.
Hoe behoud je zoetwater voor diverse doeleinden? Zoetwatersysteem Noorderpolder (binnen komgrens Zierikzee) is b.v. zout geworden na graven waterboezems voor woningbouwproject Noorderpolder.
Hoe blijven we problemen van wateroverlast in de polder voor, die ontstaan door grotere neerslaghoeveelheden als gevolg van klimaatverandering.
Hoe kan de beschikbaarheid van zoet water worden vergroot t.b.v. de landbouw? De urgentie voor zoetwatervoorziening wordt alleen maar groter als de doorlaat in de Grevelingen er komt (effect meer zout).
Hoe komen we tot ecologisch beheerde dijken (organisatie, financieel)? Met beplanting krijg je herkenbare structuren en het heeft een grote ecologische meerwaarde (verbindingszones).
Hoe krijgen we meer zoetwater beschikbaar voor beregening door de landbouw. Zout water is ongeschikt voor beregening.
Hoe krijgen we zoet water voor beregening beschikbaar.
Hoe kunnen we de mogelijkheden voor extra zoet water ten behoeve van de sportvisserij vergroten? Is het mogelijk om afstromend water van de Kop van Schouwen op te vangen in nieuwe waterplassen vergelijkbaar met de Vroonplas en die open te stellen voor sportvisserij
Hoe kunnen we het zoetwater in de duinzoom zo lang mogelijk bufferen?
Inlaat van zoet water is voor de Grevelingen geen oplossing. De overgang zoet-brak-zout maakt het systeem bijzonder.
Intensiveren teelt is lastig vanwege gebrek aan zoetwater voor beregening.
Nu wordt vertrouwd op de overheid. De maatschappij heeft weinig notie dat bijv. op Schouwen-Duiveland gebieden kwetsbaar zijn voor wateroverlast. Toenemen verharding zorgt voor groter wordende risico's voor wateroverlast
Opgave is om de openbare ruimte klimaatbestendig in te richten onder andere bij nieuwe aanplant van bomen en oplossingen voor waterberging
Samenleving is zich er nu onvoldoende van bewust dat ze zelf maatregelen moet treffen om wateroverlast te voorkomen. Zoals minder verharden in tuinen / niet bouwen op lager gelegen delen
Veel problemen zijn ontstaan na de bouw van de stormvloedkering. Kunnen we (op termijn) zonder de kering nu de dijken verhoogd zijn? Dit zou veel ecologische problemen oplossen en het deltasysteem herstellen.
Voor de agrarische sector is van belang dat er oplossingen gevonden worden voor de zoutwaterschade aan de gewassen.

Voor de productie van zilte teelten is in droge periodes en ontkiemingsfase zoetwater voor beregening noodzakelijk, beschikbaarheid zoetwater is ook voor zilte teelten van belang.
Voor zoet water moeten vraag en aanbod beter op elkaar aansluiten. Schouwen-Duiveland is voor de zoet water aanvoer afhankelijk van de beslag die op het eiland valt. De vraag lijkt groter te worden. Hierdoor zullen agrariërs naar de toekomst naar verwachting overgaan naar andere tellen (zilt resistente of zilte teelten)
Wat er nu speelt is dat de kwelstromen uit het zoomgebied Kop van Schouwen versneld worden afgevoerd om wateroverlast voor de bewoners en gebruikers te voorkomen. Dat zou wellicht ook anders kunnen.
Water in sloten is veelal brak, op het grootste deel van Schouwen-Duiveland geen mogelijkheden voor beregening met oppervlaktewater.
We komen erachter dat korte hevige buien of langdurig natte perioden niet matchen met technische maatregelen. Er is ruimte nodig om water dat valt te op te slaan/te kunnen bufferen
Welke voordelen aan zoet water kunnen we combineren? Om de zoetwatervoorraad en beschikbaarheid te vergroten moet er voldoende voordelen uit te halen zijn. En daarvoor moet naar maximale verdien capaciteit gezocht worden. (Dit kan b.v. de akkerbouw zijn, maar ook nieuwe teelten als de Russische paardenbloem voor de productie van rubber).

Zoet water (29)

Het specifieke probleem van verzilting of gebrek aan zoet water. Dit is geen volledige deelverzameling van de waterhuishouding want hier vinden we bijvoorbeeld ook problemen op het raakvlak van zout/zoet water en de agrarische bedrijfsvoering

Als je meer zekerheid hebt over zoetwater dan durf je ook andere producten te gaan telen. Dan is grond niet het probleem.
De huidige grondprijzen hebben niets te maken met de opbrengsten in de landbouw. Daarom is het lastig het rendement op zoetwaterfaciliteiten te berekenen, maar vooral om daarop te handelen.
De huidige inrichting van het watersysteem past niet bij de nieuwe werkelijkheid. Pieken kunnen niet snel genoeg worden afgevoerd, buffering voor droge periodes is niet mogelijk.
De landbouw zou in algemene zin meer rendement opleveren als er meer zoet water zou zijn.
De zoutwaterproblematiek wordt snel groter: nu al zien we concreet dat de natte periodes natter worden en de droge periodes droger. Dan tikt het tekort aan zoetwaterberging sterker door!
Door langere droge periodes is beregening steeds meer noodzakelijk, maar er is geen water voor beschikbaar.
Door niet-optimale groeiomstandigheden (zout water) waardoor je zo'n 25% lagere opbrengt hebt. is het lastig te investeren in precisielandbouw
Er is voldoende zoet water maar dit dient gebufferd te worden. Staatsbosbeheer zou een rol kunnen spelen in het organiseren van een zoetwatervoorziening.
Er is zoet water in het Zoommeer maar het transporteren daarvan kost een vermogen.

Er vinden diverse pilots plaats in Zeeland om neerslagwater op te slaan in de zoetwaterlens in de ondergrond. Het is zaak deze pilots en vervolgprojecten aan te moedigen in de omgevingsvisies
Het watersysteem is niet in evenwicht. Er is gebrek aan zoet water, maar bij teveel regenval wordt het overschot aan zoet water in de Schelphoek (calamiteitenwater) gepompt, die daardoor weer te zoet wordt (met vissterfte als gevolg).
Het zoete water in de 'bel' bij Schuddebeurs lijkt langzaam zouter te worden.
Het zoet-zout is een algemeen vraagstuk voor Schouwen-Duiveland, alleen bij Schuddebeurs is een zoetwaterbel.
Hoe behoud je zoetwater voor diverse doeleinden? Zoetwatersysteem Noorderpolder (binnen komgrens Zierikzee) is b.v. zout geworden na graven waterboezems voor woningbouwproject Noorderpolder.
Hoe kan de beschikbaarheid van zoet water worden vergroot t.b.v. de landbouw? De urgentie voor zoetwatervoorziening wordt alleen maar groter als de doorlaat in de Grevelingen er komt (effect meer zout).
Hoe krijgen we meer zoetwater beschikbaar voor beregening door de landbouw. Zout water is ongeschikt voor beregening.
Hoe krijgen we zoet water voor beregening beschikbaar.
Hoe kunnen we de mogelijkheden voor extra zoet water ten behoeve van de sportvisserij vergroten? Is het mogelijk om afstromend water van de Kop van Schouwen op te vangen in nieuwe waterplassen vergelijkbaar met de Vroonplas en die open te stellen voor sportvisserij
Hoe kunnen we het zoetwater in de duinzoom zo lang mogelijk bufferen?
Inlaat van zoet water is voor de Grevelingen geen oplossing. De overgang zoet-brak-zout maakt het systeem bijzonder.
Intensiveren teelt is lastig vanwege gebrek aan zoetwater voor beregening.
Is de tuinbouwteelt 'op water' buiten grondgebonden of niet? Het is een oplossing voor het zoetwaterprobleem, intensief ruimtegebruik en rendabel
Voor de agrarische sector is van belang dat er oplossingen gevonden worden voor de zoutwaterschade aan de gewassen.
Voor de productie van zilte teelten is in droge periodes en ontkiemingsfase zoetwater voor beregening noodzakelijk, beschikbaarheid zoetwater is ook voor zilte teelten van belang.
Voor zoet water moeten vraag en aanbod beter op elkaar aansluiten. Schouwen-Duiveland is voor de zoet water aanvoer afhankelijk van de beslag die op het eiland valt. De vraag lijkt groter te worden. Hierdoor zullen agrariërs naar de toekomst naar verwachting overgaan naar andere tellen (zilt resistente of zilte teelten)
Wat er nu speelt is dat de kwelstromen uit het zoomgebied Kop van Schouwen versneld worden afgevoerd om wateroverlast voor de bewoners en gebruikers te voorkomen. Dat zou wellicht ook anders kunnen.
Water in sloten is veelal brak, op het grootste deel van Schouwen-Duiveland geen mogelijkheden voor beregening met oppervlaktewater.
Welke voordelen aan zoet water kunnen we combineren? Om de zoetwatervoorraad en beschikbaarheid te vergroten moet er voldoende voordelen uit te halen zijn. En daarvoor moet naar maximale verdien capaciteit gezocht worden. (Dit kan b.v. de akkerbouw zijn, maar ook nieuwe teelten als de Russische paardenbloem voor de productie van rubber).
Zout water belemmert de productie van sommige gewassen omdat het moeilijk is om in de omgeving aan percelen te komen met voldoende zoet water.

Aquacultuur (14)

De omstandigheden in de Oosterschelde zijn zeer gunstig voor zeewierteelt. Daar kan meer ruimte voor komen.
De pleziervaart ziet concurrentie op de beschikbare ruimte vanuit de toename van Mosselzaadinstallaties. Er is veel minder ruimte op het water dan vaak gedacht, 50% van de Grevelingen bijvoorbeeld is onbevaarbaar omdat het te ondiep is.
De scheldierkwekerij heeft een enorme lobby in Den Haag. De visserij wordt gestimuleerd ten koste van de recreatie.
De visserij- en schelpdiersector zijn belangrijk en machtig, deze krijgt te veel ruimte (politiek).
En dan de vraag hoe we omgaan met ons water. De opkomst van de hangcultuur-mosselen, de toenemende recreatie en de natuur conflicteren regelmatig.
Enerzijds is het van belang om, waar nodig, in te zetten op de bescherming en het behoud van functies zoals natuur. Anderzijds zijn er functies die vragen om ontwikkelruimte. Voeg daar de verschillende opgaven die een ruimtelijke claim op de Oosterschelde leggen aan toe zoals zandhonger, klimaatverandering met bijkomende zeespiegelstijging en waterveiligheid
Er zijn geen vaste samenwerkingsverbanden tussen de mosselkwekerij en de recreatiesector. Dit kan een kans zijn en ook bijdragen aan het draagvlak voor de zichtbare elementen van de mosselcultuur in het water.
Hoe borgen we de waterkwaliteit t.b.v. de visserij / mosselkwekerij als er nieuwe teelten worden geïnitieerd? De mosselkwekerij is bijzonder afhankelijk van een beperkt aantal plekken en daarmee kwetsbaar.
Hoe kunnen natuur- en visserijbelangen specifiek worden afgestemd? Het beheerplan van Rijkswaterstaat houdt geen rekening met resultaten van recent onderzoek en bevat volgens de visserijvereniging onnodige beschermingsmaatregelen, b.v. door een grote afstand tot het leefgebied van zeehonden.
Hoe voorkomen we problemen met de waterkwaliteit als gevolg van verontreinigingen op het land, zoals de bacterie die voorkomt bij Ouwerkerk en het Noro virus en Vibrio virus die kan voorkomen bij overstorten.
Is er bekend hoeveel ruimte er in de Oosterschelde is voor de verschillende functies. Dit is lastig te vinden? mzi, visserij, recreatie, zeewierteelt, natuur.
Natuur weegt niet altijd zwaar genoeg mee in afweging van diverse en uiteenlopende belangen op de oosterschelde
Sommige soorten initiatieven (bijvoorbeeld zeewierteelt) moeten langs veel te veel overheidsinstanties, soms wel 6.
Verdere verduurzaming van de mosselzaadvangst wordt beperkt door ruimtegebrek en eventuele verstoring van natuurlijk evenwicht.

Visserij (19)

Sterk verschillende insteken over de visserij. Soms overlap met aquacultuur

De pleziervaart ziet concurrentie op de beschikbare ruimte vanuit de toename van Mosselzaadinstallaties. Er is veel minder ruimte op het water dan vaak gedacht, 50% van de Grevelingen bijvoorbeeld is onbevaarbaar omdat het te ondiep is.
De schelpdierkwekerij heeft een enorme lobby in Den Haag. De visserij wordt gestimuleerd ten koste van de recreatie.
De visserij- en schelpdiersector zijn belangrijk en machtig, deze krijgt te veel ruimte (politiek).
En dan de vraag hoe we omgaan met ons water. De opkomst van de hangcultuur-mosselen, de toenemende recreatie en de natuur conflicteren regelmatig.
Er is een probleem met een bacterie in de krekken van Ouwerkerk, die zorgt voor sterfte bij vissen en verontreiniging van Oosterscheldewater bij overstorten.
Er moet meer aandacht voor het onderwaterleven komen. Dat is voor veel partijen van belang (ecologie, visserij, duiksport, recreatie), maar komt naast het beheer- en inrichtingsplan van het Nationaal Park weinig terug in visies.
Er zijn geen vaste samenwerkingsverbanden tussen de mosselkwekerij en de recreatiesector. Dit kan een kans zijn en ook bijdragen aan het draagvlak voor de zichtbare elementen van de mosselcultuur in het water.
Er zijn nog enkele sleepnetvisserij actief. Die zorgen voor bodemberoering. Dat past niet meer.
Het is niet duidelijk of de visstand in de Oosterschelde achteruit gegaan is. Hier moet meer duidelijkheid over komen. Vissers zeggen dat het achteruit gaat, maar er is geen afname van het aantal zeehonden.
Hoe borgen we de waterkwaliteit t.b.v. de visserij / mosselkwekerij als er nieuwe teelten worden geïnitieerd? De mosselkwekerij is bijzonder afhankelijk van een beperkt aantal plekken en daarmee kwetsbaar.
Hoe kunnen natuur- en visserijbelangen specifiek worden afgestemd? Het beheerplan van Rijkswaterstaat houdt geen rekening met resultaten van recent onderzoek en bevat volgens de visserijvereniging onnodige beschermingsmaatregelen, b.v. door een grote afstand tot het leefgebied van zeehonden.
Hoe kunnen we de mogelijkheden voor extra zoet water ten behoeve van de sportvisserij vergroten? Is het mogelijk om afstromend water van de Kop van Schouwen op te vangen in nieuwe waterplassen vergelijkbaar met de Vroonplas en die open te stellen voor sportvisserij
Hoe voorkomen we problemen met de waterkwaliteit als gevolg van verontreinigingen op het land, zoals de bacterie die voorkomt bij Ouwerkerk en het Noro virus en Vibrio virus die kan voorkomen bij overstorten.
In de Oosterschelde is weinig vis. Zet kweekprogramma's uit zoals in Denemarken
Kan het bodemleven worden verbeterd in de Grevelingen? Nu is het te voedselarm waardoor bodemvissen niet kunnen overleven.
Kunnen voldoende aassteeklocaties op termijn worden geborgd op Schouwen? De mogelijkheden kunnen worden beperkt vanuit natuurbelangen.
Kunnen we tot een gezamenlijk aanpak voor het beheer van de visstand komen (visbeheerplan)? Een gezamenlijk visbeheerplan ontbreekt, terwijl een gericht visbeheer goed zou zijn voor de duurzame instandhouding van soorten.
Verdere verduurzaming van de mosselzaadvangst wordt beperkt door ruimtegebrek en eventuele verstoring van natuurlijk evenwicht.

Oosterschelde (42)

Gebiedsgerichte lijst over de problematiek van de Oosterschelde

Betere uitwisseling van kennis. Kennis van de sportvisserij kan waardevol zijn voor natuurorganisaties. Er is nu geen sprake van uitwisseling van kennis tussen deze partijen
De huidige vorm van jachthaven heeft z'n langste tijd gehad. Je moet de jachthavens anders gaan benaderen, er is ruimte nodig om te experimenteren. Benaderen als infrastructuur/gebied met gebouwen, grond en water. Van vertrekpunt naar bestemming.
De mogelijke ontwikkelingen in de Oosterschelde en de afweging van de verschillende belangen vragen steeds urgenter om een betere en meer centrale afstemming tussen de betrokken overheden en belangenorganisaties..
De omstandigheden in de Oosterschelde zijn zeer gunstig voor zeewierteelt. Daar kan meer ruimte voor komen.
De Oosterschelde is het kloppende hart van de Zeeuwse Delta. Het ruimtegebruik in dit gebied wordt steeds complexer. Nu al wordt druk op de beschikbare ruimte ervaren; in de toekomst zal dit alleen maar verder toenemen.
De Oosterschelde onderwaternatuur is onvoldoende beleefbaar. In de Recreatievisie van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, de Oosterschelde beleefbaarder, worden voorstellen gedaan zoals een kooi onder water of doorkijkbodems.
De oude concepten voor jachthavens zijn niet meer bruikbaar, het gebruik neemt snel af, we moeten nieuwe concepten ontwikkelen.
De pleziervaart krimpt. Vooral de commerciële havens hebben er last van omdat ze duurder zijn.
De pleziervaart ziet concurrentie op de beschikbare ruimte vanuit de toename van Mosselzaadinstallaties. Er is veel minder ruimte op het water dan vaak gedacht, 50% van de Grevelingen bijvoorbeeld is onbevaarbaar omdat het te ondiep is.
De scheldierkwekerij heeft een enorme lobby in Den Haag. De visserij wordt gestimuleerd ten koste van de recreatie.
De visserij- en schelpdiersector zijn belangrijk en machtig, deze krijgt te veel ruimte (politiek).
Een kleine toename van natuurligplaatsen (moorings) bij de Schelphoek voor boten is gewenst, (niet te veel).
En dan de vraag hoe we omgaan met ons water. De opkomst van de hangcultuur-mosselen, de toenemende recreatie en de natuur conflicteren regelmatig.
Eenzijds is het van belang om, waar nodig, in te zetten op de bescherming en het behoud van functies zoals natuur. Anderzijds zijn er functies die vragen om ontwikkelruimte. Voeg daar de verschillende opgaven die een ruimtelijke claim op de Oosterschelde leggen aan toe zoals zandhonger, klimaatverandering met bijkomende zeespiegelstijging en waterveiligheid
Er is een probleem met een bacterie in de krekens van Ouwkerk, die zorgt voor sterfte bij vissen en verontreiniging van Oosterscheldewater bij overstorten.
Er moet meer aandacht voor het onderwaterleven komen. Dat is voor veel partijen van belang (ecologie, visserij, duiksport, recreatie), maar komt naast het beheer- en inrichtingsplan van het Nationaal Park weinig terug in visies.
Er zijn geen vaste samenwerkingsverbanden tussen de mosselkwekerij en de recreatiesector. Dit kan een kans zijn en ook bijdragen aan het draagvlak voor de zichtbare elementen van de mosselcultuur in het water.

Er zijn nog enkele sleepnetvissers actief. Die zorgen voor bodemberoering. Dat past niet meer.
Grevelingendam verdient meer aandacht en er moet een integrale visie voor komen.
Het is niet duidelijk of de visstand in de Oosterschelde achteruit gegaan is. Hier moet meer duidelijkheid over komen. Vissers zeggen dat het achteruit gaat, maar er is geen afname van het aantal zeehonden.
Het thema water moet beter vermarkt worden. Dit geeft een economische impuls.
Het watersysteem is niet in evenwicht. Er is gebrek aan zoet water, maar bij teveel regenval wordt het overschot aan zoet water in de Schelphoek (calamiteitenwater) gepompt, die daardoor weer te zoet wordt (met vissterfte als gevolg).
Het zou beter zijn dan nu als de pleziervaart betrokken wordt in besluitvormig over ruimtegebruik op het water om de meest geschikte locaties voor andere functies te vinden.
Hoe borgen we de waterkwaliteit t.b.v. de visserij / mosselkwekerij als er nieuwe teelten worden geïnitieerd? De mosselkwekerij is bijzonder afhankelijk van een beperkt aantal plekken en daarmee kwetsbaar.
Hoe kunnen natuur- en visserijbelangen specifiekere worden afgestemd? Het beheerplan van Rijkswaterstaat houdt geen rekening met resultaten van recent onderzoek en bevat volgens de visserijvereniging onnodige beschermingsmaatregelen, b.v. door een grote afstand tot het leefgebied van zeehonden.
Hoe kunnen we de zonerings binnen de Oosterschelde vormgeven rekening houdend met alle belangen.
Hoe omgaan met munitiedepot voor de kust van Zierikzee?
Hoe spelen we in op het spanningsveld tussen de beheersbaarheid van het aantal duikplekken (onderhoud voorzieningen, toegankelijkheid, acceptatie door andere gebruikers) en de behoefte aan spreiding.
Hoe versterken we de onderwatersport in Zeeland in de breedte? De onderwatersport in Schouwen Duiveland (en meer in algemene zin, in heel Zeeland) is sterk genoeg, maar in de synergie met andere gebruikers, activiteiten en gezamenlijke voorzieningen kan de sport nog sterker worden (watersport, kustrecreatie en seefood)
Hoe voorkomen we problemen met de waterkwaliteit als gevolg van verontreinigingen op het land, zoals de bacterie die voorkomt bij Ouwerkerk en het Noro virus en Vibrio virus die kan voorkomen bij overstorten.
In de Oosterschelde is weinig vis. Zet kweekprogramma's uit zoals in Denemarken
Is er bekend hoeveel ruimte er in de Oosterschelde is voor de verschillende functies. Dit is lastig te vinden? mzi, visserij, recreatie, zeewierteelt, natuur.
Kunnen voldoende aassteeklocaties op termijn worden geborgd op Schouwen? De mogelijkheden kunnen worden beperkt vanuit natuurbelangen.
Kunnen we bij technische maatregelen het natuurbelang beter meenemen? Zo is het gebruik van grotere stenen (staalslakken) als vooroeverbestorting beter voor kreeften.
Kunnen we tot een gezamenlijk aanpak voor het beheer van de visstand komen (visbeheerplan)? Een gezamenlijk visbeheerplan ontbreekt, terwijl een gericht visbeheer goed zou zijn voor de duurzame instandhouding van soorten.
Kunnen we zorgen voor nog betere relaties tussen land en water? De ecologische relaties zijn er.
Natura 2000: regelgeving is beperkend voor IV-bedrijven en veehouderijen.
Natuur weegt niet altijd zwaar genoeg mee in afweging van diverse en uiteenlopende belangen op de oosterschelde
Omgaan met het spanningsveld van de regels in Natura 2000 gebieden en gebruiksfuncties.

Sommige soorten initiatieven (bijvoorbeeld zeewierteelt) moeten langs veel te veel overheidsinstanties, soms wel 6.
Veel problemen zijn ontstaan na de bouw van de stormvloedkering. Kunnen we (op termijn) zonder de kering nu de dijken verhoogd zijn? Dit zou veel ecologische problemen oplossen en het deltasysteem herstellen.
Verdere verduurzaming van de mosselzaadvangst wordt beperkt door ruimtegebrek en eventuele verstoring van natuurlijk evenwicht.

Grevelingen (34)

Gebiedsgerichte lijst over de problematiek van de Grevelingen

Alles wat er aan stilte, rust en donkerte is, is waardevol. Bijvoorbeeld bij haventje van Bommedede. Dit moeten we koesteren en behouden.
Betere uitwisseling van kennis. Kennis van de sportvisserij kan waardevol zijn voor natuurorganisaties. Er is nu geen sprake van uitwisseling van kennis tussen deze partijen
De getijdencentrale is bij het terugbrengen van getij op de Grevelingen altijd ook een belangrijk onderwerp. Provincie en gemeente zien het als een belangrijke meekoppelkans.
De Grevelingen is een meer waar ook aan de zijde van Goeree-Overflakkee havens zijn gelegen, de vraag is of we dan nog nieuwe havens moeten creëren of moeten concluderen dat de Grevelingen op dit moment voldoende (verschillend) aanbod heeft. Datzelfde geldt voor de Oosterschelde.
De Grevelingendam is nog verder te ontwikkelen. Dat biedt ruimte voor nieuwe recreatie, ecolodges, paalwoningen, bijzondere initiatieven.
De huidige vorm van jachthavens heeft z'n langste tijd gehad. Je moet de jachthavens anders gaan benaderen, er is ruimte nodig om te experimenteren. Benaderen als infrastructuur/gebied met gebouwen, grond en water. Van vertrekpunt naar bestemming.
De oude concepten voor jachthavens zijn niet meer bruikbaar, het gebruik neemt snel af, we moeten nieuwe concepten ontwikkelen.
De pleziervaart krimpt. Vooral de commerciële havens hebben er last van omdat ze duurder zijn.
De pleziervaart ziet concurrentie op de beschikbare ruimte vanuit de toename van Mosselzaadinstallaties. Er is veel minder ruimte op het water dan vaak gedacht, 50% van de Grevelingen bijvoorbeeld is onbevaarbaar omdat het te ondiep is.
De scheldierkwekerij heeft een enorme lobby in Den Haag. De visserij wordt gestimuleerd ten koste van de recreatie.
De visserij- en schelpdiersector zijn belangrijk en machtig, deze krijgt te veel ruimte (politiek).
Er moet meer aandacht voor het onderwaterleven komen. Dat is voor veel partijen van belang (ecologie, visserij, duiksport, recreatie), maar komt naast het beheer- en inrichtingsplan van het Nationaal Park weinig terug in visies.
Er zijn geen vaste samenwerkingsverbanden tussen de mosselkwekerij en de recreatiesector. Dit kan een kans zijn en ook bijdragen aan het draagvlak voor de zichtbare elementen van de mosselcultuur in het water.

Er zijn nog enkele sleepnetvissers actief. Die zorgen voor bodemberoering. Dat past niet meer.
Grevelingendam verdient meer aandacht en er moet een integrale visie voor komen.
Het natuurlijk evenwicht in de Grevelingen ontbreekt. Daardoor wordt de Grevelingen steeds doodser. Dit is nadelig voor de onderwatersport (zicht), de ecologische kwaliteiten, de recreatieve beleving (het stinkt) en een deel van de visserij.
Het terugbrengen van het getijde in de Grevelingen is van groot belang voor de natuur, dat is een onbenutte kans.
Het terugbrengen van het getijde op de Grevelingen is van belang. Niet alleen voor de natuur en waterkwaliteit maar ook voor de economie
Het thema water moet beter vermarkt worden. Dit geeft een economische impuls.
Het zou beter zijn dan nu als de pleziervaart betrokken wordt in besluitvormig over ruimtegebruik op het water om de meest geschikte locaties voor andere functies te vinden.
Hoe kunnen natuur- en visserijbelangen specifiek worden afgestemd? Het beheerplan van Rijkswaterstaat houdt geen rekening met resultaten van recent onderzoek en bevat volgens de visserijvereniging onnodige beschermingsmaatregelen, b.v. door een grote afstand tot het leefgebied van zeehonden.
Hoe spelen we in op het spanningsveld tussen de beheersbaarheid van het aantal duikplekken (onderhoud voorzieningen, toegankelijkheid, acceptatie door andere gebruikers) en de behoefte aan spreiding.
Hoe versterken we de onderwatersport in Zeeland in de breedte? De onderwatersport in Schouwen Duiveland (en meer in algemene zin, in heel Zeeland) is sterk genoeg, maar in de synergie met andere gebruikers, activiteiten en gezamenlijke voorzieningen kan de sport nog sterker worden (watersport, kustrecreatie en seefood)
In zijn algemeenheid is het zo dat er inhoudelijke overeenstemming is over de Rijksstructuurvisie voor de Grevelingen, maar ontbrekende schakel is afdoende financiering om vaststelling en uitvoering mogelijk te maken.
Inlaat van zoet water is voor de Grevelingen geen oplossing. De overgang zoet-brak-zout maakt het systeem bijzonder.
Kan het bodemleven worden verbeterd in de Grevelingen? Nu is het te voedselarm waardoor bodemvissen niet kunnen overleven.
Kunnen voldoende aassteeklocaties op termijn worden geborgd op Schouwen? De mogelijkheden kunnen worden beperkt vanuit natuurbelangen.
Kunnen we bij technische maatregelen het natuurbelang beter meenemen? Zo is het gebruik van grotere stenen (staalslakken) als vooroeverbestorting beter voor kreeften.
Kunnen we tot een gezamenlijk aanpak voor het beheer van de visstand komen (visbeheerplan)? Een gezamenlijk visbeheerplan ontbreekt, terwijl een gericht visbeheer goed zou zijn voor de duurzame instandhouding van soorten.
Kunnen we zorgen voor nog betere relaties tussen land en water? De ecologische relaties zijn er.
Langs de Grevelingenkant kan het nog wel fietsvriendelijker.
Natura 2000: regelgeving is beperkend voor IV-bedrijven en veehouderijen.
Omgaan met het spanningsveld van de regels in Natura 2000 gebieden en gebruiksfuncties.
Verdere verduurzaming van de mosselzaadvangst wordt beperkt door ruimtegebrek en eventuele verstoring van natuurlijk evenwicht.

Vrijkomende Agrarische bedrijfsgebouwen (VAB) (51)

Specifieke lijst, het vraagstuk wordt vanuit verschillende standpunten belicht

Als voor burgers in het buitengebied dezelfde regels zouden gelden als voor agrariërs dan is er geen probleem, maar zo zit het nu niet, en daardoor heeft de landbouw last van burgers in het buitengebied.
Beleid zou moeten inspelen op het veranderende denken over wonen. Meerhuizigheid komt steeds meer voor.
Bepaald moet worden hoe fors de opgave voor VAB is voor Schouwen-Duiveland. Afhankelijk van de grootte van de opgave of er voldoende programma is om die bebouwing in te vullen en of dit consequenties heeft voor programma's in de bebouwde kom (wonen, bedrijventerreinen).
Burgers moeten bepaalde mate van hinder accepteren als zij in het buitengebied wonen. Agrarisch sector moet zijn werk kunnen doen. Nu zorgt de regelgeving voor te veel belemmeringen.
De energietransitie komt niet van de grond. Hoe kun je duurzaamheid meer gemeengoed, een inherent onderdeel van alle ontwikkelingen, maken en duurzame initiatieven stimuleren? Kan duurzaamheid versterkt worden door het als criterium bij nieuwe initiatieven of transformatie van VAB locaties te laten gelden?
De leegstand in het buitengebied is zorgelijk. Saldering of slopen is een optie. Hierover zou ook al overleg gestart moeten worden met stoppende agrarische bedrijven.
Echter zijn veel cultureel waardevolle objecten nog niet in 'beeld' door middel van bescherming, aanduiding in het bestemmingsplan, of anderszins. Bv. de 'meekrapschuur' en 'muraltmuren' of immaterieel (interieurs), maritiem of rijdend/vliegend erfgoed. We zijn rijker dan we zelf denken!!
Er is sprake van kwetsbare delen in de woningvoorraad (incourante woningen en vrijkomende (agrarische) panden waar geen eenvoudige oplossing voor is gezien de beperkte vraag als gevolg van de demografische ontwikkeling van SD.
Er komen (internet)winkels in het buitengebied, een mooie oplossing voor lege gebouwen, maar ook concurrentie voor de centra.
Er moeten meer mogelijkheden zijn voor vrijkomende gebouwen, bijv gebruiken voor kleine bedrijfjes.
Er wordt te weinig actief geworven voor nieuwe inwoners in zuidelijk Rotterdamse regio. Als je hier ruimte (fysiek) beidt kun je best mensen werven.
Er zijn nog maar een beperkt aantal cultuurhistorische erven/gebouwen in het buitengebied. Als iemand daar iets mee wil moet je daar als gemeente meer ruimte dan nu voor geven.
Er zijn steeds meer verzoeken die betrekking hebben op het omzetten van de agrarische bebouwing naar andere functies (meestal in combinatie met wonen)
Ervaring met burgers met problemen over lawaai ('s nachts laden van dieren en tot laat doorwerken op het land) en modder op de weg.
Het beleid voor NED's kent in feite twee pijlers, bieden bredere economische basis bestaande landbouwbedrijven en passend hergebruik vrijkomende agrarische bebouwing. DE zorg ligt in het behoud van waarde van vastgoed op langere termijn. Delen Zeeland zijn krimpregio

Het hergebruik van Vrijkomende agrarische bebouwing moet niet te veel verkeer aantrekken daar zijn de wegen niet op gemaakt
Het is wenselijk dat er ruimte is, of meer ruimte komt, voor (allerlei vormen van) bedrijfsfuncties in het landelijk gebied (bijvoorbeeld in vrijkomende bebouwing). Daarmee houdt je het gebied levendig en bedrijven zitten elkaar minder in de weg dan burgerwoningen en bedrijven
Hoe bescherm je karakteristieke waardevolle boerderijen die geen monumentenstatus hebben. Risico is dat vervallen schuren gesloopt worden en daarmee weer een stukje cultuurhistorie verdwijnt en daarmee het landschap ook minder aantrekkelijk wordt.
Hoe kan het beleid ten aanzien van plattelandswoningen duidelijker? Onzekerheid over de status van voormalige bedrijfswoningen belemmert de verkoop van deze woningen.
Hoe wordt de verpaupering van voormalige agrarische bedrijfswoningen voorkomen?
Hoe zorg je dat nieuwe bewoners buitengebied zich ook bewust zijn van de lasten van het buitengebied?
Hoe zorg je ervoor dat het hele eiland er verzorgd uit ziet, luxe hoeft niet maar verpaupering moet je tegengaan, dit vraagt continu aandacht. Voor toerisme is dat erg belangrijk
In kwalitatieve zin is het de vraag of het landelijk gebied gebaat is/ blijft een voortzetting van het ruimhartige beleid voor NED's. Denk daarbij aan verkeersaantrekkende functies in het landelijk gebied
Internet biedt kansen voor nieuwe functies in het buitengebied zowel voor bewoners, toeristen als bedrijven. Het is een noodzakelijke voorwaarde geworden
Is het op dit moment wel mogelijk om bijvoorbeeld met een groep senioren te gaan wonen (levensloopbestendig) in het buitengebied. Hier komt steeds meer vraag naar.
Je moet je afvragen of de bereikbaarheid nog goed genoeg is als er meer (publieksaantrekkende) functies op het platteland komen. Het zijn vaak smalle wegen
je wilt als gemeente niet teveel sturen en je wilt inspelen op de vraag, maar dan is er geen oog voor de consequenties. Hoever wil je daar als gemeente in gaan?. Voorbeeld is geen nieuwbouw toestaan maar herstructurering van het bestaande, anders bouw je voor leegstand. Dat is n.l. het effect op langere termijn. De effecten niet uit het oog verliezen.
Kan de mening van directe omgeving niet (mede) bepalend worden bij ruimtelijke keuzes op bouwblokken? Regels ter bescherming van burens gaan nu soms juist tegen hun belang of voorkeur in.
Kan de richtlijn voor nieuwe functies in VAB helderder worden en meer flexibel? Leegstand leidt tot verloedering en ruimer hergebruik kan leiden tot meer kwaliteitsinvesteringen. Maak helder wat de kwaliteiten zijn.
Kun je verloedering en verkeerde functies niet voorkomen door veel eerder de mogelijkheden op een rijtje te zetten met 'stoppende' boeren? Vrijkomende bebouwing overkomt ons nu vaak en iedereen moet het wiel opnieuw uitvinden.
Kun je woonbestemmingen "verhandelen" als oplossing voor de leegstand i.r.t. woningcontingent
Kunnen vrijkomende agrarische gebouwen te gelde worden gemaakt waardoor transformatie wordt gestimuleerd.
Kunnen we een eenvoudige regeling bedenken voor plattelandswoningen. Er is geen regeling voor plattelandswoningen omdat deze te complex is, terwijl er wel behoefte is. Zonder woonbestemming zijn er geen financieringsmogelijkheden via banken.
Kunnen we nieuwe oplossingen bedenken voor VAB's? Teveel van hetzelfde levert de samenleving te weinig op en is op termijn kwetsbaar.

Kunnen we voorkomen dat er als gevolg van het vrijkomen van agrarische bedrijfsbebouwing functies op verkeerde plekken komen? Langs de N59 leveren niet monumentale gebouwen en gevaarlijke afslagen niet tot een goede kwaliteit.
Kwaliteit woningen in het buitengebied vaak slecht, daarom is vaak nieuwbouw nodig.
Leegstand dreigt voor gebouwd erfgoed, zoals cultuurhistorische boerderijen, dit vanwege veranderingen in de agrarische sector (bedrijfsbeëindigingen). Dit geldt ook voor molens of industrieel erfgoed. Herbestemming blijkt in vele gevallen een complexe zaak te zijn
Nieuwbouw op platteland is nodig vanwege vaak lage kwaliteit van de bebouwing, maar dit wordt niet gestimuleerd.
Procedures (voor vm. bedrijfswoningen, nieuwe functies) beter af stemmen op de financierbaarheid van initiatieven. Nu krijgen mensen financiering vaak niet rond door de onzekerheid.
Recreatieappartementen hebben we al zoveel, dat is geen oplossing voor VAB's.
Schaalvergroting op zich is geen probleem. Het vraagstuk is hoe om te gaan met al die vrijkomende agrarische bouwvlakken
Verder vervaagt de grens tussen wonen, deeltijdwonen, recreatie, zorg gerelateerde recreatie, etc. steeds verder. De vraag is hoe hier beleidsmatig mee omgegaan dient te worden gegaan.
Verschillende functies vormen in het buitengebied beleidsmatig vaak een belemmering voor elkaar, terwijl ze beide nodig zijn voor de vitaliteit. Hoe kunnen functies (woningen, NED, landgoederen) beter samengaan?
Voor grotere Voormalige Agrarische Bebouwing (VAB's) is lastig hergebruik te vinden.
Voorkomen dat detailhandel in de kernen onder druk komt te staan. Ook hier leegstand en vermindering van de detailhandel, vraag is wel of dit toch al niet plaatsvindt vanwege andere oorzaken (internetwinkelen, grote ketens)
Voormalige agrarische bedrijven omvormen naar woongroepen of particuliere locaties kan maar dan wel onder voorwaarde dat zowel de lusten als de lasten geaccepteerd worden. Hoe kun je dat vastleggen? (als het oogsttijd is en de weersvoorspellingen grillig dan wordt er 's nachts doorgewerkt. Bieten campagne – bieten worden 's nachts opgehaald)
Vrijkomende agrarische bebouwing. Dat wordt een groter aandachtspunt. Nu komt er ook grotere bebouwing vrij die niet aantrekkelijk is voor bewoning/Nieuwe economische Dragers.
Vrijkomende woningen levert doorgaans problemen bij verkoop en bij verkoop aan derden ongewenste belemmeringen / gedoe op. In den lande al voorbeelden dat er kleine woonwijkjes aan de rand van het kassenteeltgebied worden gebouwd
Wat nu aan bedrijfsruimte in het landelijk gebied wordt gerealiseerd wordt niet op bedrijfsterreinen gerealiseerd. Gaat dit ten koste van uitgifte gemeentelijke bedrijfsterreinen waarin fors wordt geïnvesteerd?)
We hebben een overaanbod bedrijfspercelen op de bedrijventerreinen. Uitbreiding van bedrijven in het buitengebied en nieuwe bedrijven in het buitengebied zorgen dat dat nog meer toeneemt. Daarnaast weten we ook dat het verplaatsen van bedrijven naar de juiste plek financieel kostbare opgaven zijn
Wonen in het buitengebied heeft ook ongemakken: geen riolering, geen kabeltv, geen internetverbinding.

Recreatie (141)

Lange algemene lijst over recreatie. Geeft bij doorlezen wel een goed overzichtsbeeld van wat er speelt in de sector. Wordt gevolgd door een aantal meer specifieke lijsten over dit onderwerp

Alles wat er aan stilte, rust en donkerte is, is waardevol. Bijvoorbeeld bij haventje van Bommenede. Dit moeten we koesteren en behouden.
Bij een minicamping zijn er te weinig mogelijkheden om een goed concept te ontwikkelen.
Boot wordt steeds meer als woning in het weekend (recreatieverblijf) gehouden dan als boot om mee te varen. Welke gevolgen heeft dit voor de sector?
De aantrekkelijkheid van het eiland en Zierikzee als monumentenstad kunnen beter worden ingezet.
De bestaande voorzieningen (zoals natuurbelevingspunten en sanitaire voorzieningen) moeten duidelijker en beter gecommuniceerd worden
De betaalbaarheid van recreatieve voorzieningen als paden en meubilair is een vraagstuk. De kwaliteit ervan gaat achteruit.
De Bewegwijzering voor toeristen is niet op orde
De bootbezitter is kritisch ten aanzien van prijs en tijdbesteding, het gaat om de watersportliefhebber een unieke belevenis te geven
De Grevelingen is een meer waar ook aan de zijde van Goeree-Overflakkee havens zijn gelegen, de vraag is of we dan nog nieuwe havens moeten creëren of moeten concluderen dat de Grevelingen op dit moment voldoende (verschillend) aanbod heeft. Datzelfde geldt voor de Oosterschelde.
De Grevelingendam is nog verder te ontwikkelen. Dat biedt ruimte voor nieuwe recreatie, ecolodges, paalwoningen, bijzondere initiatieven.
De havens waarvan sprake is van een gemeentelijke exploitatie draaien rode cijfers.
De inwoners kunnen zich meer dan nu bewust zijn van de positieve bijdrage die het toerisme levert aan de voorzieningen en daarmee de leef- en woonkwaliteit
De marketing van Schouwen Duiveland moet meer afgestemd worden op het totaal plaatje: zowel de VVV Zeeland, de ondernemers, de ondernemingsverenigingen en brancheorganisaties als de gemeente hebben dezelfde doelstelling en dat is de promotie van ons eiland
De minicampings in het achterland hebben geen waarde (ten behoeve van de verevening). De toeristische vraag loopt terug en er is te veel aanbod, mede door de vergrijzing. Vroeger was er een wachtlijst, nu is er ruimte over.
De mogelijke ontwikkelingen in de Oosterschelde en de afweging van de verschillende belangen vragen steeds urgenter om een betere en meer centrale afstemming tussen de betrokken overheden en belangenorganisaties..
De ondernemers in de toeristische sector kunnen meer kennis hebben van het totale product Schouwen Duiveland
De Oosterschelde is het kloppende hart van de Zeeuwse Delta. Het ruimtegebruik in dit gebied wordt steeds complexer. Nu al wordt druk op de beschikbare ruimte ervaren; in de toekomst zal dit alleen maar verder toenemen.
De Oosterschelde onderwaternatuur is onvoldoende beleefbaar. In de Recreatievisie van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, de Oosterschelde beleefbaarder, worden voorstellen gedaan zoals een kooi onder water of doorkijkbodems.

De oude concepten voor jachthavens zijn niet meer bruikbaar, het gebruik neemt snel af, we moeten nieuwe concepten ontwikkelen.
De pleziervaart krimpt. Vooral de commerciële havens hebben er last van omdat ze duurder zijn.
De pleziervaart ziet concurrentie op de beschikbare ruimte vanuit de toename van Mosselzaadinstallaties. Er is veel minder ruimte op het water dan vaak gedacht, 50% van de Grevelingen bijvoorbeeld is onbevaarbaar omdat het te ondiep is.
De recreant van vandaag wil steeds sneller nieuwe (luxe) dingen. Het verblijf op het eiland wordt steeds korter maar wel actiever en zij komen ook buiten de seizoenen naar Zeeland. Hier moeten we veel meer op in gaan spelen.
De recreatiesector houdt de gasten zelf vast. Verblijfsrecreatie investeert niet in het buitengebied.
De ruimte ontbreekt voor experimenten. Dat werkt remmend op vernieuwing en kwaliteitsverbetering (b.v. in de verblijfsrecreatie / minicampings).
De samenwerking met andere overheden moet beter zodat we sneller een antwoord hebben op ontwikkelingen en trends in de evenementenwereld
De toerist kan vriendelijker en professioneler door de horecaondernemers worden benaderd dan nu
De vervoersketen op het eiland voor toerisme en recreatie kan veel beter georganiseerd en duurzamer
De vraag naar kamperen is de laatste jaren gestabiliseerd. Op basis hiervan is er geen vraag naar meer eenheden. Kwaliteitsverbetering blijft noodzakelijk om tegemoet te komen aan de vraag vanuit de markt.
Echter zijn veel cultureel waardevolle objecten nog niet in 'beeld' door middel van bescherming, aanduiding in het bestemmingsplan, of anderszins. Bv. de 'meekrapschuur' en 'muraltmuren' of immaterieel (interieurs), maritiem of rijdend/vliegend erfgoed. We zijn rijker dan we zelf denken!!
Een kleine toename van natuurligplaatsen (moorings) bij de Schelphoek voor boten is gewenst, (niet te veel).
Een ondernemer moet meer mogelijkheden krijgen om zijn bedrijf aan te passen. De regels over de inrichting van een landschapscamping bijvoorbeeld zijn te strikt.
Een ondernemer wil zijn bedrijf op een goede manier promoten. Daar hoort ook een bewegwijzering bij. Nu kan dat alleen via ANWB borden. Meer mogelijkheden nodig.
Een verrommeld landschap is niet bevorderlijk voor het recreatief product. Het landelijk gebied vervult ook een belangrijke functie in het recreatief medegebruik (fietsroutes etc.)
En dan de vraag hoe we omgaan met ons water. De opkomst van de hangcultuur-mosselen, de toenemende recreatie en de natuur conflicteren regelmatig.
Eenzijds is het van belang om, waar nodig, in te zetten op de bescherming en het behoud van functies zoals natuur. Anderzijds zijn er functies die vragen om ontwikkelruimte. Voeg daar de verschillende opgaven die een ruimtelijke claim op de Oosterschelde leggen aan toe zoals zandhonger, klimaatverandering met bijkomende zeespiegelstijging en waterveiligheid
Er is een dilemma tussen de positieve effecten van 2 ^e woningbezit in de dorpen en de negatieve. Hoe leiden we dat in goede banen? Het positieve effect zijn de investeringen in de kwaliteit van de woningen en het voorkomen van waardedaling van woningbezit. Een negatief effect kan zijn, dat jongeren minder makkelijk een woning kunnen verwerven.

Er is een gebrek aan grote projecten, die getalenteerde mensen aantrekken. Zij brengen knowhow en nieuwe projecten. De deltawerken hadden dit effect wel.
Er is een spanningsveld tussen beschermen van bijzondere natuurwaarden en het gebruik maken van aanwezige natuurgebieden als recreatief product - een voorbeeld is de Fjoertoer.
Er is een verschuiving zichtbaar in het bezit van grote kajuitboten naar veel kleinere sloepen. Een sloep neemt in een jachthaven duidelijk minder vierkante meters in, maar wordt ook makkelijk in de sloot bij het eigen huis gelegd.
Er is geld nodig om het onderhoud van paden en voorzieningen te financieren. Staatsbosbeheer ziet het als een maatschappelijke functie om deze aan te leggen maar krijgt geen budget van het Rijk om het te onderhouden. Dat is een toenemend knelpunt.
Er is op Schouwen-Duiveland sprake van een relatief hoge zonintensiteit, kunnen we dit als thema uitnutten? Zon/recreatie – zon duurzaamheid – zon/tuinbouw
Er is voor mij geen goede ondersteuning vanuit Impuls Zeeland, bv in de vorm van garantstelling, cofinanciering, advisering.
Er moet een nieuwe trekker komen voor het eiland. Iets met een enorme aantrekkingskracht zoals het museum in Bilbao. Zoek naar echt iets bijzonders. Dit moet wel opgaan in het landschap.
Er moet meer aan het bieden van belevingen gedaan worden, daar zit ook handel in. Dit kun je als ondernemer zelf invullen!
Er moet meer aandacht voor het onderwaterleven komen. Dat is voor veel partijen van belang (ecologie, visserij, duiksport, recreatie), maar komt naast het beheer- en inrichtingsplan van het Nationaal Park weinig terug in visies.
Er moet meer te beleven zijn op Schouwen-Duiveland, daarmee trek je mensen.
Er moeten meer mogelijkheden zijn om jezelf als toeristisch bedrijf te laten zien aan de grotere doorgaande wegen (reclame/bewegwijzering)
Er worden wel combinaties van activiteiten georganiseerd door recreatieondernemers, maar doen ze dat wel genoeg?
Er zijn geen vaste samenwerkingsverbanden tussen de mosselkwekerij en de recreatiesector. Dit kan een kans zijn en ook bijdragen aan het draagvlak voor de zichtbare elementen van de mosselcultuur in het water.
Er zijn mensen die vinden dat er teveel ontwikkeling mogelijk wordt gemaakt, bijvoorbeeld te grootschalige ontwikkelingen zoals een nieuwe landschapscamping, uitbreiding van bestaande campings. En dat het Landschappelijk Raamwerk te weinig of geen houvast geeft om te kunnen beoordelen of de functie passend is op de locatie
Er zijn steeds vaker conflictsituaties ten aanzien van gebruik van wegen door landbouw, recreatie en doorgaand verkeer.
Er zijn te weinig arrangementen waarmee mensen een tijdje onder de pannen zijn. Voorbeeld van een arrangement in het achterland: happen en stappen rond Dreischor: een wandeling met bezoek ringdorp, landbouwmuseum, wijnboerderij.
Er zijn weinig mogelijkheden voor cultuur, architectuur en moderne kunst. Het meeste gebeurt in de stad en de vraag is of er voor S-D ambities zijn om dit uit te breiden. Is Schouwen-Duiveland groot genoeg en is er voldoende publiek voor. Schouwen-Duiveland is wel een inspirerende omgeving voor kunstenaars. Mogelijkheden voor het concept van "Artist in Residence"
Functie combinaties op bedrijven ontstaan vaak vanuit het motief om de drukte over het jaar te verspreiden. Zo is een paardenpension met rijmogelijkheid een goede combinatie met akkerbouw. Beleid zou dat mogelijk moeten maken.

Grevelingendam verdient meer aandacht en er moet een integrale visie voor komen.
Heb je geen grond dan is omvorming van een camping/huisjesterrein niet te betalen.
Het gaat niet goed met de pleziervaart, en de verkoop van boten. het is een aflopende vorm van recreatie. Is sprake van een enorme afname. De hele branche loopt terug.
Het natuurlijk evenwicht in de Grevelingen ontbreekt. Daardoor wordt de Grevelingen steeds doodser. Dit is nadelig voor de onderwatersport (zicht), de ecologische kwaliteiten, de recreatieve beleving (het stinkt) en een deel van de visserij.
Het reglement van een recreatiepark regelt de leeftijdsgrens van toegestane caravans (bij verkoop). Niet alle parken moedigen tijdige vervanging van caravans aan waardoor soms ook hele oude caravans verkocht worden. Dit gaat ten kosten van de kwaliteit van die parken.
Het strand is onze belangrijkste trekker. We moeten dan ook de recent ingeslagen weg om het strand nog aantrekkelijker te maken doorzetten want er zijn steeds nieuwe ontwikkelingen
Het terugbrengen van het getijde op de Grevelingen is van belang. Niet alleen voor de natuur en waterkwaliteit maar ook voor de economie
Het thema water moet beter vermarkt worden. Dit geeft een economische impuls.
Hoe ga je om met verbreding bij een fruitteeltbedrijf, bijvoorbeeld toevoeging terras?
Hoe kan het bezoek aan het Watersnoodmuseum financieel laagdrempeliger worden? Want voor groepen is de bereikbaarheid een probleem. Ov is er niet en een bus huren is duur.
Hoe krijg je een bestaande camping omgevormd?
Hoe kun je ervoor zorgen dat de beleving verandert: Schouwen-Duiveland is dichterbij dan je denkt.
Hoe kun je het verschil tussen korte termijn belangen (geld verdienen) en lange termijn belangen (waarden, kwaliteiten, werkgelegenheid, duurzame verdienmodellen) in de recreatie verantwoord samen op laten gaan? Er zijn te veel projecten die op korte termijn veel opleveren, maar op de langere termijn geen toegevoegde waarde hebben. Bijv. Inspiratiecentrum en de Schelphoek.
Hoe kunnen we de digitalisering van het platteland verbeteren? Digitalisering is essentieel voor de plattelandseconomie, zoals de landbouw (precisielandbouw) als recreatie.
Hoe kunnen we de mogelijkheden voor extra zoet water ten behoeve van de sportvisserij vergroten? Is het mogelijk om afstromend water van de Kop van Schouwen op te vangen in nieuwe waterplassen vergelijkbaar met de Vroonplas en die open te stellen voor sportvisserij
Hoe kunnen we de potentie voor extra recreatie (b.v. het natuurtoerisme en duurzame toerisme) verder uitbouwen?
Hoe kunnen we de zonering binnen de Oosterschelde vormgeven rekening houdend met alle belangen.
Hoe kunnen we een goede balans aanbrengen tussen natuur en extensieve recreatie. Nu wordt soms op voorhand wandelen uitgesloten (voorbeeld bij de Gasthuisdreef/Kerkwerf, deze 9 mnd per jaar dicht vanwege de natuur)?
Hoe kunnen we zorgen voor meer verbreding van de recreatie. Nu is er veel van hetzelfde dat ook dezelfde doelgroep aantrekt (patatcultuur), veel strandpubliek maar Schouwen-Duiveland heeft veel meer te bieden.
Hoe maakt je natuur beleefbaar (voor de recreant, bewoner) terwijl je ook voldoende bescherming aan de natuur biedt?
Hoe spelen we in op het spanningsveld tussen de beheersbaarheid van het aantal duikplekken (onderhoud voorzieningen, toegankelijkheid, acceptatie door andere gebruikers) en de behoefte aan spreiding.
Hoe stimuleren behoud jeugd en komst jonge ondernemers naar het eiland?

Hoe versterken we de onderwatersport in Zeeland in de breedte? De onderwatersport in Schouwen Duiveland (en meer in algemene zin, in heel Zeeland) is sterk genoeg, maar in de synergie met andere gebruikers, activiteiten en gezamenlijke voorzieningen kan de sport nog sterker worden (watersport, kustrecreatie en seafood)
Hoe zorg je ervoor dat het hele eiland er verzorgd uit ziet, luxe hoeft niet maar verpaupering moet je tegengaan, dit vraagt continu aandacht. Voor toerisme is dat erg belangrijk
Hoe zorg je ondanks de grote afstanden en schaal van het landschap voor een aantrekkelijk en fijnmazig wandelrouten netwerk? Er zijn veel wandelroutes, maar de bekendheid kan beter (de variatie is groot, maar niet iedereen weet dat) en het zijn vaak langere routes. Er is behoefte aan kleine rondjes.
Hoe zorgen we ervoor dat plattelandscampings kunnen innoveren? Innovatie in de plattelandsrecreatie is lastig i.v.m. de strenge regels. Plattelandsrecreatie wordt in een standaard keurslijf geduwd.
Huidige mens wil steeds geprikkeld worden met iets nieuws (iedere vakantie wat anders, met camper, zeilboot, kamperen, wereldreis, stedentrip, safari..), mens wil veel variatie en beleving. Kunnen wij dat wel bieden?
Je hebt als nieuwe recreatieondernemer behoefte aan co-financiering, een gedeeltelijke medefinanciering is voldoende. Maar dit is erg lastig te vinden.
Je moet je afvragen of de bereikbaarheid nog goed genoeg is als er meer (publieksaantrekkende) functies op het platteland komen. Het zijn vaak smalle wegen
Kamperen bij de boer is oubollig aan het worden. Je moet je als camping kunnen onderscheiden. Vroeger kwam je weg met gras, stroom, toilet en douche. Nu willen campinggasten kwaliteit en beleving.
Kan het bestemmingsplan zich aanpassen aan andere veranderende regelgeving? Door veranderende eisen in het Bouwbesluit is voor voorzieningen in recreatiewoningen meer ruimte nodig, waarvoor de eis van 75 m2 vaak niet meer volstaat.
Komen de toeristen dan nog als er minder sfeer is in het buitengebied? Schaalvergroting maakt het gebied ook kwetsbaarder
Kun je recreatiestromen meer aan elkaar koppelen om totaal voorzieningenniveau te verbeteren?
Kun je vernieuwende ideeën over recreatie koppelen aan het verbeteren van oude en bestaande concepten? Vernieuwing van de recreatiesector is nodig, maar als dat niet hand in hand gaat met het verbeteren van bestaande terreinen, dan verergert het probleem.
Kunnen we de dagrecreatie versterken om daarmee het seizoen te verlengen?
Kunnen we meer 'evenementen' zoals de kookexcursie bij de Plompetoren bedenken, die natuur dichtbij mensen brengt en goed bezocht worden.
Kunnen we meer eenheid en duidelijkheid krijgen in de bewegwijzering?
Kunnen we permanente bewoning anders tegengaan dan via maatvoeringen? Er zijn nieuwe wensen in de recreatiesector, die tegen de maximale inhoudsmaat aanlopen (b.v. meergeneratie recreatiewoningen).
Kunnen we toe naar een geschiktheidskaart van natuurgebieden voor evenementen? Welk type evenementen passen waar?
Kunnen we zorgen voor nog betere relaties tussen land en water? De ecologische relaties zijn er.
Langs de Grevelingenkant kan het nog wel fietsvriendelijker.
Laten we met name de schouderseizoenen promoten zodat we een (nog) betere bezetting genereren, maar ook een betere verdeling over het jaar.

Meer bezoekers die een dag op de boot doorbrengen maar anders niet mee waren gaan varen. Dus meer verblijfsrecreatie in de havens. Daardoor ook minder ruimte voor passanten.
Met betrekking tot de jachthavens hebben we praktische vragen: willen we nat oppervlak in de havens verhuren voor de opslag van MZI-materialen? Kan ons dat ook beperken op enige wijze? Staan we dat overal toe of clusteren we dat liever? Welke gevolgen heeft dat voor het vaarverkeer? Welke electra en andere voorzieningen leggen we aan in de noordkant van de Vluchthaven in de bestaande mantelbuizen? Reageert de gemeente op vragen vanuit de markt? En als we een aanvraag krijgen op basis waarvan 'toetsen' we deze dan? Of moet de gemeente daar beleid voor maken?
Minicampings lopen goed op de Kop van Schouwen en langs de Grevelingen (duikers aantrekkelijke doelgroep, zij komen m.n. in voor- en naseizoen). In het achterland is het veel minder, er zijn voorbeelden van vergunningen voor minicampings die niet benut worden.
Mogelijkheden OV nemen af. Op hoofdroutes rijdt een vaste lijndienst, verder zijn er wat belbusverbindingen. Is er 'uber'-OV?
N59 is barrière, aandachtspunten zijn passeerbaarheid voor recreanten en dieren (verkeersslachtoffers) en stop- en afslaanmogelijkheid voor auto's
Natuurbelevingspunten moeten technisch beter. Nu niet goed uitgevoerd. Vogels vliegen op als er mensen komen kijken. Het is bekend hoe het beter uitgevoerd kan worden maar daar zijn nog geen financiën voor beschikbaar.
Omdat de verhouding tussen de waarde van het vaartuig en de jaarlijkse liggelden en onderhoudskosten zoek is, is de kans op verwaarlozing van boten steeds reeeler.
Omgaan met het spanningsveld van de regels in Natura 2000 gebieden en gebruiksfuncties.
Ook de ondernemers moeten meewerken door hun bedrijven langer open te houden in het na- en voorseizoen en met meer flexibele openingstijden in het seizoen c.q. 's avonds ook!
Op basis van de systematiek uit de huidige structuurvisie (nieuwe ontwikkelingen op nieuwe locaties veelal agrarische grond mogen, maar moeten een ruimtelijke meerwaarde hebben) zijn er plannen (rode functies zoals uitbreiding campings/ nieuwe campings) gerealiseerd die niet goed opgaan in het landschap. De ruimtelijke meerwaarde voor het gebied is niet goed van de grond gekomen. Daar wordt de gemeente op gewezen. Bij het bieden van ontwikkelruimte moet er een betere balans zijn tussen rood en groen
Op lange termijn dienen jachthavens nieuwe doelgroepen aan te boren. Op deze manier wordt 'leegstand' in havens terug gedrongen
Op welke manier zouden boerencampings zich meer van elkaar kunnen onderscheiden, zodat er meer ondernemerschap kan ontstaan en variatie en kwaliteit voor de consument?
Realiseer je dat je met elkaar verder komt als vakantie-eiland. Gast wil luxe en comfort. We hebben concurrentie van het buitenland (goedkope vliegvluchten).
Recreatieappartementen hebben we al zoveel, dat is geen oplossing voor VAB's.
Recreatiewoningen worden deels gekocht als belegging omdat de rente zo laag is.
Renesse moet ook voor jongeren aantrekkelijk blijven dus niet alleen inzetten op ouderen zoals nu de neiging lijkt te zijn. Als iemand hier in z'n/haar jeugd geweest is, komt ie later terug.
Samenwerking tussen ondernemers kan beter. Goed voorbeeld is wandelroute rond Dreischor. Dergelijke routes zouden ook prima gemaakt kunnen worden voor de Westhoek en Bruinisse.
Schouwen-Duiveland is een eiland, een gebied verkoopt ook. Je hebt dan concepten nodig zoals vakantie-eiland of ondernemend eiland en daar is nu geen keuze in gemaakt
Schouwen-Duiveland moet meer als één vakantie-eiland worden gezien, het is een totaalconcept, ruimte, rust én activiteiten en vertier.

<p>Seizoensverlenging voor toeristisch/recreatieve bedrijven is niet alleen een bedrijfsvraagstuk maar ook zeker een collectief gebiedsvraagstuk. Hoe meer bedrijven seizoensverlenging realiseren hoe meer 'traffic' er is op het eiland en hoe meer mogelijkheden er weer voor anderen zijn het seizoen te verlengen.</p>
<p>Staatsbosbeheer wil haar maatschappelijke rol vervullen meer dan nu en met recreatieondernemers samen voor een gebied een integraal plan maken dat meer is dan routes voor wandelen en fietsen maar combinatie met horeca en verblijf. Staatsbosbeheer zoekt daarin de verbreding m.b.t. het publiek (verschillende doelgroepen), het gaat niet uitsluitend meer om de natuurliefhebber. Hoe kan daar invulling aan worden gegeven?</p>
<p>Toename afwijkend gebruik van (recreatie)woningen, zoals airbenb en B&B. Dergelijk gebruik zorgt vaak voor klachten, aangezien er bijvoorbeeld sprake is van wisselende klanten en het leefritme van recreanten anders is dan dat van vaste bewoners</p>
<p>Toerisme is er bij gebaat dat naast de Kop van Schouwen ook de kleinere karakteristieke dorpen aantrekkelijk zijn. Dan moet er wel wat te doen zijn, meer dan nu. Dan is er een reden om er naar toe te fietsen</p>
<p>Uit onderzoek gehouden door onderzoeksbureau Waterrecreatie Advies blijkt dat in de periode 2030 – 2050 het aantal boten naar verwachting met 20 – 25% zal gaan afnemen en daardoor dienen we te kijken naar andere mogelijkheden om onze havens vol te houden en voldoende passanten te ontvangen die ook bestedingen doen in de steden en dorpen van Schouwen-Duiveland</p>
<p>Varen is fysiek een intensieve sport en omdat met de jaren de gebreken komen, is de verwachting dat een aanzienlijk deel van deze groep na zijn zeventigste zijn boot zal verkopen. Tegelijkertijd kopen jeugdige generaties minder snel een boot, mede door de trend 'hebben maar niet houden'.</p>
<p>Verder vervaagt de grens tussen wonen, deeltijdwonen, recreatie, zorg gerelateerde recreatie, etc. steeds verder. De vraag is hoe hier beleidsmatig mee omgegaan dient te worden gegaan.</p>
<p>Verevening: dit wordt als onrechtvaardig ervaren. Het kost al moeite om alles in stand te houden en nu moet je ook nog extra betalen. De agrarisch beleving op zich is toch al geld waard? Nieuwe ontwikkelingen worden hierdoor lastig.</p>
<p>Voor de ligplaatsen ontbreekt het aan een fundament onder de tarieven waar op basis van een marktconform tarief in rekening kan worden gebracht. Door het laten taxeren van de gemeentelijke havens en daardoor onafhankelijk een commercieel tarief te laten bepalen, krijgen we een zuiver beeld van de maximale kostendekking van onze havens. Daarbij enkel bekeken op basis van tarieven in relatie tot kosten. De andere kant is uiteraard een kritische blik op de exploitatie van de havens en dan met name de kosten die we als gemeente hebben.</p>
<p>Voor groot wild is het belangrijk dat er stukken natuur blijven waar we stilte en rust prioriteit houden. Hoe stemmen we dat af met de toenemende recreatiedruk en behoefte?</p>
<p>Voor recreatiewoningen geldt dat het aanbod sneller toeneemt dan de vraag. Het gevolg is dat met name het aanbod van een lager kwaliteitsniveau het contact met de markt gaat verliezen (leegstand, oneigenlijk gebruik, verloedering)</p>
<p>Voor de recreatie is er teveel van hetzelfde (minicampings, landschapscampings, stacaravans, te weinig unieke concepten). Innovatie en vernieuwing nodig. Alle minicampings hebben caravanstalling.</p>
<p>Wandelaar in natuurgebieden komt er nog bekaaid vanaf (blijkt uit klanttevredenheidsonderzoek natuurmonumenten van paar jaar terug).</p>
<p>Wat is de financierbaarheid van het opknappen van recreatieparken als dit collectief wordt opgepakt en welke rol heeft de gemeente hierin?</p>

We beschikken over 8 musea, artefacten, verdrongen dorpen, verhalen etc. waar niet optimaal gebruik van gemaakt wordt. De musea moeten een nieuwe uitstraling/beleving krijgen die past bij deze tijd
We blijven minder bij dan mogelijk op het vlak van technologie voor toerisme en recreatie
We hebben een schitterende natuur waar te weinig gebruik van gemaakt wordt voor toerisme en recreatie
We moeten aansluiten bij de Digitale Zeeland experience, en dat is nog niet geregeld
We moeten meer denken in combinatiebezoek. Het gebrek aan goedkope eetgelegenheden voor groepen is b.v. een belemmering voor een langer verblijf na een bezoek aan het Watersnoodmuseum.
We onderscheiden ons nu nog niet positief ten opzichte andere recreatiegebieden op het digitale vlak en dat willen we wel
We sluiten onvoldoende aan met onze toeristisch recreatieve voorzieningen op de mogelijkheden van technologie
We zoeken antwoord op het toenemend gebruik van de natuurgebieden (meestal Natura 2000 gebied) als evenementlocatie (waaronder Fjoertoer, mtb-evenementen, wandel en hardloopmarathons)
We zouden ons toeristisch kunnen onderscheiden door in te zetten op gezonde activiteiten waar een toenemende vraag naar is, is dit een breedgedragen wens?
Welke kansen zijn er voor samenwerking bij de aanleg van routes in het landschap, niet alleen op het gebied van natuur, landschap en cultuurhistorie maar ook op het gebied van beleving. Recreatieondernemers zien dit ook en dragen dit uit en haken er op aan.
Weten we wel goed genoeg wat we kunnen verbeteren in de bereikbaarheid voor toerisme en recreatie
Wij hebben veel water tot onze beschikking en de waterrecreanten komen niet of nauwelijks naar het land. De landrecreanten komen niet of nauwelijks op het water

Minicampings/boerencampings (14

Een specifiek onderwerp voor recreatie in het landelijk gebied

Bij een minicamping zijn er te weinig mogelijkheden om een goed concept te ontwikkelen.
De minicampings in het achterland hebben geen waarde (ten behoeve van de verevening). De toeristische vraag loopt terug en er is te veel aanbod, mede door de vergrijzing. Vroeger was er een wachtlijst, nu is er ruimte over.
De ruimte ontbreekt voor experimenten. Dat werkt remmend op vernieuwing en kwaliteitsverbetering (b.v. in de verblijfsrecreatie / minicampings).
Een ondernemer moet meer mogelijkheden krijgen om zijn bedrijf aan te passen. De regels over de inrichting van een landschapscamping bijvoorbeeld zijn te strikt.

Er zijn mensen die vinden dat er teveel ontwikkeling mogelijk wordt gemaakt, bijvoorbeeld te grootschalige ontwikkelingen zoals een nieuwe landschapscamping, uitbreiding van bestaande campings. En dat het Landschappelijk Raamwerk te weinig of geen houvast geeft om te kunnen beoordelen of de functie passend is op de locatie
Hoe zorgen we ervoor dat plattelandscampings kunnen innoveren? Innovatie in de plattelandsrecreatie is lastig i.v.m. de strenge regels. Plattelandsrecreatie wordt in een standaard keurslijf geduwd.
Kamperen bij de boer is oubollig aan het worden. Je moet je als camping kunnen onderscheiden. Vroeger kwam je weg met gras, stroom, toilet en douche. Nu willen campinggasten kwaliteit en beleving.
Minicampings lopen goed op de Kop van Schouwen en langs de Grevelingen (duikers aantrekkelijke doelgroep, zij komen m.n. in voor- en naseizoen). In het achterland is het veel minder, er zijn voorbeelden van vergunningen voor minicampings die niet benut worden.
Op basis van de systematiek uit de huidige structuurvisie (nieuwe ontwikkelingen op nieuwe locaties veelal agrarische grond mogen, maar moeten een ruimtelijke meerwaarde hebben) zijn er plannen (rode functies zoals uitbreiding campings/ nieuwe campings) gerealiseerd die niet goed opgaan in het landschap. De ruimtelijke meerwaarde voor het gebied is niet goed van de grond gekomen. Daar wordt de gemeente op gewezen. Bij het bieden van ontwikkelruimte moet er een betere balans zijn tussen rood en groen
Op welke manier zouden boerencampings zich meer van elkaar kunnen onderscheiden, zodat er meer ondernemerschap kan ontstaan en variatie en kwaliteit voor de consument?
Vooraf in de recreatie is er teveel van hetzelfde (minicampings, landschapscampings, stacaravans, te weinig unieke concepten). Innovatie en vernieuwing nodig. Alle minicampings hebben caravanstalling.

Pleziervaart (19)

Een grote sector die sterk in beweging is

Alles wat er aan stilte, rust en donkerte is, is waardevol. Bijvoorbeeld bij haventje van Bommenede. Dit moeten we koesteren en behouden.
Boot wordt steeds meer als woning in het weekend (recreatieverblijf) gehouden dan als boot om mee te varen. Welke gevolgen heeft dit voor de sector?
De bootbezitter is kritisch ten aanzien van prijs en tijdbesteding, het gaat om de watersportliefhebber een unieke belevenis te geven
De Grevelingen is een meer waar ook aan de zijde van Goeree-Overflakkee havens zijn gelegen, de vraag is of we dan nog nieuwe havens moeten creëren of moeten concluderen dat de Grevelingen op dit moment voldoende (verschillend) aanbod heeft. Datzelfde geldt voor de Oosterschelde.
De havens waarvan sprake is van een gemeentelijke exploitatie draaien rode cijfers.
De oude concepten voor jachthavens zijn niet meer bruikbaar, het gebruik neemt snel af, we moeten nieuwe concepten ontwikkelen.
De pleziervaart krimpt. Vooral de commerciële havens hebben er last van omdat ze duurder zijn.

De pleziervaart ziet concurrentie op de beschikbare ruimte vanuit de toename van Mosselzaadinstallaties. Er is veel minder ruimte op het water dan vaak gedacht, 50% van de Grevelingen bijvoorbeeld is onbevaarbaar omdat het te ondiep is.
Een kleine toename van natuurligplaatsen (moorings) bij de Schelphoek voor boten is gewenst, (niet te veel).
Er is een verschuiving zichtbaar in het bezit van grote kajuitboten naar veel kleinere sloepen. Een sloep neemt in een jachthaven duidelijk minder vierkante meters is, maar wordt ook makkelijk in de sloot bij het eigen huis gelegd.
Het gaat niet goed met de pleziervaart, en de verkoop van boten. het is een aflopende vorm van recreatie. Is sprake van een enorme afname. De hele branche loopt terug.
Huidige mens wil steeds geprikkeld worden met iets nieuws (iedere vakantie wat anders, met camper, zeilboot, kamperen, wereldreis, stedentrip, safari..), mens wil veel variatie en beleving. Kunnen wij dat wel bieden?
Meer bezoekers die een dag op de boot doorbrengen maar anders niet mee waren gaan varen. Dus meer verblijfsrecreatie in de havens. Daardoor ook minder ruimte voor passanten.
Met betrekking tot de jachthavens hebben we praktische vragen: willen we nat oppervlak in de havens verhuren voor de opslag van MZI-materialen? Kan ons dat ook beperken op enige wijze? Staan we dat overal toe of clusteren we dat liever? Welke gevolgen heeft dat voor het vaarverkeer? Welke electra en andere voorzieningen leggen we aan in de noordkant van de Vluchthaven in de bestaande mantelbuizen? Reageert de gemeente op vragen vanuit de markt? En als we een aanvraag krijgen op basis waarvan 'toetsen' we deze dan? Of moet de gemeente daar beleid voor maken?
Omdat de verhouding tussen de waarde van het vaartuig en de jaarlijkse liggelden en onderhoudskosten zoek is, is de kans op verwaarlozing van boten steeds reeeler.
Op lange termijn dienen jachthavens nieuwe doelgroepen aan te boren. Op deze manier wordt 'leegstand' in havens terug gedrongen
Uit onderzoek gehouden door onderzoeksbureau Waterrecreatie Advies blijkt dat in de periode 2030 – 2050 het aantal boten naar verwachting met 20 – 25% zal gaan afnemen en daardoor dienen we te kijken naar andere mogelijkheden om onze havens vol te houden en voldoende passanten te ontvangen die ook bestedingen doen in de steden en dorpen van Schouwen-Duiveland
Varen is fysiek een intensieve sport en omdat met de jaren de gebreken komen, is de verwachting dat een aanzienlijk deel van deze groep na zijn zeventigste zijn boot zal verkopen. Tegelijkertijd kopen jeugdige generaties minder snel een boot, mede door de trend 'hebben maar niet houden'.
Voor de ligplaatsen ontbreekt het aan een fundament onder de tarieven waar op basis van een marktconform tarief in rekening kan worden gebracht. Door het laten taxeren van de gemeentelijke havens en daardoor onafhankelijk een commercieel tarief te laten bepalen, krijgen we een zuiver beeld van de maximale kostendekkendheid van onze havens. Daarbij enkel bekeken op basis van tarieven in relatie tot kosten. De andere kant is uiteraard een kritische blik op de exploitatie van de havens en dan met name de kosten die we als gemeente hebben.

Op zich een groot onderwerp voor Schouwen Duiveland maar dit project richt zich niet op de kop van Schouwen, dus toch een redelijke korte lijst

De recreatiesector houdt de gasten zelf vast. Verblijfsrecreatie investeert niet in het buitengebied.
Heb je geen grond dan is omvorming van een camping/huisjesterrein niet te betalen.
Het reglement van een recreatiepark regelt de leeftijdsgrens van toegestane caravans (bij verkoop). Niet alle parken moedigen tijdige vervanging van caravans aan waardoor soms ook hele oude caravans verkocht worden. Dit gaat ten kosten van de kwaliteit van die parken.
Hoe krijg je een bestaande camping omgevormd?
Kan het bestemmingsplan zich aanpassen aan andere veranderende regelgeving? Door veranderende eisen in het Bouwbesluit is voor voorzieningen in recreatiewoningen meer ruimte nodig, waarvoor de eis van 75 m2 vaak niet meer volstaat.
Kun je vernieuwende ideeën over recreatie koppelen aan het verbeteren van oude en bestaande concepten? Vernieuwing van de recreatiesector is nodig, maar als dat niet hand in hand gaat met het verbeteren van bestaande terreinen, dan verergert het probleem.
Kunnen we permanente bewoning anders tegengaan dan via maatvoeringen? Er zijn nieuwe wensen in de recreatiesector, die tegen de maximale inhoudsmaat aanlopen (b.v. meergeneratie recreatiewoningen).
Recreatieappartementen hebben we al zoveel, dat is geen oplossing voor VAB's.
Recreatiewoningen worden deels gekocht als belegging omdat de rente zo laag is.
Staatsbosbeheer wil haar maatschappelijke rol vervullen meer dan nu en met recreatieondernemers samen voor een gebied een integraal plan maken dat meer is dan routes voor wandelen en fietsen maar combinatie met horeca en verblijf. Staatsbosbeheer zoekt daarin de verbreding m.b.t. het publiek (verschillende doelgroepen), het gaat niet uitsluitend meer om de natuurliefhebber. Hoe kan daar invulling aan worden gegeven?
Toename afwijkend gebruik van (recreatie)woningen, zoals airbnb en B&B. Dergelijk gebruik zorgt vaak voor klachten, aangezien er bijvoorbeeld sprake is van wisselende klanten en het leefritme van recreanten anders is dan dat van vaste bewoners
Verder vervaagt de grens tussen wonen, deeltijdwonen, recreatie, zorg gerelateerde recreatie, etc. steeds verder. De vraag is hoe hier beleidsmatig mee omgegaan dient te worden gegaan.
Voor recreatiewoningen geldt dat het aanbod sneller toeneemt dan de vraag. Het gevolg is dat met name het aanbod van een lager kwaliteitsniveau het contact met de markt gaat verliezen (leegstand, oneigenlijk gebruik, verloedering)
Wat is de financierbaarheid van het opknappen van recreatieparken als dit collectief wordt opgepakt en welke rol heeft de gemeente hierin?

Wandelen en fietsen (12)

De bestaande voorzieningen (zoals natuurbelevingspunten en sanitaire voorzieningen) moeten duidelijker en beter gecommuniceerd worden
Een verrommeld landschap is niet bevorderlijk voor het recreatief product. Het landelijk gebied vervult ook een belangrijke functie in het recreatief medegebruik (fietsroutes etc.)

Er is een spanningsveld tussen beschermen van bijzondere natuurwaarden en het gebruik maken van aanwezige natuurgebieden als recreatief product - een voorbeeld is de Fjoertoer.
Er is geld nodig om het onderhoud van paden en voorzieningen te financieren. Staatsbosbeheer ziet het als een maatschappelijke functie om deze aan te leggen maar krijgt geen budget van het Rijk om het te onderhouden. Dat is een toenemend knelpunt.
Hoe kunnen we een goede balans aanbrengen tussen natuur en extensieve recreatie. Nu wordt soms op voorhand wandelen uitgesloten (voorbeeld bij de Gasthuisdreef/Kerkwerve, deze 9 mnd per jaar dicht vanwege de natuur)?
Hoe zorg je ondanks de grote afstanden en schaal van het landschap voor een aantrekkelijk en fijnmazig wandelroutenetwerk? Er zijn veel wandelroutes, maar de bekendheid kan beter (de variatie is groot, maar niet iedereen weet dat) en het zijn vaak langere routes. Er is behoefte aan kleine rondjes.
Langs de Grevelingenkant kan het nog wel fietsvriendelijker.
Nu veel fietsverkeer op de B-wegen. Er moet blijvend gewerkt worden aan de verbetering van de fietspadenstructuur (zowel utilitair als recreatief)..
Samenwerking tussen ondernemers kan beter. Goed voorbeeld is wandelroute rond Dreischor. Dergelijke routes zouden ook prima gemaakt kunnen worden voor de Westhoek en Bruinisse.
Staatsbosbeheer wil haar maatschappelijke rol vervullen meer dan nu en met recreatieondernemers samen voor een gebied een integraal plan maken dat meer is dan routes voor wandelen en fietsen maar combinatie met horeca en verblijf. Staatsbosbeheer zoekt daarin de verbreding m.b.t. het publiek (verschillende doelgroepen), het gaat niet uitsluitend meer om de natuurliefhebber. Hoe kan daar invulling aan worden gegeven?
Wandelaar in natuurgebieden komt er nog bekaaid vanaf (blijkt uit klanttevredenheidsonderzoek natuurmonumenten van paar jaar terug).
Welke kansen zijn er voor samenwerking bij de aanleg van routes in het landschap, niet alleen op het gebied van natuur, landschap en cultuurhistorie maar ook op het gebied van beleving. Recreatieondernemers zien dit ook en dragen dit uit en haken er op aan.

Maatschappelijke samenhang (groep)

Kennisuitwisseling en kennisverspreiding (31)

Divers beeld van de kennisvragen in de verschillende sectoren

Als ik jonger was zou ik omvormen naar biologische landbouw. Maar het is een (te) grote stap. 2 jaar wachttijd, misschien wel 5 jaar opnieuw leren boeren, bijkomende investeringen, weinig of geen kennis in het gebied (je kunt niet zoals in de Flevopolder een biologische loonwerker inhuren)
Betere uitwisseling van kennis. Kennis van de sportvisserij kan waardevol zijn voor natuurorganisaties. Er is nu geen sprake van uitwisseling van kennis tussen deze partijen

De onderlinge uitwisseling tussen de agrarisch ondernemers, die vroeger wekelijks was, is nu beperkt. Hij is er nu alleen als er concrete samenwerking is zoals de werktuig coöperatie Nieuwerkerk of de uitwisseling van gronden ivm aardappelteelt. De ondernemers horen dus niet zoveel van elkaar.
De ondernemers in de toeristische sector kunnen meer kennis hebben van het totale product Schouwen Duiveland
De stap om naast het agrarisch bedrijf een boerderijwinkel te beginnen is goed te doen en gebeurt bij veel bedrijven. Een doorgroei naar een volwaardige neventak is veel lastiger
Er is op Schouwen-Duiveland sprake van een relatief hoge zonintensiteit, kunnen we dit als thema uitnutten? Zon/recreatie – zon duurzaamheid – zon/tuinbouw
Hebben agrarisch ondernemers wel tijd om na te denken over samenwerkingen, neventakken etc. Je zit soms bijna 'opgesloten' in je dagelijkse werkzaamheden (het 'boeren' en het papierwerk).
Hoe bescherm je karakteristieke waardevolle boerderijen die geen monumentenstatus hebben. Risico is dat vervallen schuren gesloopt worden en daarmee weer een stukje cultuurhistorie verdwijnt en daarmee het landschap ook minder aantrekkelijk wordt.
Hoe geef je ruimte aan economische groei bedrijf zonder afbreuk aan het landschap te doen (tijdelijke teelt ondersteunende voorzieningen/extra bebouwing voor opslag en andere activiteiten).
Hoe kun je agrarische ontwikkelingen afstemmen op de aanwezige bronnen, bv andere gewassen telen (o.a. vanwege verzilting).
Hoe kun je de kennis die aanwezig is bij maatschappelijke clubs benutten?
Hoe kunnen natuur- en visserijbelangen specifiek worden afgestemd? Het beheerplan van Rijkswaterstaat houdt geen rekening met resultaten van recent onderzoek en bevat volgens de visserijvereniging onnodige beschermingsmaatregelen, b.v. door een grote afstand tot het leefgebied van zeehonden.
Hoe kunnen we het draagvlak voor natuur vergroten.
Hoe moet je omgaan met milieu-eisen bij verschillende teelten? Verbod op 1 middel t.b.v. appelteelt leidt bij milieukeur tot verbod bij alle teelten op het bedrijf.
Hoe verankeren we landschappelijke en cultuurhistorische waarden bij nieuwe ontwikkelingen? Borsele heeft er bijvoorbeeld voor gekozen om een beeldkwaliteitsplan voor het buitengebied te borgen in de welstandsnota/welstandscommissie.
Hoe versnel je de kennisontwikkeling over biologische bestrijdingsmiddelen?
Hoe zorg je dat de prijs van zilte teelten goed blijft?
Hoe zorgen we dat we in de visie een beeld hebben van de bedrijfsstructuur in de toekomst (dus inclusief toekomstige uitbreidingen). Deze zijn in de fruitsector sterk afhankelijk van de eisen in de markt (koeling, verwerking, risicobeperking door weersomstandigheden, duurzaamheid, verbreding).
Hoewel er vrij veel onderlinge kennisuitwisseling is in de landbouw, kan het toch nog beter. Je hebt namelijk veel inspiratie en veel voorbeelden nodig om een eigen en nieuw bedrijfsconcept te bedenken en te ontwikkelen.
Is er bekend hoeveel ruimte er in de Oosterschelde is voor de verschillende functies. Dit is lastig te vinden? mzi, visserij, recreatie, zeewierteelt, natuur.
Kan het beleid waarmee ontwikkelingen worden aangestuurd consistentier worden en kunnen kwaliteiten beter worden verankerd zonder de boel op slot te zetten? Kennis over landschap en cultuurhistorie is er vaak wel, maar is niet verankerd in beleid.

Kunnen we toe naar een geschiktheidskaart van natuurgebieden voor evenementen? Welk type evenementen passen waar?
Mest kan worden uitgereden met precisieapparatuur (nirsensor). Vloeibare mest wordt uitgereden op basis van de hoeveelheid stikstof. Bij controle probleem dat er teveel is uitgereden (mest komt ook buiten de sleuf terecht). Belangrijk is dat de controleur moet kijken naar de data in de machine en niet naar potje en sleuf. Of je rijdt teveel m3 uit of teveel nitraat.
Op dit moment is het waarom van erfgoedbehoud bij ontwikkelingen niet altijd duidelijk en is het niet bekend wat het kan bijdragen. Hierdoor wordt erfgoed ook wel geassocieerd met problemen/kosten ipv kansen/meerwaarde.
Precisielandbouw is ook een psychologische stap. De agrariër vertrouwt op de bekende hoeveelheden (een wagen met kunstmest) en heeft moeite te vertrouwen op de data van de weegmachine.
Samenleving is zich er nu onvoldoende van bewust dat ze zelf maatregelen moet treffen om wateroverlast te voorkomen. Zoals minder verhard in tuinen / niet bouwen op lager gelegen delen
Veel kennisuitwisseling is er niet, behalve bij de veehouders
Wat is er nodig om biologische land- en tuinbouw op S-D te kunnen bedrijven? Hoe krijg je meer biologische bedrijven van de grond?
Wat levert precisielandbouw de fruitteelt op, is nog onduidelijk? Experimenteren met precisielandbouw begint te komen.
Weten we wel goed genoeg wat we kunnen verbeteren in de bereikbaarheid voor toerisme en recreatie
Zijn we in staat om de kennis die in de samenleving is over duurzaamheid te verankeren en in het omgevingsplan de mogelijkheden te bieden om te experimenteren.

Samenwerking (33)

Diverse vraagstukken die te maken hebben met verbeteringsmogelijkheden van samenwerking

Boeren gebruiken steeds meer land van anderen (bijvoorbeeld stoppende boeren). Is dat een probleem? Dit gaat over schaalvergroting en daarbij vrijkomende agrarische gebouwen.
De combinatie van bedrijven hebben een toegevoegde waarde, in de vorm van ketenverlenging, hier kan meer mee.
De grootste kansen voor toekomst van de landbouw liggen in de combinatie met andere, niet agrarische, bedrijven. Je krijgt dan ketens met een hogere toegevoegde waarde. De kunst is om zo'n samenwerking te bedenken.
De marketing van Schouwen Duiveland moet meer afgestemd worden op het totaal plaatje: zowel de VVV Zeeland, de ondernemers, de ondernemingsverenigingen en brancheorganisaties als de gemeente hebben dezelfde doelstelling en dat is de promotie van ons eiland

De onderlinge uitwisseling tussen de agrarisch ondernemers, die vroeger wekelijks was, is nu beperkt. Hij is er nu alleen als er concrete samenwerking is zoals de werktuig coöperatie Nieuwerkerk of de uitwisseling van gronden ivm aardappelteelt. De ondernemers horen dus niet zoveel van elkaar.
De praktijk tot nu toe is dat elke partij zelf met de vergunningaanvrager het toestemmings/vergunningproces in gaat wat erg vertragend werkt.
De recreatiesector houdt de gasten zelf vast. Verblijfsrecreatie investeert niet in het buitengebied.
De samenwerking met andere overheden moet beter zodat we sneller een antwoord hebben op ontwikkelingen en trends in de evenementenwereld
De vervoersketen op het eiland voor toerisme en recreatie kan veel beter georganiseerd en duurzamer
Er worden wel combinaties van activiteiten georganiseerd door recreatieondernemers, maar doen ze dat wel genoeg?
Er zijn geen vaste samenwerkingsverbanden tussen de mosselkwekerij en de recreatiesector. Dit kan een kans zijn en ook bijdragen aan het draagvlak voor de zichtbare elementen van de mosselcultuur in het water.
Er zijn te weinig arrangementen waarmee mensen een tijdje onder de pannen zijn. Voorbeeld van een arrangement in het achterland: happen en stappen rond Dreischor: een wandeling met bezoek ringdorp, landbouwmuseum, wijnboerderij.
Glastuinbouwsector is grootgebruiker gas, door samenwerking duurzaamheidsinitiatieven realiseerbaar, samenwerkingsverband actief benutten bij nieuwe duurzaamheidsinitiatieven?
Hebben agrarisch ondernemers wel tijd om na te denken over samenwerkingen, neventakken etc. Je zit soms bijna 'opgesloten' in je dagelijkse werkzaamheden (het 'boeren' en het papierwerk).
Hoe kunnen natuur en landbouw samenwerken ? Dit vraagstuk is een onderdeel van nieuwe strategische richting van Natuurmonumenten.
Hoe zorg je dat samenwerking tussen kleine groep telers loont.
Hoe zorgen we dat initiatieven beter aansluiten bij de eigen samenleving? Inbreng van buiten door projectontwikkelaars kan nodig zijn, maar als er geen aansluiting is met Schouwen, dan keren mensen zich ervan af. Voorbeeld Brouwerseiland: Hier is aansluiting gemist. Ontwikkeling had als van project van iedereen kunnen ontwikkelen.
Is ervaring dat samenwerking tussen telers oplevert (1+1=3) voor andere sectoren interessant?
Kan betrokkenheid partijen ook echt leiden tot samenwerking, in plaats dat ieder voor zich adviseert?
Kun je recreatiestromen meer aan elkaar koppelen om totaal voorzieningenniveau te verbeteren?
Kunnen we tot een gezamenlijk aanpak voor het beheer van de visstand komen (visbeheerplan)? Een gezamenlijk visbeheerplan ontbreekt, terwijl een gericht visbeheer goed zou zijn voor de duurzame instandhouding van soorten.
Laten we met name de schouderseizoenen promoten zodat we een (nog) betere bezetting genereren, maar ook een betere verdeling over het jaar.
Om ontwikkelingen succesvol te maken heb je tastbare resultaten nodig (een organisatie, een initiatief), massa en een stropdas (een bestuurder die zich er sterk voor maakt). Je moet denkers en doeners koppelen

Om versnelling in de procedures te krijgen moet het beleid voorlopen op de feiten/ontwikkelingen. Waar liggen de mogelijkheden, hiervoor samenwerken met ondernemers zodat er een blauwdruk komt waarbinnen ondernemers kunnen werken. Nu komt beleid vaak te laat
Ook de ondernemers moeten meewerken door hun bedrijven langer open te houden in het na- en voorseizoen en met meer flexibele openingstijden in het seizoen c.q. 's avonds ook!
Realiseer je dat je met elkaar verder komt als vakantie-eiland. Gast wil luxe en comfort. We hebben concurrentie van het buitenland (goedkope vlieguren).
Samenwerking tussen ondernemers kan beter. Goed voorbeeld is wandelroute rond Dreischor. Dergelijke routes zouden ook prima gemaakt kunnen worden voor de Westhoek en Bruinisse.
Seizoensverlenging voor toeristisch/recreatieve bedrijven is niet alleen een bedrijfsvraagstuk maar ook zeker een collectief gebiedsvraagstuk. Hoe meer bedrijven seizoensverlenging realiseren hoe meer 'traffic' er is op het eiland en hoe meer mogelijkheden er weer voor anderen zijn het seizoen te verlengen.
Staatsbosbeheer wil haar maatschappelijke rol vervullen meer dan nu en met recreatieondernemers samen voor een gebied een integraal plan maken dat meer is dan routes voor wandelen en fietsen maar combinatie met horeca en verblijf. Staatsbosbeheer zoekt daarin de verbreding m.b.t. het publiek (verschillende doelgroepen), het gaat niet uitsluitend meer om de natuurliefhebber. Hoe kan daar invulling aan worden gegeven?
Wat is de financierbaarheid van het opknappen van recreatieparken als dit collectief wordt opgepakt en welke rol heeft de gemeente hierin?
We kunnen het, in het sociaal domein, als overheid niet alleen, samenwerking is noodzakelijk
We moeten meer denken in combinatiebezoek. Het gebrek aan goedkope eetgelegenheden voor groepen is b.v. een belemmering voor een langer verblijf na een bezoek aan het Watersnoodmuseum.
Welke kansen zijn er voor samenwerking bij de aanleg van routes in het landschap, niet alleen op het gebied van natuur, landschap en cultuurhistorie maar ook op het gebied van beleving. Recreatieondernemers zien dit ook en dragen dit uit en haken er op aan.

Burgerkracht (17)

Burgerkracht zien we als een vorm van samenwerking 'op voorhand'. Waar samenwerking meestal duidelijk gericht is op een doel. Is bij burgerkracht de organisatie van de samenleving een startpunt op zich. Van belang hierbij is dat dit project niet over de dorpen gaat, daar zit meestal de hoogste organisatiegraad.

De samenleving is geïndividualiseerd. De natuurlijke mantelzorgers (de kinderen) wonen veelal niet in de buurt. Mensen hebben vraagverlegenheid en weinig buurt- of verenigingscontacten. Een vitaal netwerk is essentieel om lang zelfstandig te kunnen wonen
Er is een stijgende druk op de financiële middelen van de gemeente. We moeten hetzelfde doen met minder geld. Onze inwoners worden ouder. Mensen met een beperking zijn grotendeels overgegaan van de AWBZ naar de Wmo. Een integrale en samenhangende aanpak moet ervoor zorgen dat deze financiële druk binnen de perken blijft.

Hoe krijg je een proces op gang waardoor een duurzaam en sociaal netwerk op het eiland effectief uitgebouwd worden? Bewoners zijn hier eerder introvert en houden ideeën klein (in eigen kring).
Hoe kun je de kennis die aanwezig is bij maatschappelijke clubs benutten?
Hoe realiseren we burgerparticipatie en wat betekent dit voor de vorm en werking van het huidige politieke bestel?
Hoe zorg je dat meedenken/participeren niet ontaard in actiegroepen
Hoe zorgen we dat initiatieven beter aansluiten bij de eigen samenleving? Inbreng van buiten door projectontwikkelaars kan nodig zijn, maar als er geen aansluiting is met Schouwen, dan keren mensen zich ervan af. Voorbeeld Brouwerseiland: Hier is aansluiting gemist. Ontwikkeling had als van project van iedereen kunnen ontwikkelen.
In het proces van de huidige structuurvisie buitengebied is het niet gelukt om de klankbordgroep die het proces destijds heeft begeleid te behouden als denktank/platform voor zaken die in het buitengebied spelen. Is er nu wel voldoende draagvlak ?
In het programma sociaal domein kiest de gemeente voor de beleidsregierol en de uitvoeringsregie wordt zoveel mogelijk overgedragen aan de partners. Hoe gaan we dit vorm geven?
Kan betrokkenheid partijen ook echt leiden tot samenwerking, in plaats dat ieder voor zich adviseert?
Kan de mening van directe omgeving niet (mede) bepalend worden bij ruimtelijke keuzes op bouwblokken? Regels ter bescherming van burens gaan nu soms juist tegen hun belang of voorkeur in.
Laat de initiatiefnemer of markt zelf de oplossingen voor de landschappelijke inpassing aandragen
Meer betrekken van omwonenden bij landschappelijke inpassing van een plan/ontwikkeling. Kansen om kwaliteit te realiseren passend bij locatie en omgeving (maatwerk mogelijk, en in overleg met burens) en verantwoordelijkheidsgevoel bij initiatiefnemer te creëren worden gemist.
Om ontwikkelingen succesvol te maken heb je tastbare resultaten nodig (een organisatie, een initiatief), massa en een stropdas (een bestuurder die zich er sterk voor maakt). Je moet denkers en doeners koppelen
Overheid zou individuele burgers moeten stimuleren om zich te organiseren. Vraag is dan wel hoe je deze kracht gaat ontsluiten.
Staatsbosbeheer wil haar maatschappelijke rol vervullen meer dan nu en met recreatieondernemers samen voor een gebied een integraal plan maken dat meer is dan routes voor wandelen en fietsen maar combinatie met horeca en verblijf. Staatsbosbeheer zoekt daarin de verbreding m.b.t. het publiek (verschillende doelgroepen), het gaat niet uitsluitend meer om de natuurliefhebber. Hoe kan daar invulling aan worden gegeven?
We kunnen het, in het sociaal domein, als overheid niet alleen, samenwerking is noodzakelijk

De overheid in haar formele rol (groep)

Regelgeving (70)

Wat moet je regelen, wat juist niet. Wat zijn knellende regels. Waar zou het beter moeten?

Alles wat er aan stilte, rust en donkerte is, is waardevol. Bijvoorbeeld bij haventje van Bommene. Dit moeten we koesteren en behouden.
Als voor burgers in het buitengebied dezelfde regels zouden gelden als voor agrariërs dan is er geen probleem, maar zo zit het nu niet, en daardoor heeft de landbouw last van burgers in het buitengebied.
Bij een minicamping zijn er te weinig mogelijkheden om een goed concept te ontwikkelen.
Boeren mogen wel mestopslagcapaciteit hebben voor zichzelf maar niet voor anderen dat is lastig.
Burgers moeten bepaalde mate van hinder accepteren als zij in het buitengebied wonen. Agrarisch sector moet zijn werk kunnen doen. Nu zorgt de regelgeving voor te veel belemmeringen.
De bedrijfsvoering zich niet laat persen in de regelgeving. Je moet je bijvoorbeeld kunnen aanpassen aan de (weers-)omstandigheden. Spuiten gewasbescherming is bijvoorbeeld afhankelijk van wind (sterkte en richting; wind gaat 's avonds vaak liggen).
De huidige vorm van jachthaven heeft z'n langste tijd gehad. Je moet de jachthavens anders gaan benaderen, er is ruimte nodig om te experimenteren. Benaderen als infrastructuur/gebied met gebouwen, grond en water. Van vertrekpunt naar bestemming.
De indeling van landbouwbedrijven in gemeentelijk beleid kan tot problemen leiden, aangezien de groeimogelijkheden verschillen. Is een biologisch legkippenbedrijf b.v. een IV bedrijf?
De regeling Nieuwe Economische Draggers in het buitengebied biedt te weinig mogelijkheden voor ondernemers.
Echter zijn veel cultureel waardevolle objecten nog niet in 'beeld' door middel van bescherming, aanduiding in het bestemmingsplan, of anderszins. Bv. de 'meekrapschuur' en 'muraltmuren' of immaterieel (interieurs), maritiem of rijdend/vliegend erfgoed. We zijn rijker dan we zelf denken!!
Een ondernemer moet meer mogelijkheden krijgen om zijn bedrijf aan te passen. De regels over de inrichting van een landschapscamping bijvoorbeeld zijn te strikt.
Er moet ruimte zijn voor meer economische activiteit in het buitengebied.
Er moeten meer mogelijkheden zijn voor vrijkomende gebouwen, bijv gebruiken voor kleine bedrijfjes.
Er zijn nog maar een beperkt aantal cultuurhistorische erven/gebouwen in het buitengebied. Als iemand daar iets mee wil moet je daar als gemeente meer ruimte dan nu voor geven.
Geldigheidsduur bodemonderzoek is een discussiepunt. Opnieuw onderzoek doen na een aantal jaar geeft vaak geen andere resultaten, onnodige kosten en tijd
Graag oplossing voor regelgeving rond ingrepen in gebied ten dienste van natuur. Graag regelgeving op basis van vertrouwen, meer vergunningsvrij
Het bestemmingsplan houdt geen rekening met grote percelen c.q. landgoederen. Dit terwijl de behoefte aan grote bijgebouwen duidelijk aanwezig is. Je zou hier een aangepaste regeling voor moeten maken.
Het is wenselijk dat er ruimte is, of meer ruimte komt, voor (allerlei vormen van) bedrijfsfuncties in het landelijk gebied (bijvoorbeeld in vrijkomende bebouwing). Daarmee houdt je het gebied levendig en bedrijven zitten elkaar minder in de weg dan burgerwoningen en bedrijven
Hoe ga je om met de dynamiek van experimentele bedrijven, rekening houdend met vastgestelde waarden?

Hoe ga je om met verbreding bij een fruitteeltbedrijf, bijvoorbeeld toevoeging terras?
Hoe kan het beleid ten aanzien van plattelandswoningen duidelijker? Onzekerheid over de status van voormalige bedrijfswoningen belemmert de verkoop van deze woningen.
Hoe kunnen we precisielandbouw faciliteren? Precisielandbouw wordt steeds belangrijker. Vooral ontwikkeling naar zelfsturende en lichtere machines (op accu) is voor akkerbouwbedrijven interessant. Ondergrond kan huidige zware machines nauwelijks aan.
Hoe moet je omgaan met milieu-eisen bij verschillende teelten? Verbod op 1 middel t.b.v. appelteelt leidt bij milieukeur tot verbod bij alle teelten op het bedrijf.
hoe zorg je dat het ontwikkelen van innovatieve ideeën gestimuleerd wordt? Een innovatief idee past over het algemeen niet binnen kaders, is op voorhand geen consensus over en geen geld voor beschikbaar.
Hoe zorgen we ervoor dat plattelandscampings kunnen innoveren? Innovatie in de plattelandsrecreatie is lastig i.v.m. de strenge regels. Plattelandsrecreatie wordt in een standaard keurslijf geduwd.
Innovatie past niet binnen bestaande kaders, dus daaraan toetsen heeft geen zin. Het omgevingsplan moet hiervoor een oplossing bieden.
Innovatieve ideeën in een unieke sector vragen om probeerruimte. Regelgeving rond blijvend grasland is bijvoorbeeld beperkend.
Is de tuinbouwteelt 'op water' buiten grondgebonden of niet? Het is een oplossing voor het zoetwaterprobleem, intensief ruimtegebruik en rendabel
Is er bekend hoeveel ruimte er in de Oosterschelde is voor de verschillende functies. Dit is lastig te vinden ? mzi, visserij, recreatie, zeewierteelt, natuur.
Is het op dit moment wel mogelijk om bijvoorbeeld met een groep senioren te gaan wonen (levensloopbestendig) in het buitengebied. Hier komt steeds meer vraag naar.
Kan de richtlijn voor nieuwe functies in VAB helderder worden en meer flexibel? Leegstand leidt tot verloedering en ruimer hergebruik kan leiden tot meer kwaliteitsinvesteringen. Maak helder wat de kwaliteiten zijn.
Kan het beleid rondom Nieuwe Economische Draggers (NED) eenvoudiger? Nu haken initiatieven soms af door onzekerheid.
Kan het bestemmingsplan zich aanpassen aan andere veranderende regelgeving? Door veranderende eisen in het Bouwbesluit is voor voorzieningen in recreatiewoningen meer ruimte nodig, waarvoor de eis van 75 m2 vaak niet meer volstaat.
Kun je kwaliteiten ook behouden met flexibeler regelgeving? De striktheid van regelgeving lijkt soms kwaliteit tegen te gaan of onnodige belemmeringen op te werpen.
Kun je woonbestemmingen "verhandelen" als oplossing voor de leegstand i.r.t. woningcontingent
Kunnen de maximale hoogtes van loodsen beter afgestemd worden op specifieke bedrijfseisen?
Kunnen lange termijn ambities van agrarische bedrijven een rol spelen bij de keuzes op korte termijn? De wens voor een compact bouwblok leidt soms tot situaties waarin je lange termijn toekomstplannen minder makkelijk maakt.
Kunnen verbouwingen flexibeler gemaakt worden? De situaties (plek, gebouw, gewenste functie) verschillen zo sterk dat altijd maatwerk nodig is. Bovendien verschuiven de woonbehoeftes en technische mogelijkheden.
Kunnen we een eenvoudige regeling bedenken voor plattelandswoningen. Er is geen regeling voor plattelandswoningen omdat deze te complex is, terwijl er wel behoefte is. Zonder woonbestemming zijn er geen financieringsmogelijkheden via banken.

Kunnen we in beleid minder naar functies en meer naar toegevoegde waarde kijken. Hoe kunnen we dat inbouwen? Het ambitieniveau van de NED regeling is te laag. Het hokjes-denken is een belemmering voor de circulaire economie.
Kunnen we met beleid inspelen op (tijdelijke) experimenten (of ontwikkelingen in plaats van eindbeelden)? Dit is belangrijk voor ontwikkelingen die nog geen duidelijk einddoel kennen, maar wel bijdragen aan de gedeelde waarden. Een vorm van tijdelijke toelating kan helpen.
Kunnen we permanente bewoning anders tegengaan dan via maatvoeringen? Er zijn nieuwe wensen in de recreatiesector, die tegen de maximale inhoudsmaat aanlopen (b.v. meergeneratie recreatiewoningen).
Kunnen we regelgeving, die teveel uitgaat van standaard situaties aanpassen? De voorgevelrooilijn is nu b.v. bepalend voor de locatie van bijgebouwen, maar woningen zijn lang niet altijd georiënteerd op de weg en dan is de naar de weg gekeerde zijde niet altijd de meest handige voorgevellocatie.
Kunnen we regels stellen voor vernieuwende initiatieven?
Kunnen we specifieke kwaliteit van Schouwen-Duiveland verankeren in het beleid (rust, ruimte, donkerte, natuurbeleving)?
Kunnen we toe naar een vorm van functieflexibilisering? Nu wordt getoetst op harde criteria per bestemming. Dit is belemmerend voor ontwikkelingen die binnen meerdere bestemmingen vallen of waarvan de bestemmingen elkaar onderling uitsluiten.
Mensen zijn minder geneigd zich te conformeren aan wet- en regelgeving. Dit betekent meer overtredingen, waarbij men zich niet zonder slag en stoot bij een door de overheid genomen maatregel neerlegt.
Mest kan worden uitgereden met precisieapparatuur (nirsensor).Vloeibare mest wordt uitgereden op basis van de hoeveelheid stikstof. Bij controle probleem dat er teveel is uitgereden (mest komt ook buiten de sleuf terecht). Belangrijk is dat de controleur moet kijken naar de data in de machine en niet naar potje en sleuf. Of je rijdt teveel m3 uit of teveel nitraat.
Mestopslag: realiseren mestopslag op eigen erf mag alleen als het afgedekt wordt. Afdekken maakt het brandgevaarlijk door risico op broei.
Met betrekking tot de jachthavens hebben we praktische vragen: willen we nat oppervlak in de havens verhuren voor de opslag van MZI-materialen? Kan ons dat ook beperken op enige wijze? Staan we dat overal toe of clusteren we dat liever? Welke gevolgen heeft dat voor het vaarverkeer? Welke electra en andere voorzieningen leggen we aan in de noordkant van de Vluchthaven in de bestaande mantelbuizen? Reageert de gemeente op vragen vanuit de markt? En als we een aanvraag krijgen op basis waarvan 'toetsen' we deze dan? Of moet de gemeente daar beleid voor maken?
Met oog op alle toekomstige ontwikkelingen in de agrarische sector, hoe omgaan met vorm/omvang van bouwblokken?
Natura 2000: regelgeving is beperkend voor IV-bedrijven en veehouderijen.
Natuurwaarden kunnen zich verplaatsen. kan de aanwijzing van gesloten en open gebieden t.b.v. natuurbeheer flexibeler worden?.
Om dit bedrijf goed te kunnen uitvoeren heb ik ruimte nodig om te ontwikkelen, bijvoorbeeld een extra tak voor inkomsten. Daar moet dus niet te veel belemmering op zitten
Omgaan met het spanningsveld van de regels in Natura 2000 gebieden en gebruiksfuncties.

<p>Omgevingswet biedt meer dan nu mogelijkheden om maatwerk te leveren binnen gebieden (mengpaneel). Dit impliceert dat er aan de voorkant duidelijke keuzes op milieu maar ook daarbuiten moeten worden gemaakt. Keuzes die leiden tot ruimte voor nieuwe ontwikkelingen die een duurzame lange termijn oplossing bieden voor in elk geval milieu/klimaatvraagstukken en dan het liefst in combinatie met andere maatschappelijke vraagstukken. Kunnen we deze keuzes ook daadwerkelijk gaan maken?</p>
<p>Onduidelijk wat precies is toegestaan bij een productiegebonden paardenhouderij, het geven van rijinstructie toegestaan, nu klachten over geluid</p>
<p>Ontwikkeling precisielandbouw gaat heel hard - autonoom laten rijden van machines/in kaart brengen van gewassen met drones/ precisiebemesting en spuiten. Welke voorwaarden kunnen daarvoor gelden en hoe passen we dat in?</p>
<p>Op welke wijze kunnen we toegroeien naar een multifunctioneel platteland zonder nieuwe belemmeringen voor boeren? Schouwen-Duiveland is gebaat bij een sterke agrarische sector. Teveel tegenwerking versnelt de afname van bedrijven, maar er is ook nieuwe economie nodig.</p>
<p>Probleem is dat het landbouwverkeer niet over de Zeelandbrug en Stormvloedkering mag dit beperkt bedrijfsontwikkeling van loonwerkbedrijven.</p>
<p>Regeldrukverlaging en 'regelvrij' zorgen echter, in tegenstelling tot hetgeen je hier in eerste instantie van verwacht, vaak voor een toename in de benodigde handhavingcapaciteit. Wat dan niet aan de voorkant is geregeld, moet alsnog achteraf worden geregeld.</p>
<p>Sommige soorten initiatieven (bijvoorbeeld zeewiereteelt) moeten langs veel te veel overheidsinstanties, soms wel 6.</p>
<p>Toegankelijkheidseis voor nieuwe landgoederen is een beperking voor de oprichting van nieuwe landgoederen.</p>
<p>Toename afwijkend gebruik van (recreatie)woningen, zoals airbnb en B&B. Dergelijk gebruik zorgt vaak voor klachten, aangezien er bijvoorbeeld sprake is van wisselende klanten en het leefritme van recreanten anders is dan dat van vaste bewoners</p>
<p>Vaste zones in gemeentelijke beleid leveren problemen op als het bouwblok niet standaard is (bebouwingsvrije zone van 40 meter langs N-weg en afstand van 50 meter tussen een paardenbak en een burgerwoning).</p>
<p>Verevening: dit wordt als onrechtvaardig ervaren. Het kost al moeite om alles in stand te houden en nu moet je ook nog extra betalen. De agrarisch beleving op zich is toch al geld waard? Nieuwe ontwikkelingen worden hierdoor lastig.</p>
<p>Voormalige agrarische bedrijven omvormen naar woongroepen of particuliere locaties kan maar dan wel onder voorwaarde dat zowel de lusten als de lasten geaccepteerd worden. Hoe kun je dat vastleggen? (als het oogsttijd is en de weersvoorspellingen grillig dan wordt er 's nachts doorgewerkt. Bietenactie - bieten worden 's nachts opgehaald)</p>
<p>Wat betreft agrarisch natuurbeheer is er veel doodgeregeld. Het is veel te omslachtig met RVO en bureaucratisch. Nieuw stelsel dat er is/komt kan dit verbeteren: er wordt uitbetaald aan collectieven (Zeeland) en die betalen door aan de boer die bijdrage levert aan agrarische natuurbeheer.</p>
<p>We moeten ontwikkelingen toetsen aan brede maatschappelijke waarden, zoals werkgelegenheid, educatie, antwoord op de krimp.</p>
<p>Zijn we in staat om de kennis die in de samenleving is over duurzaamheid te verankeren en in het omgevingsplan de mogelijkheden te bieden om te experimenteren.</p>

Procedures (54)

Behalve de inhoud van de regels kan ook de wijze waarop ze toegepast worden een vraagstuk zijn.

Ambtenaren bepalen de snelheid in een dossier en hebben de macht. Als er geen kaders zijn wordt het moeilijk omdat niemand de verantwoordelijkheid wil nemen. Dus komen er vragen maar geen besluiten.
Bij de beoordeling van een initiatief speelt het 'track-record' van de persoon van de ondernemer te weinig mee. Als je hebt aangetoond dat je wat kan dan moet dat meetellen.
Bij nieuwe initiatieven zou beter verwachtingsmanagement en in een vroeg stadium aangeven of iets mogelijk is wenselijk zijn en veel frustratie schelen. Maar hoe doe je dat zonder alles in de kiem te smoren?
De begeleiding van nieuwe ondernemers door gemeente via één accountmanager is goed. De vraag is: hoe kun je risico's in de planontwikkeling zo klein mogelijk houden: hoe voorkom je bijvoorbeeld dat je ineens een half jaar vertraging krijgt door een onverwachte procedure.
De praktijk tot nu toe is dat elke partij zelf met de vergunningaanvrager het toestemmings/vergunningproces in gaat wat erg vertragend werkt.
De samenwerking met andere overheden moet beter zodat we sneller een antwoord hebben op ontwikkelingen en trends in de evenementenwereld
Een procedure voor een plan kan wel 7 jaar duren. Kan dat niet wat sneller en kan een initiatiefnemer aan het begin niet wat meer duidelijkheid krijgen over de looptijd?
Er is meer bestuurlijke kracht nodig om vernieuwing te realiseren. Nu dempen ideeën vaak in de ambtelijke organisatie die voorzichtig opereert om precedentwerking te voorkomen.
Er is meer helderheid aan de voorkant van een proces nodig. Nee is ook een antwoord. Ja mits, alleen als de randvoorwaarden ook realistisch zijn en niet tussentijds wijzigen
Gemeente heeft verschillende gezichten/rollen: maakt regels, heeft een toetsende rol, werkt samen, ontwikkelt. In de ruimtelijke ordening heeft de regelgeving en toetsing nog de overhand. We zijn voorzichtig want was als het fout gaat dan wordt er naar de gemeente gekeken.
Graag oplossing voor regelgeving rond ingrepen in gebied ten dienste van natuur. Graag regelgeving op basis van vertrouwen, meer vergunningsvrij
Het is enorm moeilijk en het duurt erg lang om windmolens te realiseren.
Het is goed dat er nu met accountmanagers gewerkt wordt want er is een waslijst van problemen uit het verleden op te stellen die nu hopelijk opgelost zijn. Die accountmanager moet wel inhoudelijk kennis en een professioneel apparaat achter zich hebben staan.
Het zou beter zijn dan nu als de pleziervaart betrokken wordt in besluitvormig over ruimtegebruik op het water om de meest geschikte locaties voor andere functies te vinden.
Hoe bescherm je karakteristieke waardevolle boerderijen die geen monumentenstatus hebben. Risico is dat vervallen schuren gesloopt worden en daarmee weer een stukje cultuurhistorie verdwijnt en daarmee het landschap ook minder aantrekkelijk wordt.
Hoe ga je nieuwe initiatieven meer ruimte geven?
Hoe krijgen we meer dynamiek, meer het gevoel dat er iets mogelijk is?
Hoe kunnen we flexibel omgaan met regelgeving, met behoud van kwaliteit?

Hoe kunnen we lokale (dus niet algemene) ruimtelijke kwaliteiten beter verankeren bij transformaties?
Hoe verankeren we kwaliteit bij nieuwe ontwikkelingen?
Hoe verankeren we landschappelijke en cultuurhistorische waarden bij nieuwe ontwikkelingen? Borsele heeft er bijvoorbeeld voor gekozen om een beeldkwaliteitsplan voor het buitengebied te borgen in de welstandsnota/welstandscommissie.
hoe zorg je dat het ontwikkelen van innovatieve ideeën gestimuleerd wordt? Een innovatief idee past over het algemeen niet binnen kaders, is op voorhand geen consensus over en geen geld voor beschikbaar.
Hoe zorg je dat meedenken/participeren niet ontaard in actiegroepen
Hoe zorgen we dat initiatieven beter aansluiten bij de eigen samenleving? Inbreng van buiten door projectontwikkelaars kan nodig zijn, maar als er geen aansluiting is met Schouwen, dan keren mensen zich ervan af. Voorbeeld Brouwerseiland: Hier is aansluiting gemist. Ontwikkeling had als van project van iedereen kunnen ontwikkelen.
Ingrediëntenlijst voor borging van kwaliteit versus ruimte voor nieuwe initiatieven.
Innovatie past niet binnen bestaande kaders, dus daaraan toetsen heeft geen zin. Het omgevingsplan moet hiervoor een oplossing bieden.
Je wilt als ondernemer weten wanneer je ergens op kunt inspelen. Met de gemeente is er in de voorbereiding goed overleg over plannen maar niet bekend is dat er zo'n lange proceduretijd is. Belangrijk is over en weer de verwachtingen goed te managen
Kan betrokkenheid partijen ook echt leiden tot samenwerking, in plaats dat ieder voor zich adviseert?
Kan de beslissingsstructuur (verantwoordelijkheden van afzonderlijke wethouders) worden aangepast aan het integrale karakter van de oplossingen in deze tijd? Als er meerdere wethouders verantwoordelijk zijn voor een ontwikkeling wordt het ingewikkeld.
Kan de mening van directe omgeving niet (mede) bepalend worden bij ruimtelijke keuzes op bouwblokken? Regels ter bescherming van burens gaan nu soms juist tegen hun belang of voorkeur in.
Kan het beleid waarmee ontwikkelingen worden aangestuurd consistent worden en kunnen kwaliteiten beter worden verankerd zonder de boel op slot te zetten? Kennis over landschap en cultuurhistorie is er vaak wel, maar is niet verankerd in beleid.
Kortere proceduretijd: waarom moet de ter inzage termijn 6 weken zijn
Kun je verloedering en verkeerde functies niet voorkomen door veel eerder de mogelijkheden op een rijtje te zetten met 'stoppende' boeren? Vrijkomende bebouwing overkomt ons nu vaak en iedereen moet het wiel opnieuw uitvinden.
Kunnen verbouwingen flexibeler gemaakt worden? De situaties (plek, gebouw, gewenste functie) verschillen zo sterk dat altijd maatwerk nodig is. Bovendien verschuiven de woonbehoeftes en technische mogelijkheden.
Kunnen vrijkomende agrarische gebouwen te gelde worden gemaakt waardoor transformatie wordt gestimuleerd.
Kunnen we in beleid minder naar functies en meer naar toegevoegde waarde kijken. Hoe kunnen we dat inbouwen? Het ambitieniveau van de NED regeling is te laag. Het hokjes-denken is een belemmering voor de circulaire economie.
Kunnen we met beleid inspelen op (tijdelijke) experimenten (of ontwikkelingen in plaats van eindbeelden)? Dit is belangrijk voor ontwikkelingen die nog geen duidelijk einddoel kennen, maar wel bijdragen aan de gedeelde waarden. Een vorm van tijdelijke toelating kan helpen.

Kunnen we toe naar een vorm van functieflexibilisering? Nu wordt getoetst op harde criteria per bestemming. Dit is belemmerend voor ontwikkelingen die binnen meerdere bestemmingen vallen of waarvan de bestemmingen elkaar onderling uitsluiten.
Meer betrekken van omwonenden bij landschappelijke inpassing van een plan/ontwikkeling. Kansen om kwaliteit te realiseren passend bij locatie en omgeving (maatwerk mogelijk, en in overleg met burens) en verantwoordelijkheidsgevoel bij initiatiefnemer te creëren worden gemist.
Meer flexibiliteit en maatwerk roept wel de vraag op hoe je de plannen dan controleert en handhaaft. Want iedereen moet zich toch aan dezelfde regels houden.
Natuurwaarden kunnen zich verplaatsen. Kan de aanwijzing van gesloten en open gebieden t.b.v. natuurbeheer flexibeler worden?
Om innovatie te stimuleren is er ruimte (tijd) nodig om te experimenteren. Dat kan een proefperiode zijn met andere voorwaarden als wanneer er definitief omgeschakeld wordt.
Om versnelling in de procedures te krijgen moet het beleid voorlopen op de feiten/ontwikkelingen. Waar liggen de mogelijkheden, hiervoor samenwerken met ondernemers zodat er een blauwdruk komt waarbinnen ondernemers kunnen werken. Nu komt beleid vaak te laat
Op welke manier kun je doorontwikkeling makkelijker maken zonder kwaliteiten teniet te doen?
Over hoe het kader (landschappelijk raamwerk) wordt toegepast zijn de meningen verdeeld. Er zijn partijen die vinden dat het landschap niet voldoende gewaarborgd wordt bij nieuwe ontwikkelingen, dat te ruim met de kaders wordt omgesprongen terwijl anderen de opgelegde landschappelijke inpassing te belemmerend vinden
Over hoe het toetsingskader voor landschappelijke inpassing wordt toegepast zijn de meningen verdeeld. Er zijn partijen die vinden dat het landschap niet voldoende gewaarborgd wordt bij nieuwe ontwikkelingen, dat te ruim met de kaders wordt omgesprongen terwijl anderen de opgelegde landschappelijke inpassingstaakstelling te belemmerend vinden
Overheid en ondernemer zijn twee werelden. Deze twee werelden dichterbij elkaar brengen, ze moeten elkaar beter begrijpen en daar moeite voor doen. Met de accountmanagers een goede relatie opbouwen. Ondernemers willen duidelijkheid aan het begin. Nee zeggen is ook een antwoord.
Procedures (voor vm. bedrijfswoningen, nieuwe functies) beter afstemmen op de financierbaarheid van initiatieven. Nu krijgen mensen financiering vaak niet rond door de onzekerheid.
Procedures van 8 tot 9 jaar in het buitengebied zijn normaal dat is veel te lang.
Sommige soorten initiatieven (bijvoorbeeld zee-wiarteelt) moeten langs veel te veel overheidsinstanties, soms wel 6.
Soms duren procedures onnodig lang. Ga kijken op de locatie, dan krijg je gelijk een betere begeleiding/beoordeling! Dat is nu niet altijd het geval.
Soms duren procedures onnodig lang. Zorg er voor dat begeleiding/beoordeling van initiatieven echt maatwerk is, toegespitst op het plan van de ondernemer zodat er ook een goede beoordeling/ begeleiding kan plaatsvinden. Dat is nu niet altijd het geval.
We moeten ontwikkelingen toetsen aan brede maatschappelijke waarden, zoals werkgelegenheid, educatie, antwoord op de krimp.

Zijn we in staat om de kennis die in de samenleving is over duurzaamheid te verankeren en in het omgevingsplan de mogelijkheden te bieden om te experimenteren.

Ruimtelijke ordening (113)

Een lange lijst die te maken heeft met de keuzes die wel of juist niet gemaakt moeten worden

Als bestuur van ons eiland (zie visies) willen we onze identiteit als prachtig woon/werk/leef/verblijf/recreatie klimaat versterken. Op dit moment is er niet iets in dit rijtje wat er echt uitspringt, zou dat wel moeten?
Ambtenaren bepalen de snelheid in een dossier en hebben de macht. Als er geen kaders zijn wordt het moeilijk omdat niemand de verantwoordelijkheid wil nemen. Dus komen er vragen maar geen besluiten.
Bedrijfsontwikkeling binnen de keten van fruitbedrijven (sorteren en verpakken) ruimtelijk mogelijk maken.
Beleid zou moeten inspelen op het veranderende denken over wonen. Meerhuizigheid komt steeds meer voor.
Bij de beoordeling van een initiatief speelt het 'track-record' van de persoon van de ondernemer te weinig mee. Als je hebt aangetoond dat je wat kan dan moet dat meetellen.
Bij ruimtelijke plannen/initiatieven wordt er nog niet consequent vooraf de belemmeringen/kansen van de bodem in kaart gebracht.
De huidige vorm van jachthaven heeft z'n langste tijd gehad. Je moet de jachthavens anders gaan benaderen, er is ruimte nodig om te experimenteren. Benaderen als infrastructuur/gebied met gebouwen, grond en water. Van vertrekpunt naar bestemming.
De leegstand in het buitengebied is zorgelijk. Saldering of slopen is een optie. Hierover zou ook al overleg gestart moeten worden met stoppende agrarische bedrijven.
De mogelijke ontwikkelingen in de Oosterschelde en de afweging van de verschillende belangen vragen steeds urgenter om een betere en meer centrale afstemming tussen de betrokken overheden en belangenorganisaties..
De omstandigheden in de Oosterschelde zijn zeer gunstig voor zeeuwerteelt. Daar kan meer ruimte voor komen.
De Oosterschelde is het kloppende hart van de Zeeuwse Delta. Het ruimtegebruik in dit gebied wordt steeds complexer. Nu al wordt druk op de beschikbare ruimte ervaren; in de toekomst zal dit alleen maar verder toenemen.
De pleziervaart ziet concurrentie op de beschikbare ruimte vanuit de toename van Mosselzaadinstallaties. Er is veel minder ruimte op het water dan vaak gedacht, 50% van de Grevelingen bijvoorbeeld is onbevaarbaar omdat het te ondiep is.
De scheldierkwekerij heeft een enorme lobby in Den Haag. De visserij wordt gestimuleerd ten koste van de recreatie.
De trend is krimp, hoe voorkomen we leegstand en verloedering of niet in gebruik nemen van bestaande bouw(mogelijkheden) (in kernen en) in het buitengebied

De vergrijzing in Schouwen-Duiveland zet in de periode tot 2040 flink door. Dat blijkt uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Over dertig jaar zal ruim 30 procent van onze inwoners ouder zijn dan 65 jaar. Als gevolg hiervan zullen we snel over een breed front zaken moet aanpassen
De visserij- en schelpdiersector zijn belangrijk en machtig, deze krijgt te veel ruimte (politiek). En dan de vraag hoe we omgaan met ons water. De opkomst van de hangcultuur-mosselen, de toenemende recreatie en de natuur conflicteren regelmatig.
Enerzijds is het van belang om, waar nodig, in te zetten op de bescherming en het behoud van functies zoals natuur. Anderzijds zijn er functies die vragen om ontwikkelruimte. Voeg daar de verschillende opgaven die een ruimtelijke claim op de Oosterschelde leggen aan toe zoals zandhonger, klimaatverandering met bijkomende zeespiegelstijging en waterveiligheid
Er is een spanningsveld tussen beschermen van bijzondere natuurwaarden en het gebruik maken van aanwezige natuurgebieden als recreatief product - een voorbeeld is de Fjoertoer.
Er komen (internet)winkels in het buitengebied, een mooie oplossing voor lege gebouwen, maar ook concurrentie voor de centra.
Er moet meer economische stimulans komen voor het buitengebied, met behoud van kwaliteit. De markt is groter dan we nu zien. Er moet duidelijk worden welke make van nieuwe economie acceptabel is.
Er moet ruimte zijn voor meer economische activiteit in het buitengebied.
Er wordt qua beeld voor het buitengebied te veel vastgehouden aan het "oude". De veranderende wereld geeft een nieuw beeld en dat moeten we accepteren. Nieuwe herkenbare functies horen bij het landschap.
Er wordt te weinig actief geworven voor nieuwe inwoners in zuidelijk Rotterdamse regio. Als je hier ruimte (fysiek) beidt kun je best mensen werven.
Er zijn mensen die vinden dat er teveel ontwikkeling mogelijk wordt gemaakt, bijvoorbeeld te grootschalige ontwikkelingen zoals een nieuwe landschapscamping, uitbreiding van bestaande campings. En dat het Landschappelijk Raamwerk te weinig of geen houvast geeft om te kunnen beoordelen of de functie passend is op de locatie
Er zijn nog enkele sleepnetvissers actief. Die zorgen voor bodemberoering. Dat past niet meer.
Er zijn nog maar een beperkt aantal cultuurhistorische erven/gebouwen in het buitengebied. Als iemand daar iets mee wil moet je daar als gemeente meer ruimte dan nu voor geven.
Er zijn steeds meer verzoeken die betrekking hebben op het omzetten van de agrarische bebouwing naar andere functies (meestal in combinatie met wonen)
Functie combinaties op bedrijven ontstaan vaak vanuit het motief om de drukte over het jaar te verspreiden. Zo is een paardenpension met rijmogelijkheid een goede combinatie met akkerbouw. Beleid zou dat mogelijk moeten maken.
Gemeente heeft verschillende gezichten/rollen: maakt regels, heeft een toetsende rol, werkt samen, ontwikkelt. In de ruimtelijke ordening heeft de regelgeving en toetsing nog de overhand. We zijn voorzichtig want was als het fout gaat dan wordt er naar de gemeente gekeken.
Het is een utopie dat de overheid door de nieuwe Omgevingswet niet meer achter de feiten/maatschappelijke ontwikkelingen aan loopt. De stroperigheid blijft.
Het is wenselijk dat er ruimte is, of meer ruimte komt, voor (allerlei vormen van) bedrijfsfuncties in het landelijk gebied (bijvoorbeeld in vrijkomende bebouwing). Daarmee houdt je het gebied levendig en bedrijven zitten elkaar minder in de weg dan burgerwoningen en bedrijven

Het vinden van de balans tussen ingrijpen (bouwplannen, omvormen van functies, leegstand) enerzijds en het behouden van het oorspronkelijke karakter en de (historische) kwaliteit van het landschap van Schouwen-Duiveland anderzijds is een opgave zodat het ook over de kwaliteit van historische bebouwing gaat
Het zou beter zijn dan nu als de pleziervaart betrokken wordt in besluitvormig over ruimtegebruik op het water om de meest geschikte locaties voor andere functies te vinden.
Hoe bescherm je karakteristieke waardevolle boerderijen die geen monumentenstatus hebben. Risico is dat vervallen schuren gesloopt worden en daarmee weer een stukje cultuurhistorie verdwijnt en daarmee het landschap ook minder aantrekkelijk wordt.
Hoe ga je nieuwe initiatieven meer ruimte geven?
Hoe ga je om met de dynamiek van experimentele bedrijven, rekening houdend met vastgestelde waarden?
Hoe ga je om met effecten van 24 uren economie in de landbouw?
Hoe ga je om met verbreding bij een fruitteeltbedrijf, bijvoorbeeld toevoeging terras?
Hoe geef je ruimte aan economische groei bedrijf zonder afbreuk aan het landschap te doen (tijdelijke teelt ondersteunende voorzieningen/extra bebouwing voor opslag en andere activiteiten).
Hoe kan het beleid ten aanzien van plattelandswoningen duidelijker? Onzekerheid over de status van voormalige bedrijfswoningen belemmert de verkoop van deze woningen.
Hoe krijgen we betekenisvolle ontwikkeling voor elkaar in een remmende omgeving.
Hoe kun je het verschil tussen korte termijn belangen (geld verdienen) en lange termijn belangen (waarden, kwaliteiten, werkgelegenheid, duurzame verdienmodellen) in de recreatie verantwoord samen op laten gaan? Er zijn te veel projecten die op korte termijn veel opleveren, maar op de langere termijn geen toegevoegde waarde hebben. Bijv. Inspiratiecentrum en de Schelphoek.
Hoe kunnen functies een drijvende kracht worden voor de kwaliteiten van het landschap.
Hoe kunnen natuur- en visserijbelangen specifiekere worden afgestemd? Het beheerplan van Rijkswaterstaat houdt geen rekening met resultaten van recent onderzoek en bevat volgens de visserijvereniging onnodige beschermingsmaatregelen, b.v. door een grote afstand tot het leefgebied van zeehonden.
Hoe kunnen we de zonering binnen de Oosterschelde vormgeven rekening houdend met alle belangen.
Hoe kunnen we lokale (dus niet algemene) ruimtelijke kwaliteiten beter verankeren bij transformaties?
Hoe kunnen we nu rekening houden met ontwikkelingen die we nu nog niet kunnen overzien? (bijv. nieuwe welzijnseisen)
Hoe spelen we in het beleid in op de doorontwikkeling van en innovatie in de landbouwsector?
Hoe spelen we in het beleid in op nieuwe eisen, die de bedrijfsvoering van moderne bedrijven stellen, zoals de huisvesting van seizoensarbeiders, ruimere rijtijden, in de bedrijfsvoering, welzijnseisen bij veeteelt- en pluimveebedrijven etc.
Hoe verankeren we kwaliteit bij nieuwe ontwikkelingen?
Hoe verankeren we landschappelijke en cultuurhistorische waarden bij nieuwe ontwikkelingen? Borsele heeft er bijvoorbeeld voor gekozen om een beeldkwaliteitsplan voor het buitengebied te borgen in de welstandsnota/welstandscommissie.

hoe zorg je dat het ontwikkelen van innovatieve ideeën gestimuleerd wordt? Een innovatief idee past over het algemeen niet binnen kaders, is op voorhand geen consensus over en geen geld voor beschikbaar.
Hoe zorg je dat meedenken/participeren niet ontaard in actiegroepen
Hoe zorgen we dat initiatieven beter aansluiten bij de eigen samenleving? Inbreng van buiten door projectontwikkelaars kan nodig zijn, maar als er geen aansluiting is met Schouwen, dan keren mensen zich ervan af. Voorbeeld Brouwerseiland: Hier is aansluiting gemist. Ontwikkeling had als van project van iedereen kunnen ontwikkelen.
In de huidige situatie lijkt het gebied voor het landelijk gebied los te staan van het stedelijk gebied. Beleidsintenties vullen elkaar niet aan.
In een visie moeten geen open einden zitten die zorgen dat een proces heel lang gaat lopen. Ruimte geven is goed, maar deze moet wel kunnen worden ingevuld.
In het proces van de huidige structuurvisie buitengebied is het niet gelukt om de klankbordgroep die het proces destijds heeft begeleid te behouden als denktank/platform voor zaken die in het buitengebied spelen. Is er nu wel voldoende draagvlak ?
In het werk merk ik dat de functiemenging zowel positief als negatief ervaren wordt waarbij met name de nadruk ligt op de nadelige effecten van niet agrarische functies in het buitengebied (concurrentie bedrijvigheid bg met invulling beschikbare Bedrijventerrein grond / fietsers versus landbouwverkeer / recreatieve activiteiten en particuliere bewoning versus productiegerichte landbouw).
Innovatie past niet binnen bestaande kaders, dus daaraan toetsen heeft geen zin. Het omgevingsplan moet hiervoor een oplossing bieden.
Is een uitbreiding van het areaal zilte teelten op Schouwen-Duiveland een gewenste ontwikkeling boven reguliere landbouw?
Is er bekend hoeveel ruimte er in de Oosterschelde is voor de verschillende functies. Dit is lastig te vinden ? mzi, visserij, recreatie, zeewiereteelt, natuur.
Is er experimentele ruimte mogelijk als de toegevoegde waarde gedeeld wordt?
Is het mogelijk om functies met een grote ruimtelijke impact te concentreren (zonneparken, glastuinbouw)?
je wilt als gemeente niet teveel sturen en je wilt inspelen op de vraag, maar dan is er geen oog voor de consequenties. Hoever wil je daar als gemeente in gaan?. Voorbeeld is geen nieuwbouw toestaan maar herstructurering van het bestaande, anders bouw je voor leegstand. Dat is n.l. het effect op langere termijn. De effecten niet uit het oog verliezen.
Kan cultuurhistorie, natuurbeleving en ecologische kwaliteit een evenwichtige plek krijgen in het beleid? Ecologische kwaliteit gaat nu soms zondermeer voor andere belangen.
Kan er een goede visie komen op landschappelijk inpassen? Inpassen in het landschap zou anders moeten zijn dan standaard groen eromheen.
Kan het beleid rondom Nieuwe Economische Dragere (NED) eenvoudiger? Nu haken initiatieven soms af door onzekerheid.
Kan het beleid waarmee ontwikkelingen worden aangestuurd consistent worden en kunnen kwaliteiten beter worden verankerd zonder de boel op slot te zetten? Kennis over landschap en cultuurhistorie is er vaak wel, maar is niet verankerd in beleid.
Kun je woonbestemmingen “verhandelen” als oplossing voor de leegstand i.r.t. woningcontigent

Kunnen lange termijn ambities van agrarische bedrijven een rol spelen bij de keuzes op korte termijn? De wens voor een compact bouwblok leidt soms tot situaties waarin je lange termijn toekomstplannen minder makkelijk maakt.
Kunnen vrijkomende agrarische gebouwen te gelde worden gemaakt waardoor transformatie wordt gestimuleerd.
Kunnen we met beleid inspelen op (tijdelijke) experimenten (of ontwikkelingen in plaats van eindbeelden)? Dit is belangrijk voor ontwikkelingen die nog geen duidelijk einddoel kennen, maar wel bijdragen aan de gedeelde waarden. Een vorm van tijdelijke toelating kan helpen.
Kunnen we permanente bewoning anders tegengaan dan via maatvoeringen? Er zijn nieuwe wensen in de recreatiesector, die tegen de maximale inhoudsmaat aanlopen (b.v. meergeneratie recreatiewoningen).
Kunnen we regels stellen voor vernieuwende initiatieven?
Kunnen we specifieke kwaliteit van Schouwen-Duiveland verankeren in het beleid (rust, ruimte, donkerte, natuurbeleving)?
Kunnen we toe naar een geschiktheidskaart van natuurgebieden voor evenementen? Welk type evenementen passen waar?
Kunnen we voorkomen dat er als gevolg van het vrijkomen van agrarische bedrijfsbebouwing functies op verkeerde plekken komen? Langs de N59 leveren niet monumentale gebouwen en gevaarlijke afslagen niet tot een goede kwaliteit.
Kunnen we zorgen voor nog betere relaties tussen land en water? De ecologische relaties zijn er.
Meer faciliteren innovatieve teelten
Meer flexibiliteit en maatwerk roept wel de vraag op hoe je de plannen dan controleert en handhaaft. Want iedereen moet zich toch aan dezelfde regels houden.
Meerlaagse teelt in de (glas)tuinbouw leidt tot hogere opbrengst m2 en andere (gesloten) gebouwen. Wat is de meest logische locatie om dergelijke ontwikkeling mogelijk te maken?
Met betrekking tot de jachthavens hebben we praktische vragen: willen we nat oppervlak in de havens verhuren voor de opslag van MZI-materialen? Kan ons dat ook beperken op enige wijze? Staan we dat overal toe of clusteren we dat liever? Welke gevolgen heeft dat voor het vaarverkeer? Welke electra en andere voorzieningen leggen we aan in de noordkant van de Vluchthaven in de bestaande mantelbuizen? Reageert de gemeente op vragen vanuit de markt? En als we een aanvraag krijgen op basis waarvan 'toetsen' we deze dan? Of moet de gemeente daar beleid voor maken?
Met oog op alle toekomstige ontwikkelingen in de agrarische sector, hoe omgaan met vorm/omvang van bouwblokken?
Nu wordt grond nog vaak tegen hoge kosten afgevoerd in plaats van hergebruikt. Schouwen-Duiveland is een "schoon" eiland dus de her-gebruiksmogelijkheden van "minder schone" grond zijn beperkt. Creatief denken vereist/ evt. beleid aanpassen zodat in bepaalde gebieden de grond mag verslechteren
Om innovatie te stimuleren is er ruimte (tijd) nodig om te experimenteren. Dat kan een proefperiode zijn met andere voorwaarden als wanneer er definitief omgeschakeld wordt.
Om versnelling in de procedures te krijgen moet het beleid voorlopen op de feiten/ontwikkelingen. Waar liggen de mogelijkheden, hiervoor samenwerken met ondernemers zodat er een blauwdruk komt waarbinnen ondernemers kunnen werken. Nu komt beleid vaak te laat

Omarm particuliere ontwikkelingen sterker. Zij geven meer kleur en diversiteit aan de gemeente dan bv een hotelketen als Fletcher.
Ontwikkeling precisielandbouw gaat heel hard - autonoom laten rijden van machines/in kaart brengen van gewassen met drones/ precisiebemesting en spuiten. Welke voorwaarden kunnen daarvoor gelden en hoe passen we dat in?
Op basis van de systematiek uit de huidige structuurvisie (nieuwe ontwikkelingen op nieuwe locaties veelal agrarische grond mogen, maar moeten een ruimtelijke meerwaarde hebben) zijn er plannen (rode functies zoals uitbreiding campings/ nieuwe campings) gerealiseerd die niet goed opgaan in het landschap. De ruimtelijke meerwaarde voor het gebied is niet goed van de grond gekomen. Daar wordt de gemeente op gewezen. Bij het bieden van ontwikkelruimte moet er een betere balans zijn tussen rood en groen
Op dit moment is het waarom van erfgoedbehoud bij ontwikkelingen niet altijd duidelijk en is het niet bekend wat het kan bijdragen. Hierdoor wordt erfgoed ook wel geassocieerd met problemen/kosten ipv kansen/meerwaarde.
Op welke manier kun je doorontwikkeling makkelijker maken zonder kwaliteiten teniet te doen?
Op welke manier kunnen we economische dynamiek zodanig sturen, dat maximale landschappelijke kwaliteit in stand blijft?
Op welke wijze kunnen we toegroeien naar een multifunctioneel platteland zonder nieuwe belemmeringen voor boeren? Schouwen-Duiveland is gebaat bij een sterke agrarische sector. Teveel tegenwerking versnelt de afname van bedrijven, maar er is ook nieuwe economie nodig.
Over hoe het kader (landschappelijk raamwerk) wordt toegepast zijn de meningen verdeeld. Er zijn partijen die vinden dat het landschap niet voldoende gewaarborgd wordt bij nieuwe ontwikkelingen, dat te ruim met de kaders wordt omgesprongen terwijl anderen de opgelegde landschappelijke inpassing te belemmerend vinden
Plattelandsgemeenten lijken kansrijke plekken om de circulaire economie vorm te geven (aandacht voor ambacht, korte relaties onderling en met de natuur). Hoe kan Schouwen-Duiveland daarop inspelen?
Precisielandbouw, grotere focus op 'just in time' leveranciers en grilliger weersomstandigheden leiden tot sterkere 24 uren economie op het platteland. Hoe gaan we dat faciliteren?
Rijbakken: klachten gaan vaak over hinnen, stank/vliegen en geluid van instructie
Ruimtelijke kwaliteit is belangrijk voor een belangrijk deel van de economie (recreatie, wonen). Hoe bewaken we het evenwicht tussen economische activiteiten en het behoud van de kwaliteiten en kenmerken van het gebied (economie-ecologie).
Schaalvergroting op zich is geen probleem. Het vraagstuk is hoe om te gaan met al die vrijkomende agrarische bouwvlakken
Schouwen-Duiveland is een eiland, een gebied verkoopt ook. Je hebt dan concepten nodig zoals vakantie-eiland of ondernemend eiland en daar is nu geen keuze in gemaakt
Toegankelijkheidseis voor nieuwe landgoederen is een beperking voor de oprichting van nieuwe landgoederen.
Vaste zones in gemeentelijke beleid leveren problemen op als het bouwblok niet standaard is (bebouwingsvrije zone van 40 meter langs N-weg en afstand van 50 meter tussen een paardenbak en een burgerwoning).
Verder vervaagt de grens tussen wonen, deeltijdwonen, recreatie, zorg gerelateerde recreatie, etc. steeds verder. De vraag is hoe hier beleidsmatig mee omgegaan dient te worden gegaan.

Verplaatsen bedrijven is vaak kostbaar, hoe zorg je dat een nieuw bedrijf zich op de juiste plaats vestigt? Een bedrijf kan in het begin prima passend zijn op een solitaire locatie in het buitengebied maar zodanig groeien dat vestiging op het bedrijventerrein de enige juiste plek is.
Verschillende functies vormen in het buitengebied beleidsmatig vaak een belemmering voor elkaar, terwijl ze beide nodig zijn voor de vitaliteit. Hoe kunnen functies (woningen, NED, landgoederen) beter samengaan?
Voor groot wild is het belangrijk dat er stukken natuur blijven waar we stilte en rust prioriteit houden. Hoe stemmen we dat af met de toenemende recreatiedruk en behoefte?
Voorkomen dat Schouwen-Duiveland vergrijsd en verouderd. Trek meer jeugd naar Schouwen-Duiveland.
Vrijkomende woningen levert doorgaans problemen bij verkoop en bij verkoop aan derden ongewenste belemmeringen / gedoe op. In den lande al voorbeelden dat er kleine woonwijkjes aan de rand van het kassenteeltgebied worden gebouwd
Wat nu aan bedrijfsruimte in het landelijk gebied wordt gerealiseerd wordt niet op bedrijfsterreinen gerealiseerd. Gaat dit ten koste van uitgifte gemeentelijke bedrijfsterreinen waarin fors wordt geïnvesteerd?)
Wat opvalt is dat er nu ook gebouwen geplaatst zijn buiten de erfbeplanting. Dat tast het landschap aan en daarmee het draagvlak voor ontwikkeling, Een goede erfbeplanting moet gestimuleerd worden Dit is een aandachtspunt.
We zoeken antwoord op het toenemend gebruik van de natuurgebieden (meestal Natura 2000 gebied) als evenementlocatie (waaronder Fjoertoer, mtb-evenementen, wandel en hardloopermarathons)
Welke criteria zijn belangrijk bij toestaan nieuwe economische ontwikkelingen in het buitengebied?

Sturing (4)

Een specifiek thema over de richting waarin je wilt gaan

De gemeente pakt haar regierol nog onvoldoende op om voor ouderen en mensen (jong én oud) met een beperking, in alle verscheidenheid, zelfstandig thuis wonen in Schouwen-Duiveland makkelijker te maken.
In het programma sociaal domein kiest de gemeente voor de beleidsregierol en de uitvoeringsregie wordt zoveel mogelijk overgedragen aan de partners. Hoe gaan we dit vorm geven?
Kan de beslissingsstructuur (verantwoordelijkheden van afzonderlijke wethouders) worden aangepast aan het integrale karakter van de oplossingen in deze tijd? Als er meerdere wethouders verantwoordelijk zijn voor een ontwikkeling wordt het ingewikkeld.

Omgevingswet biedt meer dan nu mogelijkheden om maatwerk te leveren binnen gebieden (mengpaneel). Dit impliceert dat er aan de voorkant duidelijke keuzes op milieu maar ook daarbuiten moeten worden gemaakt. Keuzes die leiden tot ruimte voor nieuwe ontwikkelingen die een duurzame lange termijn oplossing bieden voor in elk geval milieu/klimaatvraagstukken en dan het liefst in combinatie met andere maatschappelijke vraagstukken. Kunnen we deze keuzes ook daadwerkelijk gaan maken?

Financien (40)

Een zeer gevarieerde lijst met allerlei verschillende vragen over geld

Agrarische sector is vooral gericht op opbrengstmaximalisatie. De kosten daarvoor worden echter steeds hoger (o.a. vanwege achteruitgang fab) waardoor verdienmodel steeds meer onder druk komt te staan. Belangrijkste opgave is dan ook om in te zetten op realiseren van nieuwe verdienmodellen voor de sector (adaptatiemodel vs. controlemodel)
Als ik jonger was zou ik omvormen naar biologische landbouw. Maar het is een (te) grote stap. 2 jaar wachttijd, misschien wel 5 jaar opnieuw leren boeren, bijkomende investeringen, weinig of geen kennis in het gebied (je kunt niet zoals in de Flevopolder een biologische loonwerker inhuren).
Boeren worden gedwongen voor prijzen te telen die niet kunnen (uitgeknepen).
De akkerbouw moet meer beloond worden voor 'goed gedrag' (maken van biodiversiteit) daar moeten de subsidies meer op afgestemd worden dan nu.
De betaalbaarheid van recreatieve voorzieningen als paden en meubilair is een vraagstuk. De kwaliteit ervan gaat achteruit.
De leegstand in het buitengebied is zorgelijk. Saldering of slopen is een optie. Hierover zou ook al overleg gestart moeten worden met stoppende agrarische bedrijven.
De minicampings in het achterland hebben geen waarde (ten behoeve van de verevening). De toeristische vraag loopt terug en er is te veel aanbod, mede door de vergrijzing. Vroeger was er een wachtlijst, nu is er ruimte over.
Er is een stijgende druk op de financiële middelen van de gemeente. We moeten hetzelfde doen met minder geld. Onze inwoners worden ouder. Mensen met een beperking zijn grotendeels overgegaan van de AWBZ naar de Wmo. Een integrale en samenhangende aanpak moet ervoor zorgen dat deze financiële druk binnen de perken blijft.
Er is geld nodig om het onderhoud van paden en voorzieningen te financieren. Staatsbosbeheer ziet het als een maatschappelijke functie om deze aan te leggen maar krijgt geen budget van het Rijk om het te onderhouden. Dat is een toenemend knelpunt.
Er is latente vraag naar precisieapparatuur maar dit is duurder en de agrariër wil er niet echt voor betalen.
Er is voor mij geen goede ondersteuning vanuit Impuls Zeeland, bv in de vorm van garantstelling, cofinanciering, advisering.
Er zijn weinig compensatiemogelijkheden voor opbrengstverlies door ganzen. Er gelden strenge eisen en voorinvesteringen voordat je in aanmerking komt.

<p>Grond wordt gekocht door beleggers en verpacht aan lokale boeren. De grond zelf wordt een handelsproduct. Wat heeft dit voor invloed op de landbouwstructuur van Schouwen-Duiveland.</p>
<p>Heb je geen grond dan is omvorming van een camping/huisjesterrein niet te betalen.</p>
<p>Het beleid voor NED's kent in feite twee pijlers, bieden bredere economische basis bestaande landbouwbedrijven en passend hergebruik vrijkomende agrarische bebouwing. DE zorg ligt in het behoud van waarde van vastgoed op langere termijn. Delen Zeeland zijn krimpregio</p>
<p>Het reglement van een recreatiepark regelt de leeftijdsgrens van toegestane caravans (bij verkoop). Niet alle parken moedigen tijdige vervanging van caravans aan waardoor soms ook hele oude caravans verkocht worden. Dit gaat ten kosten van de kwaliteit van die parken.</p>
<p>Hoe financieren we de voorzieningen in natuurgebieden? Staatsbosbeheer moet geld verdienen om ook de natuurbeleving, routes en recreatie te betalen. Zij krijgt daar namelijk niet zoals gemeenten met de toeristenbelasting inkomsten binnen.</p>
<p>Hoe kan het beleid ten aanzien van plattelandswoningen duidelijker? Onzekerheid over de status van voormalige bedrijfswoningen belemmert de verkoop van deze woningen.</p>
<p>Hoe komen we tot ecologisch beheerde dijken (organisatie, financieel)? Met beplanting krijg je herkenbare structuren en het heeft een grote ecologische meerwaarde (verbindingszones).</p>
<p>Hoe krijg je een bestaande camping omgevormd?</p>
<p>In Nederland bepalen de grote supermarkten de prijs van landbouwproducten, de primaire producent heeft daar bijna niets over te zeggen.</p>
<p>In zijn algemeenheid is het zo dat er inhoudelijke overeenstemming is over de Rijksstructuurvisie voor de Grevelingen, maar ontbrekende schakel is afdoende financiering om vaststelling en uitvoering mogelijk te maken.</p>
<p>Innovatieve projecten stranden door ontbreken van doeners en financiën. De vraag is volgens mij of dit vooral een probleem is van de initiatiefnemers of dat er nog een rol de gemeente of iemand anders is weggelegd.</p>
<p>Je hebt als nieuwe recreatieondernemer behoefte aan co-financiering, een gedeeltelijke medefinanciering is voldoende. Maar dit is erg lastig te vinden.</p>
<p>Kunnen vrijkomende agrarische gebouwen te gelde worden gemaakt waardoor transformatie wordt gestimuleerd.</p>
<p>Kunnen we een eenvoudige regeling bedenken voor plattelandswoningen. Er is geen regeling voor plattelandswoningen omdat deze te complex is, terwijl er wel behoefte is. Zonder woonbestemming zijn er geen financieringsmogelijkheden via banken.</p>
<p>Leegstand en ook het gebrek aan financiële middelen/kennis bij initiatiefnemers zorgt voor verwaarlozing van erfgoed. Er wordt veel 'gesleuteld' aan objecten waarbij waardevolle karakteristieken verloren blijven gaan.</p>
<p>Moeten we in de landbouw niet meer kiezen voor kwaliteit en minder voor bulk.</p>
<p>Momenteel wordt voor project Boerenerf 2.0 een stichting opgericht om het zo eenvoudiger te maken om fondsen te werven.</p>
<p>Naast verlagen energiekosten is verlagen afhankelijkheid een factor. Nu heeft glastuinbouw nog een energiebelastingsvoordeel. Het is onzeker of dit zo gaat blijven</p>
<p>Natuurbelevingspunten moeten technisch beter. Nu niet goed uitgevoerd. Vogels vliegen op als er mensen komen kijken. Het is bekend hoe het beter uitgevoerd kan worden maar daar zijn nog geen financiën voor beschikbaar.</p>
<p>Nu banken nauwelijks nog geld lenen aan doorontwikkende agrarische bedrijven is het heel belangrijk dat er andere vormen van financiering komen. Zeker voor een echte omvorming van je bedrijf heb je (ook) externe financiering nodig.</p>

Omschakelen naar biologische landbouw is voor veel boeren niet mogelijk omdat de financiële rek eruit is. Je hebt 2 tot 3 jaar nodig om over te gaan en het biologische boeren onder de knie te krijgen
Op dit moment is het waarom van erfgoedbehoud bij ontwikkelingen niet altijd duidelijk en is het niet bekend wat het kan bijdragen. Hierdoor wordt erfgoed ook wel geassocieerd met problemen/kosten ipv kansen/meerwaarde.
Procedures (voor vm. bedrijfswoningen, nieuwe functies) beter af stemmen op de financierbaarheid van initiatieven. Nu krijgen mensen financiering vaak niet rond door de onzekerheid.
Recreatiewoningen worden deels gekocht als belegging omdat de rente zo laag is.
Verevening: dit wordt als onrechtvaardig ervaren. Het kost al moeite om alles in stand te houden en nu moet je ook nog extra betalen. De agrarisch beleving op zich is toch al geld waard? Nieuwe ontwikkelingen worden hierdoor lastig.
Wat betreft agrarisch natuurbeheer is er veel doodgeregeld. Het is veel te omslachtig met RVO en bureaucratisch. Nieuw stelsel dat er is/komt kan dit verbeteren: er wordt uitbetaald aan collectieven (Zeeland) en die betalen door aan de boer die bijdrage levert aan agrarische natuurbeheer.
Wat is de financierbaarheid van het opknappen van recreatieparken als dit collectief wordt opgepakt en welke rol heeft de gemeente hierin?
Zou het een goed idee zijn een regionaal investeringsfonds voor de landbouw op te richten.

Vernieuwing (groep)

Experimenteren en innoveren (41)

Bij een minicamping zijn er te weinig mogelijkheden om een goed concept te ontwikkelen.
Bij nieuwe initiatieven zou beter verwachtingsmanagement en in een vroeg stadium aangeven of iets mogelijk is wenselijk zijn en veel frustratie schelen. Maar hoe doe je dat zonder alles in de kiem te smoren?
De grootste kansen voor toekomst van de landbouw liggen in de combinatie met andere, niet agrarische, bedrijven. Je krijgt dan ketens met een hogere toegevoegde waarde. De kunst is om zo'n samenwerking te bedenken.
De huidige vorm van jachthaven heeft z'n langste tijd gehad. Je moet de jachthavens anders gaan benaderen, er is ruimte nodig om te experimenteren. Benaderen als infrastructuur/gebied met gebouwen, grond en water. Van vertrekpunt naar bestemming.
De ruimte ontbreekt voor experimenten. Dat werkt remmend op vernieuwing en kwaliteitsverbetering (b.v. in de verblijfsrecreatie / minicampings).
De vraag naar kamperen is de laatste jaren gestabiliseerd. Op basis hiervan is er geen vraag naar meer eenheden. Kwaliteitsverbetering blijft noodzakelijk om tegemoet te komen aan de vraag vanuit de markt.

Er is meer bestuurlijke kracht nodig om vernieuwing te realiseren. Nu dempen ideeën vaak in de ambtelijke organisatie die voorzichtig opereert om precedentwerking te voorkomen.
Er is op Schouwen-Duiveland sprake van een relatief hoge zonintensiteit, kunnen we dit als thema uitnutten? Zon/recreatie – zon duurzaamheid – zon/tuinbouw
Er wordt qua beeld voor het buitengebied te veel vastgehouden aan het “oude”. De veranderende wereld geeft een nieuw beeld en dat moeten we accepteren. Nieuwe herkenbare functies horen bij het landschap.
Er zijn weinig mogelijkheden voor cultuur, architectuur en moderne kunst. Het meeste gebeurt in de stad en de vraag is of er voor S-D ambities zijn om dit uit te breiden. Is Schouwen-Duiveland groot genoeg en is er voldoende publiek voor. Schouwen-Duiveland is wel een inspirerende omgeving voor kunstenaars. Mogelijkheden voor het concept van “Artist in Residence”
Functie combinaties op bedrijven ontstaan vaak vanuit het motief om de drukte over het jaar te verspreiden. Zo is een paardenpension met rijmogelijkheid een goede combinatie met akkerbouw. Beleid zou dat mogelijk moeten maken.
Hoe ga je nieuwe initiatieven meer ruimte geven?
Hoe ga je om met de dynamiek van experimentele bedrijven, rekening houdend met vastgestelde waarden?
Hoe ga je om met effecten van 24 uren economie in de landbouw?
Hoe krijgen we betekenisvolle ontwikkeling voor elkaar in een remmende omgeving.
Hoe krijgen we meer dynamiek, meer het gevoel dat er iets mogelijk is?
Hoe kun je innovatie beter faciliteren binnen het beleid. Sturen op waarden en niet op functies.
Hoe kunnen we nu rekening houden met ontwikkelingen die we nu nog niet kunnen overzien? (bijv. nieuwe welzijnseisen)
Hoe spelen we in het beleid in op de doorontwikkeling van en innovatie in de landbouwsector?
hoe zorg je dat het ontwikkelen van innovatieve ideeën gestimuleerd wordt? Een innovatief idee past over het algemeen niet binnen kaders, is op voorhand geen consensus over en geen geld voor beschikbaar.
Hoe zorgen we ervoor dat plattelandscampings kunnen innoveren? Innovatie in de plattelandsrecreatie is lastig i.v.m. de strenge regels. Plattelandsrecreatie wordt in een standaard keurslijf geduwd.
Ingrediëntenlijst voor borging van kwaliteit versus ruimte voor nieuwe initiatieven.
Innovatie past niet binnen bestaande kaders, dus daaraan toetsen heeft geen zin. Het omgevingsplan moet hiervoor een oplossing bieden.
Innovatieve ideeën in een unieke sector vragen om probeerruimte. Regelgeving rond blijvend grasland is bijvoorbeeld beperkend.
Innovatieve projecten stranden door ontbreken van doeners en financiën. De vraag is volgens mij of dit vooral een probleem is van de initiatiefnemers of dat er nog een rol de gemeente of iemand anders is weggelegd.
Is er experimentele ruimte mogelijk als de toegevoegde waarde gedeeld wordt?
Is er voldoende hoogopgeleid personeel beschikbaar om de innovaties in de landbouw mogelijk te maken?
Kun je ondernemerstalent, multitalent stimuleren?
Kun je vernieuwende ideeën over recreatie koppelen aan het verbeteren van oude en bestaande concepten? Vernieuwing van de recreatiesector is nodig, maar als dat niet hand in hand gaat met het verbeteren van bestaande terreinen, dan verergert het probleem.

Kunnen we met beleid inspelen op (tijdelijke) experimenten (of ontwikkelingen in plaats van eindbeelden)? Dit is belangrijk voor ontwikkelingen die nog geen duidelijk einddoel kennen, maar wel bijdragen aan de gedeelde waarden. Een vorm van tijdelijke toelating kan helpen.
Kunnen we regels stellen voor vernieuwende initiatieven?
Meer faciliteren innovatieve teelten
Nu wordt grond nog vaak tegen hoge kosten afgevoerd in plaats van hergebruikt. Schouwen-Duiveland is een “schoon” eiland dus de her-gebruiksmogelijkheden van “minder schone” grond zijn beperkt. Creatief denken vereist/ evt. beleid aanpassen zodat in bepaalde gebieden de grond mag verslechteren
Om innovatie te stimuleren is er ruimte (tijd) nodig om te experimenteren. Dat kan een proefperiode zijn met andere voorwaarden als wanneer er definitief omgeschakeld wordt.
Om versnelling in de procedures te krijgen moet het beleid voorlopen op de feiten/ontwikkelingen. Waar liggen de mogelijkheden, hiervoor samenwerken met ondernemers zodat er een blauwdruk komt waarbinnen ondernemers kunnen werken. Nu komt beleid vaak te laat
Op lange termijn dienen jachthavens nieuwe doelgroepen aan te boren. Op deze manier wordt ‘leegstand’ in havens terug gedrongen
Uit onderzoek gehouden door onderzoeksbureau Waterrecreatie Advies blijkt dat in de periode 2030 – 2050 het aantal boten naar verwachting met 20 – 25% zal gaan afnemen en daardoor dienen we te kijken naar andere mogelijkheden om onze havens vol te houden en voldoende passanten te ontvangen die ook bestedingen doen in de steden en dorpen van Schouwen-Duiveland
Vooraf in de recreatie is er teveel van hetzelfde (minicampings, landschapscampings, stacaravans, te weinig unieke concepten). Innovatie en vernieuwing nodig. Alle minicampings hebben caravanstalling.
Wat levert precisielandbouw de fruitteelt op, is nog onduidelijk? Experimenteren met precisielandbouw begint te komen.
Welke voordelen aan zoet water kunnen we combineren? Om de zoetwatervoorraad en beschikbaarheid te vergroten moet er voldoende voordelen uit te halen zijn. En daarvoor moet naar maximale verdien capaciteit gezocht worden. (Dit kan b.v. de akkerbouw zijn, maar ook nieuwe teelten als de Russische paardenbloem voor de productie van rubber).
Zijn we in staat om de kennis die in de samenleving is over duurzaamheid te verankeren en in het omgevingsplan de mogelijkheden te bieden om te experimenteren.

Beleving (36)

Met name waar het gaat over toerisme is de beleving belangrijk, en soms kan dat beter!

Alles wat er aan stilte, rust en donkerte is, is waardevol. Bijvoorbeeld bij haventje van Bommenede. Dit moeten we koesteren en behouden.
Belangrijkste opgave is volgens mij een gezamenlijk beeld te krijgen wanneer iets landschappelijk passend is in zijn omgeving
De aantrekkelijkheid van het eiland en Zierikzee als monumentenstad kunnen beter worden ingezet.

De bestaande voorzieningen (zoals natuurbelevingspunten en sanitaire voorzieningen) moeten duidelijker en beter gecommuniceerd worden
De bootbezitter is kritisch ten aanzien van prijs en tijdbesteding, het gaat om de watersportliefhebber een unieke belevenis te geven
De Grevelingendam is nog verder te ontwikkelen. Dat biedt ruimte voor nieuwe recreatie, ecolodges, paalwoningen, bijzondere initiatieven.
De Oosterschelde onderwaternatuur is onvoldoende beleefbaar. In de Recreatievisie van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, de Oosterschelde beleefbaarder, worden voorstellen gedaan zoals een kooi onder water of doorkijkbodems.
De recreant van vandaag wil steeds sneller nieuwe (luxe) dingen. Het verblijf op het eiland wordt steeds korter maar wel actiever en zij komen ook buiten de seizoenen naar Zeeland. Hier moeten we veel meer op in gaan spelen.
De toerist kan vriendelijker en professioneler door de horecaondernemers worden benaderd dan nu
Echter zijn veel cultureel waardevolle objecten nog niet in 'beeld' door middel van bescherming, aanduiding in het bestemmingsplan, of anderszins. Bv. de 'meekrapschuur' en 'muraltmuren' of immaterieel (interieurs), maritiem of rijdend/vliegend erfgoed. We zijn rijker dan we zelf denken!!
Er is een spanningsveld tussen beschermen van bijzondere natuurwaarden en het gebruik maken van aanwezige natuurgebieden als recreatief product - een voorbeeld is de Fjoertoer.
Er moet meer aan het bieden van belevingen gedaan worden, daar zit ook handel in. Dit kun je als ondernemer zelf invullen!
Er moet meer te beleven zijn op Schouwen-Duiveland, daarmee trek je mensen.
Er wordt qua beeld voor het buitengebied te veel vastgehouden aan het "oude". De veranderende wereld geeft een nieuw beeld en dat moeten we accepteren. Nieuwe herkenbare functies horen bij het landschap.
Er zijn geen vaste samenwerkingsverbanden tussen de mosselkwekerij en de recreatiesector. Dit kan een kans zijn en ook bijdragen aan het draagvlak voor de zichtbare elementen van de mosselcultuur in het water.
Het thema water moet beter vermarkt worden. Dit geeft een economische impuls.
Hoe kun je ervoor zorgen dat de beleving verandert: Schouwen-Duiveland is dichterbij dan je denkt.
Hoe maakt je natuur beleefbaar (voor de recreant, bewoner) terwijl je ook voldoende bescherming aan de natuur biedt?
Hoe zorg je ervoor dat het hele eiland er verzorgd uit ziet, luxe hoeft niet maar verpaupering moet je tegengaan, dit vraagt continu aandacht. Voor toerisme is dat erg belangrijk
Huidige mens wil steeds geprikkeld worden met iets nieuws (iedere vakantie wat anders, met camper, zeilboot, kamperen, wereldreis, stedentrip, safari..), mens wil veel variatie en beleving. Kunnen wij dat wel bieden?
Kamperen bij de boer is oubollig aan het worden. Je moet je als camping kunnen onderscheiden. Vroeger kwam je weg met gras, stroom, toilet en douche. Nu willen campinggasten kwaliteit en beleving.
Kan cultuurhistorie, natuurbeleving en ecologische kwaliteit een evenwichtige plek krijgen in het beleid? Ecologische kwaliteit gaat nu soms zondermeer voor andere belangen.
Komen de toeristen dan nog als er minder sfeer is in het buitengebied? Schaalvergroting maakt het gebied ook kwetsbaarder

Kunnen we meer 'evenementen' zoals de kookexcursie bij de Plompetoren bedenken, die natuur dichtbij mensen brengt en goed bezocht worden.
Kunnen we specifieke kwaliteit van Schouwen-Duiveland verankeren in het beleid (rust, ruimte, donkerte, natuurbeleving)?
Maken we wel genoeg gebruik van het eilandkarakter, de kracht van het eiland.
Natuurbelevingspunten moeten technisch beter. Nu niet goed uitgevoerd. Vogels vliegen op als er mensen komen kijken. Het is bekend hoe het beter uitgevoerd kan worden maar daar zijn nog geen financiën voor beschikbaar.
Op SD is bebouwing /activiteiten in het buitengebied bijna altijd op afstand zichtbaar in het landschap door het open karakter van het eiland. Ik denk dat iedereen in de basis trots is op zijn woonplek / werkplek en het ook waardeert als dat door anderen ook gevonden wordt. Ik vind het wel interessant om te weten of deze stelling klopt
Realiseer je dat je met elkaar verder komt als vakantie-eiland. Gast wil luxe en comfort. We hebben concurrentie van het buitenland (goedkope vliegertour).
Renesse moet ook voor jongeren aantrekkelijk blijven dus niet alleen inzetten op ouderen zoals nu de neiging lijkt te zijn. Als iemand hier in z'n/haar jeugd geweest is, komt ie later terug.
Schouwen-Duiveland moet meer als één vakantie-eiland worden gezien, het is een totaalconcept, ruimte, rust én activiteiten en vertier.
Toerisme is er bij gebaat dat naast de Kop van Schouwen ook de kleinere karakteristieke dorpen aantrekkelijk zijn. Dan moet er wel wat te doen zijn, meer dan nu. Dan is er een reden om er naar toe te fietsen
Wat opvalt is dat er nu ook gebouwen geplaatst zijn buiten de erfbeplanting. Dat tast het landschap aan en daarmee het draagvlak voor ontwikkeling, Een goede erfbeplanting moet gestimuleerd worden Dit is een aandachtspunt.
We beschikken over 8 musea, artefacten, verdrongen dorpen, verhalen etc. waar niet optimaal gebruik van gemaakt wordt. De musea moeten een nieuwe uitstraling/beleving krijgen die past bij deze tijd
Welke kansen zijn er voor samenwerking bij de aanleg van routes in het landschap, niet alleen op het gebied van natuur, landschap en cultuurhistorie maar ook op het gebied van beleving. Recreatieondernemers zien dit ook en dragen dit uit en haken er op aan.
Wij hebben veel water tot onze beschikking en de waterrecreanten komen niet of nauwelijks naar het land. De landrecreanten komen niet of nauwelijks op het water

Concepten (55)

Hoe pas je een voorziening aan, aan de moderne tijd? Niet zozeer de regels hoeve te knellen, heb je wel een idee? Zijn er wel voldoende ideeën?

Agrarische sector is vooral gericht op opbrengstmaximalisatie. De kosten daarvoor worden echter steeds hoger (o.a. vanwege achteruitgang fab) waardoor verdienmodel steeds meer onder druk komt te staan. Belangrijkste opgave is dan ook om in te zetten op realiseren van nieuwe verdienmodellen voor de sector (adaptatiemodel vs. controlemodel)

Beleid zou moeten inspelen op het veranderende denken over wonen. Meerhuizigheid komt steeds meer voor.
Bij een minicamping zijn er te weinig mogelijkheden om een goed concept te ontwikkelen.
De aantrekkelijkheid van het eiland en Zierikzee als monumentenstad kunnen beter worden ingezet.
De Grevelingendam is nog verder te ontwikkelen. Dat biedt ruimte voor nieuwe recreatie, ecolodges, paalwoningen, bijzondere initiatieven.
De grootste kansen voor toekomst van de landbouw liggen in de combinatie met andere, niet agrarische, bedrijven. Je krijgt dan ketens met een hogere toegevoegde waarde. De kunst is om zo'n samenwerking te bedenken.
De huidige vorm van jachthaven heeft z'n langste tijd gehad. Je moet de jachthavens anders gaan benaderen, er is ruimte nodig om te experimenteren. Benaderen als infrastructuur/gebied met gebouwen, grond en water. Van vertrekpunt naar bestemming.
De ondernemers in de toeristische sector kunnen meer kennis hebben van het totale product Schouwen Duiveland
De oude concepten voor jachthavens zijn niet meer bruikbaar, het gebruik neemt snel af, we moeten nieuwe concepten ontwikkelen.
De recreant van vandaag wil steeds sneller nieuwe (luxe) dingen. Het verblijf op het eiland wordt steeds korter maar wel actiever en zij komen ook buiten de seizoenen naar Zeeland. Hier moeten we veel meer op in gaan spelen.
De stap om naast het agrarisch bedrijf een boerderijwinkel te beginnen is goed te doen en gebeurt bij veel bedrijven. Een doorgroei naar een volwaardige neventak is veel lastiger
Een deel van de agrarische sector is te afwachtend en heeft geen lef. Daarom blijven het kleine bedrijven. Een agrarisch bedrijf is een onderneming en de eigenaar is manager/ondernemer en niet alleen maar meer boer.
Er is een gebrek aan grote projecten, die getalenteerde mensen aantrekken. Zij brengen knowhow en nieuwe projecten. De deltawerken hadden dit effect wel.
Er is een spanningsveld tussen beschermen van bijzondere natuurwaarden en het gebruik maken van aanwezige natuurgebieden als recreatief product - een voorbeeld is de Fjoertoer.
Er is op Schouwen-Duiveland sprake van een relatief hoge zonintensiteit, kunnen we dit als thema uitnutten? Zon/recreatie – zon duurzaamheid – zon/tuinbouw
Er moet een nieuwe trekker komen voor het eiland. Iets met een enorme aantrekkingskracht zoals het museum in Bilbao. Zoek naar echt iets bijzonders. Dit moet wel opgaan in het landschap.
Er moet meer aan het bieden van belevingen gedaan worden, daar zit ook handel in. Dit kun je als ondernemer zelf invullen!
Er wordt qua beeld voor het buitengebied te veel vastgehouden aan het "oude". De veranderende wereld geeft een nieuw beeld en dat moeten we accepteren. Nieuwe herkenbare functies horen bij het landschap.
Er zijn te weinig arrangementen waarmee mensen een tijdje onder de pannen zijn. Voorbeeld van een arrangement in het achterland: happen en stappen rond Dreischor: een wandeling met bezoek ringdorp, landbouwmuseum, wijnboerderij.
Er zijn weinig mogelijkheden voor cultuur, architectuur en moderne kunst. Het meeste gebeurt in de stad en de vraag is of er voor S-D ambities zijn om dit uit te breiden. Is Schouwen-Duiveland groot genoeg en is er voldoende publiek voor. Schouwen-Duiveland is wel een inspirerende omgeving voor kunstenaars. Mogelijkheden voor het concept van "Artist in Residence"

Grevelingendam verdient meer aandacht en er moet een integrale visie voor komen.
Hebben agrarisch ondernemers wel tijd om na te denken over samenwerkingen, neventakken etc. Je zit soms bijna 'opgesloten' in je dagelijkse werkzaamheden (het 'boeren' en het papierwerk).
Het gebied Zonnemaire-Schuddebeurs is een oase van biodiversiteit, dat kan nog wel verder ontwikkeld worden.
Het thema water moet beter vermarkt worden. Dit geeft een economische impuls.
Hoe krijg je een bestaande camping omgevormd?
Hoe kun je agrarische ontwikkelingen afstemmen op de aanwezige bronnen, bv andere gewassen telen (o.a. vanwege verzilting).
Hoe kun je innovatie beter faciliteren binnen het beleid. Sturen op waarden en niet op functies.
Hoe kunnen we de potentie voor extra recreatie (b.v. het natuurtoerisme en duurzame toerisme) verder uitbouwen?
Hoe kunnen we op het platteland mee met de tijd (digitale tijdperk/modernisering) en daarmee de plattelandseconomie blijven verbeteren/stimuleren ?
Hoe kunnen we zorgen voor meer verbreding van de recreatie. Nu is er veel van hetzelfde dat ook dezelfde doelgroep aantrekt (patatcultuur), veel strandpubliek maar Schouwen-Duiveland heeft veel meer te bieden.
Hoe versterken we de onderwatersport in Zeeland in de breedte? De onderwatersport in Schouwen Duiveland (en meer in algemene zin, in heel Zeeland) is sterk genoeg, maar in de synergie met andere gebruikers, activiteiten en gezamenlijke voorzieningen kan de sport nog sterker worden (watersport, kustrecreatie en seefood)
hoe zorg je dat het ontwikkelen van innovatieve ideeën gestimuleerd wordt? Een innovatief idee past over het algemeen niet binnen kaders, is op voorhand geen consensus over en geen geld voor beschikbaar.
Hoewel er vrij veel onderlinge kennisuitwisseling is in de landbouw, kan het toch nog beter. Je hebt namelijk veel inspiratie en veel voorbeelden nodig om een eigen en nieuw bedrijfsconcept te bedenken en te ontwikkelen.
In het gebied Noordgouwe-Dreischor-Zonnemaire-Schuddebeurs ligt er een ongebruikte kans voor nieuwe landgoederen. Daarmee zou je de kwaliteiten van het gebied versterken.
Is het op dit moment wel mogelijk om bijvoorbeeld met een groep senioren te gaan wonen (levensloopbestendig) in het buitengebied. Hier komt steeds meer vraag naar.
Is Zeeuwse zilte teelt een productie die kleinschalig moet blijven – uniek product met keurmerk - of moet het maat en vorm van een regulier landbouwgewas krijgen?
Kamperen bij de boer is oubollig aan het worden. Je moet je als camping kunnen onderscheiden. Vroeger kwam je weg met gras, stroom, toilet en douche. Nu willen campinggasten kwaliteit en beleving.
Kun je recreatiestromen meer aan elkaar koppelen om totaal voorzieningenniveau te verbeteren?
Kun je vernieuwende ideeën over recreatie koppelen aan het verbeteren van oude en bestaande concepten? Vernieuwing van de recreatiesector is nodig, maar als dat niet hand in hand gaat met het verbeteren van bestaande terreinen, dan verergert het probleem.
Kunnen we meer 'evenementen' zoals de kookexcursie bij de Plompetoren bedenken, die natuur dichtbij mensen brengt en goed bezocht worden.
Kunnen we nieuwe oplossingen bedenken voor VAB's? Teveel van hetzelfde levert de samenleving te weinig op en is op termijn kwetsbaar.

Kunnen we zorgen voor nog betere relaties tussen land en water? De ecologische relaties zijn er.
Maken we wel genoeg gebruik van het eilandkarakter, de kracht van het eiland.
Moeten we in de landbouw niet meer kiezen voor kwaliteit en minder voor bulk.
Omarm particuliere ontwikkelingen sterker. Zij geven meer kleur en diversiteit aan de gemeente dan bv een hotelketen als Fletcher.
Op lange termijn dienen jachthavens nieuwe doelgroepen aan te boren. Op deze manier wordt 'leegstand' in havens terug gedrongen
Op welke manier zouden boerencampings zich meer van elkaar kunnen onderscheiden, zodat er meer ondernemerschap kan ontstaan en variatie en kwaliteit voor de consument?
Plattelandsgemeenten lijken kansrijke plekken om de circulaire economie vorm te geven (aandacht voor ambacht, korte relaties onderling en met de natuur). Hoe kan Schouwen-Duiveland daarop inspelen?
Samenwerking tussen ondernemers kan beter. Goed voorbeeld is wandelroute rond Dreischor. Dergelijke routes zouden ook prima gemaakt kunnen worden voor de Westhoek en Bruinisse.
Schouwen-Duiveland is een eiland, een gebied verkoopt ook. Je hebt dan concepten nodig zoals vakantie-eiland of ondernemend eiland en daar is nu geen keuze in gemaakt
Schouwen-Duiveland moet meer als één vakantie-eiland worden gezien, het is een totaalconcept, ruimte, rust én activiteiten en vertier.
Toerisme is er bij gebaat dat naast de Kop van Schouwen ook de kleinere karakteristieke dorpen aantrekkelijk zijn. Dan moet er wel wat te doen zijn, meer dan nu. Dan is er een reden om er naar toe te fietsen
Uit onderzoek gehouden door onderzoeksbureau Waterrecreatie Advies blijkt dat in de periode 2030 – 2050 het aantal boten naar verwachting met 20 – 25% zal gaan afnemen en daardoor dienen we te kijken naar andere mogelijkheden om onze havens vol te houden en voldoende passanten te ontvangen die ook bestedingen doen in de steden en dorpen van Schouwen-Duiveland
Voorals in de recreatie is er teveel van hetzelfde (minicampings, landschapscampings, stacaravans, te weinig unieke concepten). Innovatie en vernieuwing nodig. Alle minicampings hebben caravanstalling.
We beschikken over 8 musea, artefacten, verdrongen dorpen, verhalen etc. waar niet optimaal gebruik van gemaakt wordt. De musea moeten een nieuwe uitstraling/beleving krijgen die past bij deze tijd

Waarden/kwaliteiten (groep)

Natuur (64)

Afname in biodiversiteit is niet alleen van belang voor plantjes en diertjes. Ook wijzelf ondervinden er hinder van. Een slechtere bodemkwaliteit, leidt tot minder nutriënten in ons eten (lagere voedselkwaliteit) en daarmee ook diverse gezondheidsklachten die hiervan een gevolg kunnen zijn

Betere uitwisseling van kennis. Kennis van de sportvisserij kan waardevol zijn voor natuurorganisaties. Er is nu geen sprake van uitwisseling van kennis tussen deze partijen
De akkerbouw moet meer beloond worden voor 'goed gedrag' (maken van biodiversiteit) daar moeten de subsidies meer op afgestemd worden dan nu.
De bestaande voorzieningen (zoals natuurbelevingspunten en sanitaire voorzieningen) moeten duidelijker en beter gecommuniceerd worden
De biodiversiteit in agrarische gebieden loopt al jaren flink terug (planten, dieren en insecten).
De Oosterschelde onderwaternatuur is onvoldoende beleefbaar. In de Recreatievisie van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, de Oosterschelde beleefbaarder, worden voorstellen gedaan zoals een kooi onder water of doorkijkbodems.
De zilte teelt biedt de kans om zachte overgang te realiseren tussen natuur en reguliere landbouw. Hoe zouden we deze kans kunnen benutten- vergelijkbaar met regulering Frankrijk?
En dan de vraag hoe we omgaan met ons water. De opkomst van de hangcultuur-mosselen, de toenemende recreatie en de natuur conflicteren regelmatig.
Er is een spanningsveld tussen beschermen van bijzondere natuurwaarden en het gebruik maken van aanwezige natuurgebieden als recreatief product - een voorbeeld is de Fjoertoer.
Er is geld nodig om het onderhoud van paden en voorzieningen te financieren. Staatsbosbeheer ziet het als een maatschappelijke functie om deze aan te leggen maar krijgt geen budget van het Rijk om het te onderhouden. Dat is een toenemend knelpunt.
Er moet meer aandacht voor het onderwaterleven komen. Dat is voor veel partijen van belang (ecologie, visserij, duiksport, recreatie), maar komt naast het beheer- en inrichtingsplan van het Nationaal Park weinig terug in visies.
Er zijn nog enkele sleepnetvissers actief. Die zorgen voor bodemberoering. Dat past niet meer.
Er zijn weinig compensatiemogelijkheden voor opbrengstverlies door ganzen. Er gelden strenge eisen en voorinvesteringen voordat je in aanmerking komt.
Graag oplossing voor regelgeving rond ingrepen in gebied ten dienste van natuur. Graag regelgeving op basis van vertrouwen, meer vergunningsvrij
Het gebied Zonnemaire-Schuddebeurs is een oase van biodiversiteit, dat kan nog wel verder ontwikkeld worden.
Het is niet duidelijk of de visstand in de Oosterschelde achteruit gegaan is. Hier moet meer duidelijkheid over komen. Vissers zeggen dat het achteruit gaat, maar er is geen afname van het aantal zeehonden.
Het is wenselijk om meer variatie in het agrarisch buitengebied te krijgen t.b.v. migrerende soorten en soorten die leven op de rand van natuur en landbouwgrond.
Het natuurlijk evenwicht in de Grevelingen ontbreekt. Daardoor wordt de Grevelingen steeds doodser. Dit is nadelig voor de onderwatersport (zicht), de ecologische kwaliteiten, de recreatieve beleving (het stinkt) en een deel van de visserij.
Het terugbrengen van het getijde in de Grevelingen is van groot belang voor de natuur, dat is een onbenutte kans.
Het terugbrengen van het getijde op de Grevelingen is van belang. Niet alleen voor de natuur en waterkwaliteit maar ook voor de economie
Hoe financieren we de voorzieningen in natuurgebieden? Staatsbosbeheer moet geld verdienen om ook de natuurbeleving, routes en recreatie te betalen. Zij krijgt daar namelijk niet zoals gemeenten met de toeristenbelasting inkomsten binnen.
Hoe gaan we om met landbouwkundige belangen in zones rondom natuurgebieden? Dit kan b.v. tot problemen leiden bij gebruik van akoestische middelen om ganzen te verjagen.

Hoe komen we tot ecologisch beheerde dijken (organisatie, financieel)? Met beplanting krijg je herkenbare structuren en het heeft een grote ecologische meerwaarde (verbindingzones).
Hoe kunnen natuur en landbouw samenwerken ? Dit vraagstuk is een onderdeel van nieuwe strategische richting van Natuurmonumenten.
Hoe kunnen natuur- en visserijbelangen specifiek worden afgestemd? Het beheerplan van Rijkswaterstaat houdt geen rekening met resultaten van recent onderzoek en bevat volgens de visserijvereniging onnodige beschermingsmaatregelen, b.v. door een grote afstand tot het leefgebied van zeehonden.
Hoe kunnen we de ecologische variatie in het agrarisch gebied weer terugbrengen?
Hoe kunnen we de potentie voor extra recreatie (b.v. het natuurtoerisme en duurzame toerisme) verder uitbouwen?
Hoe kunnen we een goede balans aanbrengen tussen natuur en extensieve recreatie. Nu wordt soms op voorhand wandelen uitgesloten (voorbeeld bij de Gasthuisdreef/Kerkwerf, deze 9 mnd per jaar dicht vanwege de natuur)?
Hoe kunnen we flexibel omgaan met regelgeving, met behoud van kwaliteit?
Hoe kunnen we het draagvlak voor natuur vergroten.
Hoe kunnen we lokale (dus niet algemene) ruimtelijke kwaliteiten beter verankeren bij transformaties?
Hoe maakt je natuur beleefbaar (voor de recreant, bewoner) terwijl je ook voldoende bescherming aan de natuur biedt?
Hoe verankeren we kwaliteit bij nieuwe ontwikkelingen?
Ik zou wensen dat de 'privatisering' van het landschap en de natuur niet verder gaat
In landelijk gebied draait het steeds meer om gezonde bodem, meer diversiteit etc. in plaats van inzet op schaalvergroting die juist heeft geleid tot verschraling en uitputting.
Ingrediëntenlijst voor borging van kwaliteit versus ruimte voor nieuwe initiatieven.
Inlaat van zoet water is voor de Grevelingen geen oplossing. De overgang zoet-brak-zout maakt het systeem bijzonder.
Kan cultuurhistorie, natuurbeleving en ecologische kwaliteit een evenwichtige plek krijgen in het beleid? Ecologische kwaliteit gaat nu soms zondermeer voor andere belangen.
Kan het beleid waarmee ontwikkelingen worden aangestuurd consistent worden en kunnen kwaliteiten beter worden verankerd zonder de boel op slot te zetten? Kennis over landschap en cultuurhistorie is er vaak wel, maar is niet verankerd in beleid.
Kan het bodemleven worden verbeterd in de Grevelingen? Nu is het te voedselarm waardoor bodemvissen niet kunnen overleven.
Kun je kwaliteiten ook behouden met flexibeler regelgeving? De striktheid van regelgeving lijkt soms kwaliteit tegen te gaan of onnodige belemmeringen op te werpen.
Kunnen er meer oversteekplaatsen en vluchtroutes komen voor het wild? Het aantal aanrijdingen met wild is toegenomen.
Kunnen voldoende aassteeklocaties op termijn worden geborgd op Schouwen? De mogelijkheden kunnen worden beperkt vanuit natuurbelangen.
Kunnen we bij technische maatregelen het natuurbelang beter meenemen? Zo is het gebruik van grotere stenen (staalslakken) als vooroeverbestorting beter voor kreeften.
Kunnen we meer 'evenementen' zoals de kookexcursie bij de Plompetoren bedenken, die natuur dichtbij mensen brengt en goed bezocht worden.
Kunnen we specifieke kwaliteit van Schouwen-Duiveland verankeren in het beleid (rust, ruimte, donkerte, natuurbeleving)?

Kunnen we toe naar een geschiktheidskaart van natuurgebieden voor evenementen? Welk type evenementen passen waar?
Kunnen we zorgen voor nog betere relaties tussen land en water? De ecologische relaties zijn er.
N59 is barrière, aandachtspunten zijn passeerbaarheid voor recreanten en dieren (verkeersslachtoffers) en stop- en afslaanmogelijkheid voor auto's
Natura 2000: regelgeving is beperkend voor IV-bedrijven en veehouderijen.
Natuur weegt niet altijd zwaar genoeg mee in afweging van diverse en uiteenlopende belangen op de oosterschelde
Natuurbelevingspunten moeten technisch beter. Nu niet goed uitgevoerd. Vogels vliegen op als er mensen komen kijken. Het is bekend hoe het beter uitgevoerd kan worden maar daar zijn nog geen financiën voor beschikbaar.
Natuurwaarden kunnen zich verplaatsen. kan de aanwijzing van gesloten en open gebieden t.b.v. natuurbeheer flexibeler worden?.
Omgaan met het spanningsveld van de regels in Natura 2000 gebieden en gebruiksfuncties.
Staatsbosbeheer wil haar maatschappelijke rol vervullen meer dan nu en met recreatieondernemers samen voor een gebied een integraal plan maken dat meer is dan routes voor wandelen en fietsen maar combinatie met horeca en verblijf. Staatsbosbeheer zoekt daarin de verbreding m.b.t. het publiek (verschillende doelgroepen), het gaat niet uitsluitend meer om de natuurliefhebber. Hoe kan daar invulling aan worden gegeven?
Veel problemen zijn ontstaan na de bouw van de stormvloedkering. Kunnen we (op termijn) zonder de kering nu de dijken verhoogd zijn? Dit zou veel ecologische problemen oplossen en het deltasysteem herstellen.
Verdere verduurzaming van de mosselzaadvangst wordt beperkt door ruimtegebrek en eventuele verstoring van natuurlijk evenwicht.
Voor groot wild is het belangrijk dat er stukken natuur blijven waar we stilte en rust prioriteit houden. Hoe stemmen we dat af met de toenemende recreatiedruk en behoefte?
Wandelaar in natuurgebieden komt er nog bekaaid vanaf (blijkt uit klanttevredenheidsonderzoek natuurmonumenten van paar jaar terug).
Wat betreft agrarisch natuurbeheer is er veel doodgeregeld. Het is veel te omslachtig met RVO en bureaucratisch. Nieuw stelsel dat er is/komt kan dit verbeteren: er wordt uitbetaald aan collectieven (Zeeland) en die betalen door aan de boer die bijdrage levert aan agrarische natuurbeheer.
Wat mij betreft minder grootschalige ingrepen waarbij delen van (nu nog) openbaar landschap en natuur worden toe geëigend door een beperkte groep gebruikers bijvoorbeeld de recreatie (denk aan Brouwerseiland, bebouwing op de stranden, nieuwe recreatieterreinen in de open polders, pirateneiland in het Grevelingenmeer, vele hectaren hangcultuur in de Oosterschelde)
We hebben een schitterende natuur waar te weinig gebruik van gemaakt wordt voor toerisme en recreatie
We zoeken antwoord op het toenemend gebruik van de natuurgebieden (meestal Natura 2000 gebied) als evenementlocatie (waaronder Fjoertoer, mtb-evenementen, wandel en hardlooptournees)
Welke kansen zijn er voor samenwerking bij de aanleg van routes in het landschap, niet alleen op het gebied van natuur, landschap en cultuurhistorie maar ook op het gebied van beleving. Recreatieondernemers zien dit ook en dragen dit uit en haken er op aan.

Landschap (55)

Alles wat er aan stilte, rust en donkerte is, is waardevol. Bijvoorbeeld bij haventje van Bommenede. Dit moeten we koesteren en behouden.
Belangrijkste opgave is volgens mij een gezamenlijk beeld te krijgen wanneer iets landschappelijk passend is in zijn omgeving
De recreatiesector houdt de gasten zelf vast. Verblijfsrecreatie investeert niet in het buitengebied.
De schaal en maat is van belang bij de ontwikkelingsmogelijkheden. Pas je aan het landschap aan. Te grote ontwikkelingen drukken de bestaande structuur en functies weg.
Een verrommeld landschap is niet bevorderlijk voor het recreatief product. Het landelijk gebied vervult ook een belangrijke functie in het recreatief medegebruik (fietsroutes etc.)
Er is een spanningsveld tussen beschermen van bijzondere natuurwaarden en het gebruik maken van aanwezige natuurgebieden als recreatief product - een voorbeeld is de Fjoertoer.
Er moet een nieuwe trekker komen voor het eiland. Iets met een enorme aantrekkingskracht zoals het museum in Bilbao. Zoek naar echt iets bijzonders. Dit moet wel opgaan in het landschap.
Er wordt qua beeld voor het buitengebied te veel vastgehouden aan het "oude". De veranderende wereld geeft een nieuw beeld en dat moeten we accepteren. Nieuwe herkenbare functies horen bij het landschap.
Grevelingendam verdient meer aandacht en er moet een integrale visie voor komen.
Het lukraak toestaan van zonnepanelen leidt tot achteruitgang van kwaliteit. Hoe zorgen we ervoor dat initiatieven voor zonnepalen niet leiden tot wildgroei, maar dat er wel een herkenbare structuur of beeld ontstaat?
Het vinden van de balans tussen ingrijpen (bouwplannen, omvormen van functies, leegstand) enerzijds en het behouden van het oorspronkelijke karakter en de (historische) kwaliteit van het landschap van Schouwen-Duiveland anderzijds is een opgave zodat het ook over de kwaliteit van historische bebouwing gaat
Hoe bescherm je karakteristieke waardevolle boerderijen die geen monumentenstatus hebben. Risico is dat vervallen schuren gesloopt worden en daarmee weer een stukje cultuurhistorie verdwijnt en daarmee het landschap ook minder aantrekkelijk wordt.
Hoe geef je ruimte aan economische groei bedrijf zonder afbreuk aan het landschap te doen (tijdelijke teelt ondersteunende voorzieningen/extra bebouwing voor opslag en andere activiteiten).
Hoe kan het landschap vanuit de agrarische productie zich aanpassen aan de nieuwe behoeften? De verkaveling ten behoeve van een goede agrarische productie (rationalisatie) is te ver doorgeschoten.
Hoe komen we tot ecologisch beheerde dijken (organisatie, financieel)? Met beplanting krijg je herkenbare structuren en het heeft een grote ecologische meerwaarde (verbindingszones).
Hoe kunnen functies een drijvende kracht worden voor de kwaliteiten van het landschap.
Hoe kunnen we flexibel omgaan met regelgeving, met behoud van kwaliteit?
Hoe kunnen we lokale (dus niet algemene) ruimtelijke kwaliteiten beter verankeren bij transformaties?
Hoe verankeren we kwaliteit bij nieuwe ontwikkelingen?
Hoe verankeren we landschappelijke en cultuurhistorische waarden bij nieuwe ontwikkelingen? Borsele heeft er bijvoorbeeld voor gekozen om een beeldkwaliteitsplan voor het buitengebied te borgen in de welstandsnota/welstandscommissie.

Hoe zorg je ervoor dat het hele eiland er verzorgd uit ziet, luxe hoeft niet maar verpaupering moet je tegengaan, dit vraagt continu aandacht. Voor toerisme is dat erg belangrijk
Hoe zorg je ondanks de grote afstanden en schaal van het landschap voor een aantrekkelijk en fijnmazig wandelrouten netwerk? Er zijn veel wandelroutes, maar de bekendheid kan beter (de variatie is groot, maar niet iedereen weet dat) en het zijn vaak langere routes. Er is behoefte aan kleine rondjes.
Ik zou wensen dat de 'privatisering' van het landschap en de natuur niet verder gaat
In het gebied Noordgouwe-Dreischor-Zonnemaire-Schuddebeurs ligt er een ongebruikte kans voor nieuwe landgoederen. Daarmee zou je de kwaliteiten van het gebied versterken.
Ingrediëntenlijst voor borging van kwaliteit versus ruimte voor nieuwe initiatieven.
Is het mogelijk om functies met een grote ruimtelijke impact te concentreren (zonneparken, glastuinbouw)?
Kan cultuurhistorie, natuurbeleving en ecologische kwaliteit een evenwichtige plek krijgen in het beleid? Ecologische kwaliteit gaat nu soms zondermeer voor andere belangen.
Kan er een goede visie komen op landschappelijk inpassen? Inpassen in het landschap zou anders moeten zijn dan standaard groen eromheen.
Kan het beleid waarmee ontwikkelingen worden aangestuurd consistent worden en kunnen kwaliteiten beter worden verankerd zonder de boel op slot te zetten? Kennis over landschap en cultuurhistorie is er vaak wel, maar is niet verankerd in beleid.
Komen de toeristen dan nog als er minder sfeer is in het buitengebied? Schaalvergroting maakt het gebied ook kwetsbaarder
Kun je kwaliteiten ook behouden met flexibeler regelgeving? De striktheid van regelgeving lijkt soms kwaliteit tegen te gaan of onnodige belemmeringen op te werpen.
Kunnen de maximale hoogtes van loodsen beter afgestemd worden op specifieke bedrijfseisen?
Kunnen we specifieke kwaliteit van Schouwen-Duiveland verankeren in het beleid (rust, ruimte, donkerte, natuurbeleving)?
Kunnen we zorgen dat boerderijen beter worden ingepast in het landschap?
Laat de initiatiefnemer of markt zelf de oplossingen voor de landschappelijke inpassing aandragen
Landschappelijke inpassing heeft geen prioriteit maar gaat zeker niet overal goed
Meer betrekken van omwonenden bij landschappelijke inpassing van een plan/ontwikkeling. Kansen om kwaliteit te realiseren passend bij locatie en omgeving (maatwerk mogelijk, en in overleg met burens) en verantwoordelijkheidsgevoel bij initiatiefnemer te creëren worden gemist.
Meer maatwerk bij landschappelijke inpassing en niet de standaard toepassing meer van 10 meter inpassing met streekeigen beplanting.
Meerlaagse teelt in de (glas)tuinbouw leidt tot hogere opbrengst m ² en andere (gesloten) gebouwen. Wat is de meest logische locatie om dergelijke ontwikkeling mogelijk te maken?
Met oog op alle toekomstige ontwikkelingen in de agrarische sector, hoe omgaan met vorm/omvang van bouwblokken?
Natuurwaarden kunnen zich verplaatsen. kan de aanwijzing van gesloten en open gebieden t.b.v. natuurbeheer flexibeler worden?.

Nieuwbouw op platteland is nodig vanwege vaak lage kwaliteit van de bebouwing, maar dit wordt niet gestimuleerd.
Nu geldt bij ontwikkelingen de voorwaarde van landschappelijke inpassing en vaak aanvullend ruimtelijke kwaliteitswinst. Er is dus aandacht voor maar wordt meer als lastig dan als kans ervaren
Op basis van de systematiek uit de huidige structuurvisie (nieuwe ontwikkelingen op nieuwe locaties veelal agrarische grond mogen, maar moeten een ruimtelijke meerwaarde hebben) zijn er plannen (rode functies zoals uitbreiding campings/ nieuwe campings) gerealiseerd die niet goed opgaan in het landschap. De ruimtelijke meerwaarde voor het gebied is niet goed van de grond gekomen. Daar wordt de gemeente op gewezen. Bij het bieden van ontwikkelruimte moet er een betere balans zijn tussen rood en groen
Op SD is bebouwing /activiteiten in het buitengebied bijna altijd op afstand zichtbaar in het landschap door het open karakter van het eiland. Ik denk dat iedereen in de basis trots is op zijn woonplek / werkplek en het ook waardeert als dat door anderen ook gevonden wordt. Ik vind het wel interessant om te weten of deze stelling klopt
Op welke manier kunnen we economische dynamiek zodanig sturen, dat maximale landschappelijke kwaliteit in stand blijft?
Over hoe het kader (landschappelijk raamwerk) wordt toegepast zijn de meningen verdeeld. Er zijn partijen die vinden dat het landschap niet voldoende gewaarborgd wordt bij nieuwe ontwikkelingen, dat te ruim met de kaders wordt omgesprongen terwijl anderen de opgelegde landschappelijke inpassing te belemmerend vinden
Over hoe het toetsingskader voor landschappelijke inpassing wordt toegepast zijn de meningen verdeeld. Er zijn partijen die vinden dat het landschap niet voldoende gewaarborgd wordt bij nieuwe ontwikkelingen, dat te ruim met de kaders wordt omgesprongen terwijl anderen de opgelegde landschappelijke inpassingstaakstelling te belemmerend vinden
Ruimtelijke kwaliteit is belangrijk voor een belangrijk deel van de economie (recreatie, wonen). Hoe bewaken we het evenwicht tussen economische activiteiten en het behoud van de kwaliteiten en kenmerken van het gebied (economie-ecologie).
Tegelijkertijd zijn de meningen erg verdeeld over wat er aan bebouwing gezien mag worden
Verder spelen er verzoeken voor de opwekking van duurzame energie zoals zonnepanelen (zonnepanelen) en windmolens. Hoe gaan we daar mee om? Wat is de impact op het landschap?
Voor recreatiewoningen geldt dat het aanbod sneller toeneemt dan de vraag. Het gevolg is dat met name het aanbod van een lager kwaliteitsniveau het contact met de markt gaat verliezen (leegstand, oneigenlijk gebruik, verloedering)
Wat mij betreft minder grootschalige ingrepen waarbij delen van (nu nog) openbaar landschap en natuur worden toe geëigend door een beperkte groep gebruikers bijvoorbeeld de recreatie (denk aan Brouwerseiland, bebouwing op de stranden, nieuwe recreatieterreinen in de open polders, pirateneiland in het Grevelingenmeer, vele hectaren hangcultuur in de Oosterschelde)
Wat opvalt is dat er nu ook gebouwen geplaatst zijn buiten de erfbeplanting. Dat tast het landschap aan en daarmee het draagvlak voor ontwikkeling, Een goede erfbeplanting moet gestimuleerd worden Dit is een aandachtspunt.
Welke kansen zijn er voor samenwerking bij de aanleg van routes in het landschap, niet alleen op het gebied van natuur, landschap en cultuurhistorie maar ook op het gebied van beleving. Recreatieondernemers zien dit ook en dragen dit uit en haken er op aan.

Landschappelijke inpassing (11)

Een specifieke lijst binnen landschap

De schaal en maat is van belang bij de ontwikkelingsmogelijkheden. Pas je aan het landschap aan. Te grote ontwikkelingen drukken de bestaande structuur en functies weg.
Er wordt qua beeld voor het buitengebied te veel vastgehouden aan het "oude". De veranderende wereld geeft een nieuw beeld en dat moeten we accepteren. Nieuwe herkenbare functies horen bij het landschap.
Kan er een goede visie komen op landschappelijk inpassen? Inpassen in het landschap zou anders moeten zijn dan standaard groen eromheen.
Kunnen we zorgen dat boerderijen beter worden ingepast in het landschap?
Laat de initiatiefnemer of markt zelf de oplossingen voor de landschappelijke inpassing aandragen
Landschappelijke inpassing heeft geen prioriteit maar gaat zeker niet overal goed
Meer betrekken van omwonenden bij landschappelijke inpassing van een plan/ontwikkeling. Kansen om kwaliteit te realiseren passend bij locatie en omgeving (maatwerk mogelijk, en in overleg met burens) en verantwoordelijkheidsgevoel bij initiatiefnemer te creëren worden gemist.
Meer maatwerk bij landschappelijke inpassing en niet de standaard toepassing meer van 10 meter inpassing met streekeigen beplanting.
Nu geldt bij ontwikkelingen de voorwaarde van landschappelijke inpassing en vaak aanvullend ruimtelijke kwaliteitswinst. Er is dus aandacht voor maar wordt meer als lastig dan als kans ervaren
Over hoe het toetsingskader voor landschappelijke inpassing wordt toegepast zijn de meningen verdeeld. Er zijn partijen die vinden dat het landschap niet voldoende gewaarborgd wordt bij nieuwe ontwikkelingen, dat te ruim met de kaders wordt omgesprongen terwijl anderen de opgelegde landschappelijke inpassingstaakstelling te belemmerend vinden
Wat opvalt is dat er nu ook gebouwen geplaatst zijn buiten de erfbeplanting. Dat tast het landschap aan en daarmee het draagvlak voor ontwikkeling, Een goede erfbeplanting moet gestimuleerd worden Dit is een aandachtspunt.

Cultuurhistorie (19)

De aantrekkelijkheid van het eiland en Zierikzee als monumentenstad kan beter worden ingezet.
Echter zijn veel cultureel waardevolle objecten nog niet in 'beeld' door middel van bescherming, aanduiding in het bestemmingsplan, of anderszins. Bv. de 'meekrapschuur' en 'muraltmuren' of immaterieel (interieurs), maritiem of rijdend/vliegend erfgoed. We zijn rijker dan we zelf denken!!

Er zijn nog maar een beperkt aantal cultuurhistorische erven/gebouwen in het buitengebied. Als iemand daar iets mee wil moet je daar als gemeente meer ruimte dan nu voor geven.
Er zijn weinig mogelijkheden voor cultuur, architectuur en moderne kunst. Het meeste gebeurt in de stad en de vraag is of er voor S-D ambities zijn om dit uit te breiden. Is Schouwen-Duiveland groot genoeg en is er voldoende publiek voor. Schouwen-Duiveland is wel een inspirerende omgeving voor kunstenaars. Mogelijkheden voor het concept van "Artist in Residence"
Het vinden van de balans tussen ingrijpen (bouwplannen, omvormen van functies, leegstand) enerzijds en het behouden van het oorspronkelijke karakter en de (historische) kwaliteit van het landschap van Schouwen-Duiveland anderzijds is een opgave zodat het ook over de kwaliteit van historische bebouwing gaat
Hoe bescherm je karakteristieke waardevolle boerderijen die geen monumentenstatus hebben. Risico is dat vervallen schuren gesloopt worden en daarmee weer een stukje cultuurhistorie verdwijnt en daarmee het landschap ook minder aantrekkelijk wordt.
Hoe kunnen we flexibel omgaan met regelgeving, met behoud van kwaliteit?
Hoe kunnen we lokale (dus niet algemene) ruimtelijke kwaliteiten beter verankeren bij transformaties?
Hoe verankeren we kwaliteit bij nieuwe ontwikkelingen?
Hoe verankeren we landschappelijke en cultuurhistorische waarden bij nieuwe ontwikkelingen? Borsele heeft er bijvoorbeeld voor gekozen om een beeldkwaliteitsplan voor het buitengebied te borgen in de welstandsnota/welstandscommissie.
Ingrediëntenlijst voor borging van kwaliteit versus ruimte voor nieuwe initiatieven.
Kan cultuurhistorie, natuurbeleving en ecologische kwaliteit een evenwichtige plek krijgen in het beleid? Ecologische kwaliteit gaat nu soms zondermeer voor andere belangen.
Kan het beleid waarmee ontwikkelingen worden aangestuurd consistentier worden en kunnen kwaliteiten beter worden verankerd zonder de boel op slot te zetten? Kennis over landschap en cultuurhistorie is er vaak wel, maar is niet verankerd in beleid.
Kun je kwaliteiten ook behouden met flexibeler regelgeving? De striktheid van regelgeving lijkt soms kwaliteit tegen te gaan of onnodige belemmeringen op te werpen.
Kunnen we specifieke kwaliteit van Schouwen-Duiveland verankeren in het beleid (rust, ruimte, donkerte, natuurbeleving)?
Leegstand dreigt voor gebouwd erfgoed, zoals cultuurhistorische boerderijen, dit vanwege veranderingen in de agrarische sector (bedrijfsbeëindigingen). Dit geldt ook voor molens of industrieel erfgoed. Herbestemming blijkt in vele gevallen een complexe zaak te zijn
Leegstand en ook het gebrek aan financiële middelen/kennis bij initiatiefnemers zorgt voor verwaarlozing van erfgoed. Er wordt veel 'gesleuteld' aan objecten waarbij waardevolle karakteristieken verloren blijven gaan.
Op dit moment is het waarom van erfgoedbehoud bij ontwikkelingen niet altijd duidelijk en is het niet bekend wat het kan bijdragen. Hierdoor wordt erfgoed ook wel geassocieerd met problemen/kosten ipv kansen/meerwaarde.
Welke kansen zijn er voor samenwerking bij de aanleg van routes in het landschap, niet alleen op het gebied van natuur, landschap en cultuurhistorie maar ook op het gebied van beleving. Recreatieondernemers zien dit ook en dragen dit uit en haken er op aan.

Een kort lijstje over een specifieke waarde

Alles wat er aan stilte, rust en donkerte is, is waardevol. Bijvoorbeeld bij haventje van Bommenede. Dit moeten we koesteren en behouden.
Hoe kunnen we flexibel omgaan met regelgeving, met behoud van kwaliteit?
Hoe kunnen we lokale (dus niet algemene) ruimtelijke kwaliteiten beter verankeren bij transformaties?
Ingrediëntenlijst voor borging van kwaliteit versus ruimte voor nieuwe initiatieven.
Kunnen we specifieke kwaliteit van Schouwen-Duiveland verankeren in het beleid (rust, ruimte, donkerte, natuurbeleving)?

Verkeer (groep)

Verkeer (29)

Afzet tuinbouwproduct wordt naar verwachting meer rechtstreeks. Heeft invloed op moment van transport (meer overdag). Is het huidige wegennet geschikt voor deze afzetontwikkeling – verbreding N59?
De veiligheid van de plattelandswegen in door het drukke en gemengde gebruik een belangrijk vraagstuk.
De vervoersketen op het eiland voor toerisme en recreatie kan veel beter georganiseerd en duurzamer
E-bikes komen er in rap tempo steeds meer (voor)bij. Fietspaden zullen moeten worden verbreed om passeren veilig mogelijk te maken
Een boer moet/wil niet veel op de weg zitten maar als daar sprake van is dan moet het veilig op de weg zijn. Met toename van fietsers op de wegen wordt het lastiger en onveilig.
Een verrommeld landschap is niet bevorderlijk voor het recreatief product. Het landelijk gebied vervult ook een belangrijke functie in het recreatief medegebruik (fietsroutes etc.)
Er komen steeds meer elektrisch aangedreven fietsen en auto's en alternatieve brandstoffen. Fietspaden moeten hiervoor worden aangepast en we moeten meer laadpalen faciliteren
Er zijn steeds vaker conflictsituaties ten aanzien van gebruik van wegen door landbouw, recreatie en doorgaand verkeer.
Het hergebruik van Vrijkomende agrarische bebouwing moet niet te veel verkeer aantrekken daar zijn de wegen niet op gemaakt
Hoe kan het bezoek aan het Watersnoodmuseum financieel laagdrempeliger worden? Want voor groepen is de bereikbaarheid een probleem. Ov is er niet en een bus huren is duur.
Hoe kunnen we de openbaar vervoersbereikbaarheid verder verbeteren?
In kwalitatieve zin is het de vraag of het landelijk gebied gebaat is/ blijft een voortzetting van het ruimhartige beleid voor NED's. Denk daarbij aan verkeersaantrekkende functies in het landelijk gebied
Je moet je afvragen of de bereikbaarheid nog goed genoeg is als er meer (publieksaantrekkende) functies op het platteland komen. Het zijn vaak smalle wegen

Kunnen er meer oversteekplaatsen en vluchtroutes komen voor het wild? Het aantal aanrijdingen met wild is toegenomen.
Kunnen we meer eenheid en duidelijkheid krijgen in de bewegwijzering?
Kunnen we voorkomen dat er als gevolg van het vrijkomen van agrarische bedrijfsbebouwing functies op verkeerde plekken komen? Langs de N59 leveren niet monumentale gebouwen en gevaarlijke afslagen niet tot een goede kwaliteit.
Landbouwmachines worden groter, machines met breedte van 3,5 meter met vergunning. Wegen zijn te smal, wegen worden kapot gereden en wegen gaan achteruit.
Lokale wegen zijn het verre verleden ingericht voor agrarisch verkeer. We zitten nu ander en meer verkeer. Dit vraagt om een goede afweging van functies aan deze wegen. De overheid heeft beperkte middelen, waarmee niet alle wegen tegelijk kunnen worden aangepast.
Mogelijkheden OV nemen af. Op hoofdroutes rijdt een vaste lijndienst, verder zijn er wat belbusverbindingen. Is er 'uber'-OV?
N57 en N59 opwaarderen? Er zijn soms/regelmatig doorstromingsproblemen. Met name bij verkeerslichten en rotondes.
N59 is barrière, aandachtspunten zijn passeerbaarheid voor recreanten en dieren (verkeersslachtoffers) en stop- en afslaanmogelijkheid voor auto's
Nu veel fietsverkeer op de B-wegen. Er moet blijvend gewerkt worden aan de verbetering van de fietspadenstructuur (zowel utilitair als recreatief)..
Onze inwoners bereiken een veel hogere leeftijd. Dit gaat gepaard met allerlei veranderingen in het leefpatroon, waaronder een slechte fysieke mobiliteit en/of het niet meer kunnen autorijden of gebruik maken van de reguliere buslijn. Tegelijkertijd neemt de behoefte aan algemene voorzieningen toe omdat het beleid erop gericht is dat ouderen en mensen met beperkingen langer zelfstandig thuis wonen. Het mobiliteitsvraagstuk is dus niet zozeer nieuw, maar wordt een veel belangrijker onderdeel van de op te lossen vraagstukken
Probleem is dat het landbouwverkeer niet over de Zeelandbrug en Stormvloedkering mag dit beperkt bedrijfsontwikkeling van loonwerkbedrijven.
Schaalvergroting wil zeggen meer rijafstanden met grotere machines. Gevolg is onveiligheid voor fietsers en voetgangers als dit verkeer niet gescheiden is. Landbouw verkeer is vaak een hinderpaal voor verkeersremmers. Het gaat niet samen
Toename elektrisch rijden: dat vraagt om voorzieningen rondom de wegen die dit faciliteren: laadstations. Smart mobility: idem, dat zal ondersteund moeten worden door infrastructuur en technologie.
Verkeer en vervoer kan nog eerder in beleid of ontwikkeling worden betrokken. Nu komt het nog regelmatig voor dat verkeer een sluitpost is in een ontwikkeling
Voorzieningen in de buurt. Toegankelijke voetpaden. Geen hoge stoepen. Het juiste vervoer. De toegankelijkheid van de omgeving is voor onze inwoners van essentieel belang om zelfstandig te kunnen blijven functioneren.
Weten we wel goed genoeg wat we kunnen verbeteren in de bereikbaarheid voor toerisme en recreatie

Veiligheid (7)

Een specifieke lijst binnen verkeer

De veiligheid van de plattelandswegen in door het drukke en gemengde gebruik een belangrijk vraagstuk.
E-bikes komen er in rap tempo steeds meer (voor)bij. Fietspaden zullen moeten worden verbreed om passeren veilig mogelijk te maken
Kunnen er meer oversteekplaatsen en vluchtroutes komen voor het wild? Het aantal aanrijdingen met wild is toegenomen.
Kunnen we voorkomen dat er als gevolg van het vrijkomen van agrarische bedrijfsbebouwing functies op verkeerde plekken komen? Langs de N59 leveren niet monumentale gebouwen en gevaarlijke afslagen niet tot een goede kwaliteit.
Mogelijkheden OV nemen af. Op hoofdroutes rijdt een vaste lijndienst, verder zijn er wat belbusverbindingen. Is er 'uber'-OV?
N59 is barrière, aandachtspunten zijn passeerbaarheid voor recreanten en dieren (verkeersslachtoffers) en stop- en afslaanmogelijkheid voor auto's
Schaalvergroting wil zeggen meer rijafstanden met grotere machines. Gevolg is onveiligheid voor fietsers en voetgangers als dit verkeer niet gescheiden is. Landbouw verkeer is vaak een hinderpaal voor verkeersremmers. Het gaat niet samen

Bewegwijzering (5)

De bestaande voorzieningen (zoals natuurbelevingspunten en sanitaire voorzieningen) moeten duidelijker en beter gecommuniceerd worden
De Bewegwijzering voor toeristen is niet op orde
Een ondernemer wil zijn bedrijf op een goede manier promoten. Daar hoort ook een bewegwijzering bij. Nu kan dat alleen via ANWB borden. Meer mogelijkheden nodig.
Er moeten meer mogelijkheden zijn om jezelf als toeristisch bedrijf te laten zien aan de grotere doorgaande wegen (reclame/bewegwijzering)
Kunnen we meer eenheid en duidelijkheid krijgen in de bewegwijzering?

Duurzaamheid (groep)

Duurzaamheid (61)

In deze lijst meegenomen zijn alle onderwerpen van de energietransitie en ruimtelijke adaptatie. Daarnaast een selectie van natuur waar het gaat om ecosysteemvragen, plus diverse unieke vragen.

Aandachtspunt is nog wel het bufferen van de opgewekte zonne-energie.
Aardwarmte is niet echt een mogelijkheid op Schouwen-Duiveland door lage temperatuur water in ondergrond
Afname in biodiversiteit is niet alleen van belang voor plantjes en diertjes. Ook wijzelf ondervinden er hinder van. Een slechtere bodemkwaliteit, leidt tot minder nutriënten in ons eten (lagere voedselkwaliteit) en daarmee ook diverse gezondheidsklachten die hiervan een gevolg kunnen zijn

<p>Bescherming bieden tegen hoogwater (hoogwaterveiligheid) op zich is deze in orde maar er blijft wel een 'faalkans'. Bij falen zal de maatschappij het handelingsperspectief moeten kennen. Bebouwing is momenteel niet overal geschikt om bijvoorbeeld verticaal te kunnen evacueren. Ook kunnen veilige gebieden worden aangewezen. Hier is het wel noodzakelijk dat groepen kunnen verblijven. Daarnaast is aandacht nodig voor veerkracht: hoe snel is een gebied weer bruikbaar na een overstroming</p>
<p>Daarnaast zien we ook langdurig droge perioden. Opslag van water in de bodem kan helpen om in droge perioden te voorzien in vraag</p>
<p>De akkerbouw moet meer beloond worden voor 'goed gedrag' (maken van biodiversiteit) daar moeten de subsidies meer op afgestemd worden dan nu.</p>
<p>De biodiversiteit in agrarische gebieden loopt al jaren flink terug (planten, dieren en insecten).</p>
<p>De energietransitie komt niet van de grond. Hoe kun je duurzaamheid meer gemeengoed, een inherent onderdeel van alle ontwikkelingen, maken en duurzame initiatieven stimuleren? Kan duurzaamheid versterkt worden door het als criterium bij nieuwe initiatieven of transformatie van VAB locaties te laten gelden?</p>
<p>De getijdencentrale is bij het terugbrengen van getij op de Grevelingen altijd ook een belangrijk onderwerp. Provincie en gemeente zien het als een belangrijke meekoppelkans.</p>
<p>De huidige inrichting van het watersysteem past niet bij de nieuwe werkelijkheid. Pieken kunnen niet snel genoeg worden afgevoerd, buffering voor droge periodes is niet mogelijk.</p>
<p>De leefomgeving adaptief maken voor effecten van klimaatverandering (overstroming, vernatting, verdroging, hitte) Adaptief is Handelingsperspectief, om kunnen gaan met water op straat, hitte over een periode van 10-29 dagen en nachten.</p>
<p>De vervoersketen op het eiland voor toerisme en recreatie kan veel beter georganiseerd en duurzamer</p>
<p>De zandhonger is een probleem. De Roggenplaat wordt in 2018 opgespoten omdat deze dan grotendeels is verdwenen. Het geld hiervoor is middels crowdfunding opgehaald, dus er is wel draagvlak. Hoe kunnen we het probleem van de zandhonger tegengaan (afkalven van zandplaten zonder dat deze op natuurlijke wijze weer aangroeien?)</p>
<p>De zoutwaterproblematiek wordt snel groter: nu al zien we concreet dat de natte periodes natter worden en de droge periodes droger. Dan tikt het tekort aan zoetwaterberging sterker door!</p>
<p>Door langere droge periodes is berekening steeds meer noodzakelijk, maar er is geen water voor beschikbaar.</p>
<p>Duurzaamheid: vraagstuk zit hem hier volgens mij vooral in het hoe halen van diverse duurzaamheids doelstellingen (Energienutraal 2040) en verduurzaming van de samenleving.</p>
<p>Eenzijds is het van belang om, waar nodig, in te zetten op de bescherming en het behoud van functies zoals natuur. Anderzijds zijn er functies die vragen om ontwikkelruimte. Voeg daar de verschillende opgaven die een ruimtelijke claim op de Oosterschelde leggen aan toe zoals zandhonger, klimaatverandering met bijkomende zeespiegelstijging en waterveiligheid</p>
<p>Er is op Schouwen-Duiveland sprake van een relatief hoge zonintensiteit, kunnen we dit als thema uitnutten? Zon/recreatie – zon duurzaamheid – zon/tuinbouw</p>
<p>Er is voldoende zoet water maar dit dient gebufferd te worden. Staatsbosbeheer zou een rol kunnen spelen in het organiseren van een zoetwatervoorziening.</p>

Er moet meer aandacht voor het onderwaterleven komen. Dat is voor veel partijen van belang (ecologie, visserij, duiksport, recreatie), maar komt naast het beheer- en inrichtingsplan van het Nationaal Park weinig terug in visies.
Er vinden diverse pilots plaats in Zeeland om neerslagwater op te slaan in de zoetwaterlens in de ondergrond. Het is zaak deze pilots en vervolprojecten aan te moedigen in de omgevingsvisies
Er wordt vraag verwacht naar oplaadsystemen voor accu's, oplaadmogelijkheden op het bedrijf.
Er zijn nog enkele sleepnetvisserij actief. Die zorgen voor bodemberoering. Dat past niet meer.
Glastuinbouwsector is grootgebruiker gas, door samenwerking duurzaamheidsinitiatieven realiseerbaar, samenwerkingsverband actief benutten bij nieuwe duurzaamheidsinitiatieven?
Het gebied Zonnemaire-Schuddebeurs is een oase van biodiversiteit, dat kan nog wel verder ontwikkeld worden.
Het is enorm moeilijk en het duurt erg lang om windmolens te realiseren.
Het is niet duidelijk of de visstand in de Oosterschelde achteruit gegaan is. Hier moet meer duidelijkheid over komen. Vissers zeggen dat het achteruit gaat, maar er is geen afname van het aantal zeehonden.
Het is wenselijk om meer variatie in het agrarisch buitengebied te krijgen t.b.v. migrerende soorten en soorten die leven op de rand van natuur en landbouwgrond.
Het lukraak toestaan van zonnepanelen leidt tot achteruitgang van kwaliteit. Hoe zorgen we ervoor dat initiatieven voor zonnepalen niet leiden tot wildgroei, maar dat er wel een herkenbare structuur of beeld ontstaat?
Het natuurlijk evenwicht in de Grevelingen ontbreekt. Daardoor wordt de Grevelingen steeds doodser. Dit is nadelig voor de onderwatersport (zicht), de ecologische kwaliteiten, de recreatieve beleving (het stinkt) en een deel van de visserij.
Het terugbrengen van het getijde in de Grevelingen is van groot belang voor de natuur, dat is een onbenutte kans.
Het terugbrengen van het getijde op de Grevelingen is van belang. Niet alleen voor de natuur en waterkwaliteit maar ook voor de economie
Het watersysteem is niet in evenwicht. Er is gebrek aan zoet water, maar bij teveel regenval wordt het overschot aan zoet water in de Schelphoek (calamiteitenwater) gepompt, die daardoor weer te zoet wordt (met vissterfte als gevolg).
Hoe blijven we problemen van wateroverlast in de polder voor, die ontstaan door grotere neerslaghoeveelheden als gevolg van klimaatverandering.
Hoe komen we tot ecologisch beheerde dijken (organisatie, financieel)? Met beplanting krijg je herkenbare structuren en het heeft een grote ecologische meerwaarde (verbindingszones).
Hoe kunnen we de ecologische variatie in het agrarisch gebied weer terugbrengen?
Hoe kunnen we de potentie voor extra recreatie (b.v. het natuurtoerisme en duurzame toerisme) verder uitbouwen?
Hoe kunnen we lokale (dus niet algemene) ruimtelijke kwaliteiten beter verankeren bij transformaties?
Hoe moet je omgaan met milieu-eisen bij verschillende teelten? Verbod op 1 middel t.b.v. appelteelt leidt bij milieukeur tot verbod bij alle teelten op het bedrijf.

In de toekomst wordt tijdelijke opslag noodzakelijk om energieopwekking rendabel te houden. Er wordt momenteel een proef gedraaid met tijdelijke opslag elektriciteit en verkoop op gunstig moment.
In landelijk gebied draait het steeds meer om gezonde bodem, meer diversiteit etc. in plaats van inzet op schaalvergroting die juist heeft geleid tot verschraling en uitputting.
Inlaat van zoet water is voor de Grevelingen geen oplossing. De overgang zoet-brak-zout maakt het systeem bijzonder.
Kan het bodemleven worden verbeterd in de Grevelingen? Nu is het te voedselarm waardoor bodemvissen niet kunnen overleven.
Kunnen we bij technische maatregelen het natuurbelang beter meenemen? Zo is het gebruik van grotere stenen (staalslakken) als vooroeverbestorting beter voor kreeften.
Kunnen we in beleid minder naar functies en meer naar toegevoegde waarde kijken. Hoe kunnen we dat inbouwen? Het ambitieniveau van de NED regeling is te laag. Het hokjes-denken is een belemmering voor de circulaire economie.
Kunnen we zorgen voor nog betere relaties tussen land en water? De ecologische relaties zijn er.
Naast verlagen energiekosten is verlagen afhankelijkheid een factor. Nu heeft glastuinbouw nog een energiebelastingsvoordeel. Het is onzeker of dit zo gaat blijven
Omgevingswet biedt meer dan nu mogelijkheden om maatwerk te leveren binnen gebieden (mengpaneel). Dit impliceert dat er aan de voorkant duidelijke keuzes op milieu maar ook daarbuiten moeten worden gemaakt. Keuzes die leiden tot ruimte voor nieuwe ontwikkelingen die een duurzame lange termijn oplossing bieden voor in elk geval milieu/klimaatvraagstukken en dan het liefst in combinatie met andere maatschappelijke vraagstukken. Kunnen we deze keuzes ook daadwerkelijk gaan maken?
Opgave is om de openbare ruimte klimaatbestendig in te richten onder andere bij nieuwe aanplant van bomen en oplossingen voor waterberging
Plattelandsgemeenten lijken kansrijke plekken om de circulaire economie vorm te geven (aandacht voor ambacht, korte relaties onderling en met de natuur). Hoe kan Schouwen-Duiveland daarop inspelen?
Samenleving is zich er nu onvoldoende van bewust dat ze zelf maatregelen moet treffen om wateroverlast te voorkomen. Zoals minder verhard in tuinen / niet bouwen op lager gelegen delen
Toename elektrisch rijden: dat vraagt om voorzieningen rondom de wegen die dit faciliteren: laadstations. Smart mobility: idem, dat zal ondersteund moeten worden door infrastructuur en technologie.
Uitbreiden van drukriolering in het buitengebied is nodig om nieuwe functies mogelijk te maken en levert ook milieuwinst op.
Veel problemen zijn ontstaan na de bouw van de stormvloedkering. Kunnen we (op termijn) zonder de kering nu de dijken verhoogd zijn? Dit zou veel ecologische problemen oplossen en het deltasysteem herstellen.
Verder spelen er verzoeken voor de opwekking van duurzame energie zoals zonnepanelen (zonnepanelen) en windmolens. Hoe gaan we daar mee om? Wat is de impact op het landschap?
Verdere toewerking naar energieneutraliteit, afkoppeling gas, off-grid huishoudens.
Verdere verduurzaming van de mosselzaadvangst wordt beperkt door ruimtegebrek en eventuele verstoring van natuurlijk evenwicht.

Voor zoet water moeten vraag en aanbod beter op elkaar aansluiten. Schouwen-Duiveland is voor de zoet water aanvoer afhankelijk van de beslag die op het eiland valt. De vraag lijkt groter te worden. Hierdoor zullen agrariërs naar de toekomst naar verwachting overgaan naar andere tellen (zilt resistente of zilte teelten)
We komen erachter dat korte hevige buien of langdurig natte perioden niet matchen met technische maatregelen. Er is ruimte nodig om water dat valt te op te slaan/te kunnen bufferen
Welke voordelen aan zoet water kunnen we combineren? Om de zoetwatervoorraad en beschikbaarheid te vergroten moet er voldoende voordelen uit te halen zijn. En daarvoor moet naar maximale verdien capaciteit gezocht worden. (Dit kan b.v. de akkerbouw zijn, maar ook nieuwe teelten als de Russische paardenbloem voor de productie van rubber).
Zijn we in staat om de kennis die in de samenleving is over duurzaamheid te verankeren en in het omgevingsplan de mogelijkheden te bieden om te experimenteren.

Energietransitie (14)

Een specifieke lijst, ook opgenomen binnen duurzaamheid

Aandachtspunt is nog wel het bufferen van de opgewekte zonnenergie.
Aardwarmte is niet echt een mogelijkheid op Schouwen-Duiveland door lage temperatuur water in ondergrond
De energietransitie komt niet van de grond. Hoe kun je duurzaamheid meer gemeengoed, een inherent onderdeel van alle ontwikkelingen, maken en duurzame initiatieven stimuleren? Kan duurzaamheid versterkt worden door het als criterium bij nieuwe initiatieven of transformatie van VAB locaties te laten gelden?
Duurzaamheid: vraagstuk zit hem hier volgens mij vooral in het hoe halen van diverse duurzaamheids doelstellingen (Energieneutraal 2040) en verduurzaming van de samenleving.
Er is op Schouwen-Duiveland sprake van een relatief hoge zonintensiteit, kunnen we dit als thema uitnutten? Zon/recreatie – zon duurzaamheid – zon/tuinbouw
Er wordt vraag verwacht naar oplaadsystemen voor accu's, oplaadmogelijkheden op het bedrijf.
Glastuinbouwsector is grootgebruiker gas, door samenwerking duurzaamheidsinitiatieven realiseerbaar, samenwerkingsverband actief benutten bij nieuwe duurzaamheidsinitiatieven?
Het is enorm moeilijk en het duurt erg lang om windmolens te realiseren.
Het lukraak toestaan van zonnepanelen leidt tot achteruitgang van kwaliteit. Hoe zorgen we ervoor dat initiatieven voor zonnepalen niet leiden tot wildgroei, maar dat er wel een herkenbare structuur of beeld ontstaat?

In de toekomst wordt tijdelijke opslag noodzakelijk om energieopwekking rendabel te houden. Er wordt momenteel een proef gedraaid met tijdelijke opslag elektriciteit en verkoop op gunstig moment.
Naast verlagen energiekosten is verlagen afhankelijkheid een factor. Nu heeft glastuinbouw nog een energiebelastingsvoordeel. Het is onzeker of dit zo gaat blijven
Toename elektrisch rijden: dat vraagt om voorzieningen rondom de wegen die dit faciliteren: laadstations. Smart mobility: idem, dat zal ondersteund moeten worden door infrastructuur en technologie.
Verder spelen er verzoeken voor de opwekking van duurzame energie zoals zonnepanelen (zonnepanelen) en windmolens. Hoe gaan we daar mee om? Wat is de impact op het landschap?
Verdere toewerking naar energieneutraliteit, afkoppeling gas, off-grid huishoudens.

Ruimtelijke adaptatie (27)

Ook een specifieke lijst over de brede adaptatie die nodig is, ook bijvoorbeeld als gevolg van technologische ontwikkelingen, niet alleen klimaatverandering.

Bescherming bieden tegen hoogwater (hoogwaterveiligheid) op zich is deze in orde maar er blijft wel een 'faalkans'. Bij falen zal de maatschappij het handelingsperspectief moeten kennen. Bebouwing is momenteel niet overal geschikt om bijvoorbeeld verticaal te kunnen evacueren. Ook kunnen veilige gebieden worden aangewezen. Hier is het wel noodzakelijk dat groepen kunnen verblijven. Daarnaast is aandacht nodig voor veerkracht: hoe snel is een gebied weer bruikbaar na een overstroming
Daarnaast zien we ook langdurig droge perioden. Opslag van water in de bodem kan helpen om in droge perioden te voorzien in vraag
De getijdencentrale is bij het terugbrengen van getij op de Grevelingen altijd ook een belangrijk onderwerp. Provincie en gemeente zien het als een belangrijke meekoppelkans.
De huidige inrichting van het watersysteem past niet bij de nieuwe werkelijkheid. Pieken kunnen niet snel genoeg worden afgevoerd, buffering voor droge periodes is niet mogelijk.
De leefomgeving adaptief maken voor effecten van klimaatverandering (overstroming, vernatting, verdroging, hitte) Adaptief is Handlingsperspectief, om kunnen gaan met water op straat, hitte over een periode van 10-29 dagen en nachten.
De zandhonger is een probleem. De Roggenplaat wordt in 2018 opgespoten omdat deze dan grotendeels is verdwenen. Het geld hiervoor is middels crowdfunding opgehaald, dus er is wel draagvlak. Hoe kunnen we het probleem van de zandhonger tegengaan (afkalven van zandplaten zonder dat deze op natuurlijke wijze weer aangroeien?)
De zoutwaterproblematiek wordt snel groter: nu al zien we concreet dat de natte periodes natter worden en de droge periodes droger. Dan tikt het tekort aan zoetwaterberging sterker door!
Door langere droge periodes is beregning steeds meer noodzakelijk, maar er is geen water voor beschikbaar.

Eenzijds is het van belang om, waar nodig, in te zetten op de bescherming en het behoud van functies zoals natuur. Anderzijds zijn er functies die vragen om ontwikkelruimte. Voeg daar de verschillende opgaven die een ruimtelijke claim op de Oosterschelde leggen aan toe zoals zandhonger, klimaatverandering met bijkomende zeespiegelstijging en waterveiligheid
Er is op Schouwen-Duiveland sprake van een relatief hoge zonintensiteit, kunnen we dit als thema uitnutten? Zon/recreatie – zon duurzaamheid – zon/tuinbouw
Er is voldoende zoet water maar dit dient gebufferd te worden. Staatsbosbeheer zou een rol kunnen spelen in het organiseren van een zoetwatervoorziening.
Er vinden diverse pilots plaats in Zeeland om neerslagwater op te slaan in de zoetwaterlens in de ondergrond. Het is zaak deze pilots en vervolprojecten aan te moedigen in de omgevingsvisies
Glastuinbouwsector is grootgebruiker gas, door samenwerking duurzaamheidsinitiatieven realiseerbaar, samenwerkingsverband actief benutten bij nieuwe duurzaamheidsinitiatieven?
Het is enorm moeilijk en het duurt erg lang om windmolens te realiseren.
Het lukraak toestaan van zonnepanelen leidt tot achteruitgang van kwaliteit. Hoe zorgen we ervoor dat initiatieven voor zonnepanelen niet leiden tot wildgroei, maar dat er wel een herkenbare structuur of beeld ontstaat?
Het terugbrengen van het getijde in de Grevelingen is van groot belang voor de natuur, dat is een onbenutte kans.
Het terugbrengen van het getijde op de Grevelingen is van belang. Niet alleen voor de natuur en waterkwaliteit maar ook voor de economie
Het watersysteem is niet in evenwicht. Er is gebrek aan zoet water, maar bij teveel regenval wordt het overschot aan zoet water in de Schelphoek (calamiteitenwater) gepompt, die daardoor weer te zoet wordt (met vissterfte als gevolg).
Hoe blijven we problemen van wateroverlast in de polder voor, die ontstaan door grotere neerslaghoeveelheden als gevolg van klimaatverandering.
Opgave is om de openbare ruimte klimaatbestendig in te richten onder andere bij nieuwe aanplant van bomen en oplossingen voor waterberging
Samenleving is zich er nu onvoldoende van bewust dat ze zelf maatregelen moet treffen om wateroverlast te voorkomen. Zoals minder verhard in tuinen / niet bouwen op lager gelegen delen
Toename elektrisch rijden: dat vraagt om voorzieningen rondom de wegen die dit faciliteren: laadstations. Smart mobility: idem, dat zal ondersteund moeten worden door infrastructuur en technologie.
Veel problemen zijn ontstaan na de bouw van de stormvloedkering. Kunnen we (op termijn) zonder de kering nu de dijken verhoogd zijn? Dit zou veel ecologische problemen oplossen en het deltasysteem herstellen.
Verder spelen er verzoeken voor de opwekking van duurzame energie zoals zonnepanelen (zonnepanelen) en windmolens. Hoe gaan we daar mee om? Wat is de impact op het landschap?
Verdere toewerking naar energieneutraliteit, afkoppeling gas, off-grid huishoudens.

Voor zoet water moeten vraag en aanbod beter op elkaar aansluiten. Schouwen-Duiveland is voor de zoet water aanvoer afhankelijk van de beslag die op het eiland valt. De vraag lijkt groter te worden. Hierdoor zullen agrariërs naar de toekomst naar verwachting overgaan naar andere tellen (zilt resistente of zilte teelten)

We komen erachter dat korte hevige buien of langdurig natte perioden niet matchen met technische maatregelen. Er is ruimte nodig om water dat valt te op te slaan/te kunnen bufferen

Economie (groep)

Economie (67)

Een algemene lijst over vastgoed, economische ontwikkeling in de landbouw en de recreatie maar ook elders.

Bepaald moet worden hoe fors de opgave voor VAB is voor Schouwen-Duiveland. Afhankelijk van de grootte van de opgave of er voldoende programma is om die bebouwing in te vullen en of dit consequenties heeft voor programma's in de bebouwde kom (wonen, bedrijventerreinen).

De combinatie van bedrijven hebben een toegevoegde waarde, in de vorm van ketenverlenging, hier kan meer mee.

De grootste kansen voor toekomst van de landbouw liggen in de combinatie met andere, niet agrarische, bedrijven. Je krijgt dan ketens met een hogere toegevoegde waarde. De kunst is om zo'n samenwerking te bedenken.

De huidige grondprijzen hebben niets te maken met de opbrengsten in de landbouw. Daarom is het lastig het rendement op zoetwaterfaciliteiten te berekenen, maar vooral om daarop te handelen.

De omstandigheden in de Oosterschelde zijn zeer gunstig voor zeewierteelt. Daar kan meer ruimte voor komen.

De ondernemers in de toeristische sector kunnen meer kennis hebben van het totale product Schouwen Duiveland

De pleziervaart krimpt. Vooral de commerciële havens hebben er last van omdat ze duurder zijn.

De scheiding tussen de economie op het platteland en de kernen wordt minder, hoe begeleid je dat?

De stap om naast het agrarisch bedrijf een boerderijwinkel te beginnen is goed te doen en gebeurt bij veel bedrijven. Een doorgroei naar een volwaardige neventak is veel lastiger

De toerist kan vriendelijker en professioneler door de horecaondernemers worden benaderd dan nu

De vergrijzing in Schouwen-Duiveland zet in de periode tot 2040 flink door. Dat blijkt uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Over dertig jaar zal ruim 30 procent van onze inwoners ouder zijn dan 65 jaar. Als gevolg hiervan zullen we snel over een breed front zaken moet aanpassen

De vraag is of schaalvergroting bijdraagt aan de leefbaarheid van het platteland. Het aantal medewerkers per ha wordt dan wel erg laag, de kans dat je iemand tegenkomt niet zo groot
Een deel van de agrarische sector is te afwachtend en heeft geen lef. Daarom blijven het kleine bedrijven. Een agrarisch bedrijf is een onderneming en de eigenaar is manager/ondernemer en niet alleen maar meer boer.
Er is een gebrek aan grote projecten, die getalenteerde mensen aantrekken. Zij brengen knowhow en nieuwe projecten. De deltawerken hadden dit effect wel.
Er komen (internet)winkels in het buitengebied, een mooie oplossing voor lege gebouwen, maar ook concurrentie voor de centra.
Er moet meer economische stimulans komen voor het buitengebied, met behoud van kwaliteit. De markt is groter dan we nu zien. Er moet duidelijk worden welke make van nieuwe economie acceptabel is.
Er moet ruimte zijn voor meer economische activiteit in het buitengebied.
Er moeten meer mogelijkheden zijn voor vrijkomende gebouwen, bijv gebruiken voor kleine bedrijfjes.
Er zijn nog te weinig bedrijven op Schouwen-Duiveland die zich inzetten voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (wettelijke verplichting).
Geen groei betekent bedrijfseconomisch kleiner worden. Maar waar haal je de groei vandaan?
Het beleid voor NED's kent in feite twee pijlers, bieden bredere economische basis bestaande landbouwbedrijven en passend hergebruik vrijkomende agrarische bebouwing. DE zorg ligt in het behoud van waarde van vastgoed op langere termijn. Delen Zeeland zijn krimpregio
Het is belangrijk nieuwe inwoners te trekken. Nu probleem van weinig geschikt personeel, weinig jeugd.
Het is wenselijk dat er ruimte is, of meer ruimte komt, voor (allerlei vormen van) bedrijfsfuncties in het landelijk gebied (bijvoorbeeld in vrijkomende bebouwing). Daarmee houdt je het gebied levendig en bedrijven zitten elkaar minder in de weg dan burgerwoningen en bedrijven
Het reglement van een recreatiepark regelt de leeftijdsgrens van toegestane caravans (bij verkoop). Niet alle parken moedigen tijdige vervanging van caravans aan waardoor soms ook hele oude caravans verkocht worden. Dit gaat ten kosten van de kwaliteit van die parken.
Het terugbrengen van het getijde op de Grevelingen is van belang. Niet alleen voor de natuur en waterkwaliteit maar ook voor de economie
Het thema water moet beter vermarkt worden. Dit geeft een economische impuls.
Hoe houdt je jonge mensen hier, ook met een hoger opleidingsniveau? Kunnen we meeliften op de trend dat bedrijven steeds vaker footloose zijn?
Hoe kun je bedrijven verleiden om voor Schouwen-Duiveland te kiezen?
Hoe kun je bedrijvigheid stimuleren in het buitengebied?
Hoe kunnen functies een drijvende kracht worden voor de kwaliteiten van het landschap.
Hoe kunnen we de digitalisering van het platteland verbeteren? Digitalisering is essentieel voor de plattelandseconomie, zoals de landbouw (precisielandbouw) als recreatie.
Hoe kunnen we de economische activiteit in het buitengebied voldoende stimuleren?
Hoe kunnen we op het platteland mee met de tijd (digitale tijdperk/modernisering) en daarmee de plattelandseconomie blijven verbeteren/stimuleren ?
Hoe stimuleren behoud jeugd en komst jonge ondernemers naar het eiland?
In de toekomst wordt tijdelijke opslag noodzakelijk om energieopwekking rendabel te houden. Er wordt momenteel een proef gedraaid met tijdelijke opslag elektriciteit en verkoop op gunstig moment.

In kwalitatieve zin is het de vraag of het landelijk gebied gebaat is/ blijft een voortzetting van het ruimhartige beleid voor NED's. Denk daarbij aan verkeersaantrekkende functies in het landelijk gebied
Innovatie past niet binnen bestaande kaders, dus daaraan toetsen heeft geen zin. Het omgevingsplan moet hiervoor een oplossing bieden.
Internet biedt kansen voor nieuwe functies in het buitengebied zowel voor bewoners, toeristen als bedrijven. Het is een noodzakelijke voorwaarde geworden
Is er voldoende hoogopgeleid personeel beschikbaar om de innovaties in de landbouw mogelijk te maken?
Is het mogelijk om functies met een grote ruimtelijke impact te concentreren (zonneparken, glastuinbouw)?
Je wilt als ondernemer weten wanneer je ergens op kunt inspelen. Met de gemeente is er in de voorbereiding goed overleg over plannen maar niet bekend is dat er zo'n lange proceduretijd is. Belangrijk is over en weer de verwachtingen goed te managen
Kun je ondernemerstalent, multitalent stimuleren?
Kun je recreatiestromen meer aan elkaar koppelen om totaal voorzieningenniveau te verbeteren?
Kunnen vrijkomende agrarische gebouwen te gelde worden gemaakt waardoor transformatie wordt gestimuleerd.
Kunnen we de dagrecreatie versterken om daarmee het seizoen te verlengen?
Kunnen we in beleid minder naar functies en meer naar toegevoegde waarde kijken. Hoe kunnen we dat inbouwen? Het ambitieniveau van de NED regeling is te laag. Het hokjes-denken is een belemmering voor de circulaire economie.
Laten we met name de schouderseizoenen promoten zodat we een (nog) betere bezetting genereren, maar ook een betere verdeling over het jaar.
Minder jeugdigen is een breed probleem: krimpende bevolking, afname voorzieningen zoals scholen, verenigingen etc. door teruglopen aantal kinderen, onvoldoende jonge mensen die instromen op de arbeidsmarkt, leegstand huizen
Ook de ondernemers moeten meewerken door hun bedrijven langer open te houden in het na- en voorseizoen en met meer flexibele openingstijden in het seizoen c.q. 's avonds ook!
Op welke manier kunnen we economische dynamiek zodanig sturen, dat maximale landschappelijke kwaliteit in stand blijft?
Op welke wijze kunnen we toegroeien naar een multifunctioneel platteland zonder nieuwe belemmeringen voor boeren? Schouwen-Duiveland is gebaat bij een sterke agrarische sector. Teveel tegenwerking versnelt de afname van bedrijven, maar er is ook nieuwe economie nodig.
Overheid en ondernemer zijn twee werelden. Deze twee werelden dichterbij elkaar brengen, ze moeten elkaar beter begrijpen en daar moeite voor doen. Met de accountmanagers een goede relatie opbouwen. Ondernemers willen duidelijkheid aan het begin. Nee zeggen is ook een antwoord.
Plattelandsgemeenten lijken kansrijke plekken om de circulaire economie vorm te geven (aandacht voor ambacht, korte relaties onderling en met de natuur). Hoe kan Schouwen-Duiveland daarop inspelen?
Probleem voor bedrijven op Schouwen-Duiveland die hoger geschoold personeel nodig hebben is dat er voor de partner ook werk beschikbaar moet zijn.
Procedures (voor vm. bedrijfswoningen, nieuwe functies) beter af stemmen op de financierbaarheid van initiatieven. Nu krijgen mensen financiering vaak niet rond door de onzekerheid.

Ruimtelijke kwaliteit is belangrijk voor een belangrijk deel van de economie (recreatie, wonen). Hoe bewaken we het evenwicht tussen economische activiteiten en het behoud van de kwaliteiten en kenmerken van het gebied (economie-ecologie).
Schaalvergroting is niet altijd gunstig voor de landbouwstructuur. Je krijgt dan bijvoorbeeld 1 of 2 inkomens op 200 ha grond en dat is een 'te dunne' werkgelegenheid
Schouwen-Duiveland is een ondernemend eiland met mooie bedrijven. Maar de parels komen niet zo aan de oppervlakte, worden niet zichtbaar
Soms duren procedures onnodig lang. Ga kijken op de locatie, dan krijg je gelijk een betere begeleiding/beoordeling! Dat is nu niet altijd het geval.
Soms duren procedures onnodig lang. Zorg er voor dat begeleiding/beoordeling van initiatieven echt maatwerk is, toegespitst op het plan van de ondernemer zodat er ook een goede beoordeling/ begeleiding kan plaatsvinden. Dat is nu niet altijd het geval.
Verder vervaagt de grens tussen wonen, deeltijdwonen, recreatie, zorg gerelateerde recreatie, etc. steeds verder. De vraag is hoe hier beleidsmatig mee omgegaan dient te worden gegaan.
Verplaatsen bedrijven is vaak kostbaar, hoe zorg je dat een nieuw bedrijf zich op de juiste plaats vestigt? Een bedrijf kan in het begin prima passend zijn op een solitaire locatie in het buitengebied maar zodanig groeien dat vestiging op het bedrijventerrein de enige juiste plek is.
Voorkomen dat detailhandel in de kernen onder druk komt te staan. Ook hier leegstand en vermindering van de detailhandel, vraag is wel of dit toch al niet plaatsvindt vanwege andere oorzaken (internetwinkelen, grote ketens)
Vrijkomende agrarische bebouwing. Dat wordt een groter aandachtspunt. Nu komt er ook grotere bebouwing vrij die niet aantrekkelijk is voor bewoning/Nieuwe economische Draggers.
Wat nu aan bedrijfsruimte in het landelijk gebied wordt gerealiseerd wordt niet op bedrijfsterreinen gerealiseerd. Gaat dit ten koste van uitgifte gemeentelijke bedrijfsterreinen waarin fors wordt geïnvesteerd?)
We hebben een overaanbod bedrijfspercelen op de bedrijventerreinen. Uitbreiding van bedrijven in het buitengebied en nieuwe bedrijven in het buitengebied zorgen dat dat nog meer toeneemt. Daarnaast weten we ook dat het verplaatsen van bedrijven naar de juiste plek financieel kostbare opgaven zijn
Webshops die vanuit huis worden gerund, kunnen voor bijvoorbeeld een toename van het verkeer in de woonwijk zorgen. Tevens zorgt dit voor een leegloop van de winkelgebieden, met als resultaat dat creatieve oplossingen van het gebruik worden bedacht

Nieuwe economische dragers (NED) (38)

Een specifieke lijst, niet alleen gekoppeld aan economie maar ook, natuurlijk, aan VAB's

Bedrijfsontwikkeling binnen de keten van fruitbedrijven (sorteren en verpakken) ruimtelijk mogelijk maken.
Bepaald moet worden hoe fors de opgave voor VAB is voor Schouwen-Duiveland. Afhankelijk van de grootte van de opgave of er voldoende programma is om die bebouwing in te vullen en of dit consequenties heeft voor programma's in de bebouwde kom (wonen, bedrijventerreinen).

De regeling Nieuwe Economische Draggers in het buitengebied biedt te weinig mogelijkheden voor ondernemers.
Een akkerbouwbedrijf van 65 ha is niet groot genoeg voor een volledig inkomen. Dan moet het bedrijf minimaal 120 ha hebben. Daarom is het noodzakelijk andere takken te ontwikkelen.
Er komen (internet)winkels in het buitengebied, een mooie oplossing voor lege gebouwen, maar ook concurrentie voor de centra.
Er moet meer economische stimulans komen voor het buitengebied, met behoud van kwaliteit. De markt is groter dan we nu zien. Er moet duidelijk worden welke make van nieuwe economie acceptabel is.
Er moeten meer mogelijkheden zijn voor vrijkomende gebouwen, bijv gebruiken voor kleine bedrijfjes.
Er zijn nog maar een beperkt aantal cultuurhistorische erven/gebouwen in het buitengebied. Als iemand daar iets mee wil moet je daar als gemeente meer ruimte dan nu voor geven.
Er zijn steeds meer verzoeken die betrekking hebben op het omzetten van de agrarische bebouwing naar andere functies (meestal in combinatie met wonen)
Functie combinaties op bedrijven ontstaan vaak vanuit het motief om de drukte over het jaar te verspreiden. Zo is een paardenpension met rijmogelijkheid een goede combinatie met akkerbouw. Beleid zou dat mogelijk moeten maken.
Het beleid voor NED's kent in feite twee pijlers, bieden bredere economische basis bestaande landbouwbedrijven en passend hergebruik vrijkomende agrarische bebouwing. DE zorg ligt in het behoud van waarde van vastgoed op langere termijn. Delen Zeeland zijn krimpregio
Het is wenselijk dat er ruimte is, of meer ruimte komt, voor (allerlei vormen van) bedrijfsfuncties in het landelijk gebied (bijvoorbeeld in vrijkomende bebouwing). Daarmee houdt je het gebied levendig en bedrijven zitten elkaar minder in de weg dan burgerwoningen en bedrijven
Hoe ga je nieuwe initiatieven meer ruimte geven?
Hoe ga je om met verbreding bij een fruitteeltbedrijf, bijvoorbeeld toevoeging terras?
In kwalitatieve zin is het de vraag of het landelijk gebied gebaat is/ blijft een voortzetting van het ruimhartige beleid voor NED's. Denk daarbij aan verkeersaantrekkende functies in het landelijk gebied
Internet biedt kansen voor nieuwe functies in het buitengebied zowel voor bewoners, toeristen als bedrijven. Het is een noodzakelijke voorwaarde geworden
Je moet je afvragen of de bereikbaarheid nog goed genoeg is als er meer (publieksaantrekkende) functies op het platteland komen. Het zijn vaak smalle wegen
Kan de mening van directe omgeving niet (mede) bepalend worden bij ruimtelijke keuzes op bouwblokken? Regels ter bescherming van burens gaan nu soms juist tegen hun belang of voorkeur in.
Kan het beleid rondom Nieuwe Economische Draggers (NED) eenvoudiger? Nu haken initiatieven soms af door onzekerheid.
Kunnen vrijkomende agrarische gebouwen te gelde worden gemaakt waardoor transformatie wordt gestimuleerd.
Kunnen we in beleid minder naar functies en meer naar toegevoegde waarde kijken. Hoe kunnen we dat inbouwen? Het ambitieniveau van de NED regeling is te laag. Het hokjesdenken is een belemmering voor de circulaire economie.
Kunnen we toe naar een vorm van functieflexibilisering? Nu wordt getoetst op harde criteria per bestemming. Dit is belemmerend voor ontwikkelingen die binnen meerdere bestemmingen vallen of waarvan de bestemmingen elkaar onderling uitsluiten.

Kunnen we voorkomen dat er als gevolg van het vrijkomen van agrarische bedrijfsbebouwing functies op verkeerde plekken komen? Langs de N59 leveren niet monumentale gebouwen en gevaarlijke afslagen niet tot een goede kwaliteit.
Nieuwbouw op platteland is nodig vanwege vaak lage kwaliteit van de bebouwing, maar dit wordt niet gestimuleerd.
Om dit bedrijf goed te kunnen uitvoeren heb ik ruimte nodig om te ontwikkelen, bijvoorbeeld een extra tak voor inkomsten. Daar moet dus niet te veel belemmering op zitten
Op welke wijze kunnen we toegroeien naar een multifunctioneel platteland zonder nieuwe belemmeringen voor boeren? Schouwen-Duiveland is gebaat bij een sterke agrarische sector. Teveel tegenwerking versnelt de afname van bedrijven, maar er is ook nieuwe economie nodig.
Procedures (voor vm. bedrijfswoningen, nieuwe functies) beter af stemmen op de financierbaarheid van initiatieven. Nu krijgen mensen financiering vaak niet rond door de onzekerheid.
Uitbreiden van drukriolering in het buitengebied is nodig om nieuwe functies mogelijk te maken en levert ook milieuwinst op.
Verder vervaagt de grens tussen wonen, deeltijdwonen, recreatie, zorg gerelateerde recreatie, etc. steeds verder. De vraag is hoe hier beleidsmatig mee omgegaan dient te worden gegaan.
Verevening: dit wordt als onrechtvaardig ervaren. Het kost al moeite om alles in stand te houden en nu moet je ook nog extra betalen. De agrarisch beleving op zich is toch al geld waard? Nieuwe ontwikkelingen worden hierdoor lastig.
Verplaatsen bedrijven is vaak kostbaar, hoe zorg je dat een nieuw bedrijf zich op de juiste plaats vestigt? Een bedrijf kan in het begin prima passend zijn op een solitaire locatie in het buitengebied maar zodanig groeien dat vestiging op het bedrijventerrein de enige juiste plek is.
Verschillende functies vormen in het buitengebied beleidsmatig vaak een belemmering voor elkaar, terwijl ze beide nodig zijn voor de vitaliteit. Hoe kunnen functies (woningen, NED, landgoederen) beter samengaan?
Voorkomen dat detailhandel in de kernen onder druk komt te staan. Ook hier leegstand en vermindering van de detailhandel, vraag is wel of dit toch al niet plaatsvindt vanwege andere oorzaken (internetwinkelen, grote ketens)
Vrijkomende agrarische bebouwing. Dat wordt een groter aandachtspunt. Nu komt er ook grotere bebouwing vrij die niet aantrekkelijk is voor bewoning/Nieuwe economische Dragers.
Wat nu aan bedrijfsruimte in het landelijk gebied wordt gerealiseerd wordt niet op bedrijfsterreinen gerealiseerd. Gaat dit ten koste van uitgifte gemeentelijke bedrijfsterreinen waarin fors wordt geïnvesteerd?)
We hebben een overaanbod bedrijfspercelen op de bedrijventerreinen. Uitbreiding van bedrijven in het buitengebied en nieuwe bedrijven in het buitengebied zorgen dat dat nog meer toeneemt. Daarnaast weten we ook dat het verplaatsen van bedrijven naar de juiste plek financieel kostbare opgaven zijn
Webshops die vanuit huis worden gerund, kunnen voor bijvoorbeeld een toename van het verkeer in de woonwijk zorgen. Tevens zorgt dit voor een leegloop van de winkelgebieden, met als resultaat dat creatieve oplossing van het gebruik worden bedacht
Welke criteria zijn belangrijk bij toestaan nieuwe economische ontwikkelingen in het buitengebied?

Nutsvoorzieningen (3)

Enkele opmerkingen over dit onderwerp

Hoe kunnen we de digitalisering van het platteland verbeteren? Digitalisering is essentieel voor de plattelandseconomie, zoals de landbouw (precisielandbouw) als recreatie.
Hoe kunnen we op het platteland mee met de tijd (digitale tijdperk/modernisering) en daarmee de plattelandseconomie blijven verbeteren/stimuleren ?
Uitbreiden van drukriolering in het buitengebied is nodig om nieuwe functies mogelijk te maken en levert ook milieuwinst op.

Wonen (groep)

Wonen (43)

Insteek vanuit deze functie

Als voor burgers in het buitengebied dezelfde regels zouden gelden als voor agrariërs dan is er geen probleem, maar zo zit het nu niet, en daardoor heeft de landbouw last van burgers in het buitengebied.
Beleid zou moeten inspelen op het veranderende denken over wonen. Meerhuizigheid komt steeds meer voor.
Bepaald moet worden hoe fors de opgave voor VAB is voor Schouwen-Duiveland. Afhankelijk van de grootte van de opgave of er voldoende programma is om die bebouwing in te vullen en of dit consequenties heeft voor programma's in de bebouwde kom (wonen, bedrijventerreinen).
Boot wordt steeds meer als woning in het weekend (recreatieverblijf) gehouden dan als boot om mee te varen. Welke gevolgen heeft dit voor de sector?
Bouwen we de juiste woningen en bouwen we op de goede plek?
Burgers moeten bepaalde mate van hinder accepteren als zij in het buitengebied wonen. Agrarisch sector moet zijn werk kunnen doen. Nu zorgt de regelgeving voor te veel belemmeringen.
De gemeente pakt haar regierol nog onvoldoende op om voor ouderen en mensen (jong én oud) met een beperking, in alle verscheidenheid, zelfstandig thuis wonen in Schouwen-Duiveland makkelijker te maken.
De huidige woningvoorraad is zowel kwantitatief als kwalitatief niet in evenwicht (vraag en aanbod) met de demografische ontwikkeling op SD
De inwoners kunnen zich meer dan nu bewust zijn van de positieve bijdrage die het toerisme levert een de voorzieningen en daarmee de leef- en woonkwaliteit
De trend is krimp, hoe voorkomen we leegstand en verloedering of niet in gebruik nemen van bestaande bouw(mogelijkheden) (in kernen en) in het buitengebied

De vergrijzing in Schouwen-Duiveland zet in de periode tot 2040 flink door. Dat blijkt uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Over dertig jaar zal ruim 30 procent van onze inwoners ouder zijn dan 65 jaar. Als gevolg hiervan zullen we snel over een breed front zaken moet aanpassen
Er is een dilemma tussen de positieve effecten van 2 ^e woningbezit in de dorpen en de negatieve. Hoe leiden we dat in goede banen? Het positieve effect zijn de investeringen in de kwaliteit van de woningen en het voorkomen van waardedaling van woningbezit. Een negatief effect kan zijn, dat jongeren minder makkelijk een woning kunnen verwerven.
Er is sprake van kwetsbare delen in de woningvoorraad (incourante woningen en vrijkomende (agrarische) panden waar geen eenvoudige oplossing voor is gezien de beperkte vraag als gevolg van de demografische ontwikkeling van SD.
Er wordt te weinig actief geworven voor nieuwe inwoners in zuidelijk Rotterdamse regio. Als je hier ruimte (fysiek) beidt kun je best mensen werven.
Er zijn nog maar een beperkt aantal cultuurhistorische erven/gebouwen in het buitengebied. Als iemand daar iets mee wil moet je daar als gemeente meer ruimte dan nu voor geven.
Er zijn steeds meer verzoeken die betrekking hebben op het omzetten van de agrarische bebouwing naar andere functies (meestal in combinatie met wonen)
Ervaring met burgers met problemen over lawaai ('s nachts laden van dieren en tot laat doorwerken op het land) en modder op de weg.
Hoe kan het beleid ten aanzien van plattelandswoningen duidelijker? Onzekerheid over de status van voormalige bedrijfswoningen belemmert de verkoop van deze woningen.
Hoe zorg je dat nieuwe bewoners buitengebied zich ook bewust zijn van de lasten van het buitengebied?
In hoeverre kun je de voorzieningen in de dorpen voor ouderen in stand houden ?
Internet biedt kansen voor nieuwe functies in het buitengebied zowel voor bewoners, toeristen als bedrijven. Het is een noodzakelijke voorwaarde geworden
Is het op dit moment wel mogelijk om bijvoorbeeld met een groep senioren te gaan wonen (levensloopbestendig) in het buitengebied. Hier komt steeds meer vraag naar.
Kan de mening van directe omgeving niet (mede) bepalend worden bij ruimtelijke keuzes op bouwblokken? Regels ter bescherming van burens gaan nu soms juist tegen hun belang of voorkeur in.
Kun je woonbestemmingen "verhandelen" als oplossing voor de leegstand i.r.t. woningcontigent
Kunnen verbouwingen flexibeler gemaakt worden? De situaties (plek, gebouw, gewenste functie) verschillen zo sterk dat altijd maatwerk nodig is. Bovendien verschuiven de woonbehoeftes en technische mogelijkheden.
Kunnen vrijkomende agrarische gebouwen te gelde worden gemaakt waardoor transformatie wordt gestimuleerd.
Kunnen we een eenvoudige regeling bedenken voor plattelandswoningen. Er is geen regeling voor plattelandswoningen omdat deze te complex is, terwijl er wel behoefte is. Zonder woonbestemming zijn er geen financieringsmogelijkheden via banken.
Kunnen we permanente bewoning anders tegengaan dan via maatvoeringen? Er zijn nieuwe wensen in de recreatiesector, die tegen de maximale inhoudsmaat aanlopen (b.v. meergeneratie recreatiewoningen).
Kwaliteit woningen in het buitengebied vaak slecht, daarom is vaak nieuwbouw nodig.

Minder jeugdigen is een breed probleem: krimpende bevolking, afname voorzieningen zoals scholen, verenigingen etc. door teruglopen aantal kinderen, onvoldoende jonge mensen die instromen op de arbeidsmarkt, leegstand huizen
Nieuwbouw op platteland is nodig vanwege vaak lage kwaliteit van de bebouwing, maar dit wordt niet gestimuleerd.
Omdat de huishoudens kleiner worden en vergrijzen, past – naar verwachting – de woningvoorraad zoals die nu is niet meer bij de vraag van de toekomst
Onze inwoners bereiken een veel hogere leeftijd. Dit gaat gepaard met allerlei veranderingen in het leefpatroon, waaronder een slechte fysieke mobiliteit en/of het niet meer kunnen autorijden of gebruik maken van de reguliere buslijn. Tegelijkertijd neemt de behoefte aan algemene voorzieningen toe omdat het beleid erop gericht is dat ouderen en mensen met beperkingen langer zelfstandig thuis wonen. Het mobiliteitsvraagstuk is dus niet zozeer nieuw, maar wordt een veel belangrijker onderdeel van de op te lossen vraagstukken
Samenleving is zich er nu onvoldoende van bewust dat ze zelf maatregelen moet treffen om wateroverlast te voorkomen. Zoals minder verhard in tuinen / niet bouwen op lager gelegen delen
Toegankelijkheidseis voor nieuwe landgoederen is een beperking voor de oprichting van nieuwe landgoederen.
Verder vervaagt de grens tussen wonen, deeltijdwonen, recreatie, zorg gerelateerde recreatie, etc. steeds verder. De vraag is hoe hier beleidsmatig mee omgegaan dient te worden gegaan.
Verevening: dit wordt als onrechtvaardig ervaren. Het kost al moeite om alles in stand te houden en nu moet je ook nog extra betalen. De agrarisch beleving op zich is toch al geld waard? Nieuwe ontwikkelingen worden hierdoor lastig.
Verschillende functies vormen in het buitengebied beleidsmatig vaak een belemmering voor elkaar, terwijl ze beide nodig zijn voor de vitaliteit. Hoe kunnen functies (woningen, NED, landgoederen) beter samengaan?
Voormalige agrarische bedrijven omvormen naar woongroepen of particuliere locaties kan maar dan wel onder voorwaarde dat zowel de lusten als de lasten geaccepteerd worden. Hoe kun je dat vastleggen? (als het oogsttijd is en de weersvoorspellingen grillig dan wordt er 's nachts doorgewerkt. Bieten campagne – bieten worden 's nachts opgehaald)
Vrijkomende woningen levert doorgaans problemen bij verkoop en bij verkoop aan derden ongewenste belemmeringen / gedoe op. In den lande al voorbeelden dat er kleine woonwijkjes aan de rand van het kassenteeltgebied worden gebouwd
Wat als de trend doorzet dat opa's en oma's Zeeland de rug toekeren in een mate vergelijkbaar als die bij schaalvergroting landbouw, een trend die onomkeerbaar is. Zou dit kunnen betekenen dat het alleen maar zin heeft groots in te zetten op maatregelen ter ondersteuning van de doelgroep als ook ingezet wordt op behoud of aantrekken van jonge gezinnen naar SD? Is bekend of een vitaal netwerk de natuurlijke mantelzorgers (familie) kan vervangen?
Webshops die vanuit huis worden gerund, kunnen voor bijvoorbeeld een toename van het verkeer in de woonwijk zorgen. Tevens zorgt dit voor een leegloop van de winkelgebieden, met als resultaat dat creatieve oplossingen van het gebruik worden bedacht
Wonen in het buitengebied heeft ook ongemakken: geen riolering, geen kabeltv, geen internetverbinding.

Nieuwe landgoederen (4)

10 jaar geleden een belangrijk thema

Het bestemmingsplan houdt geen rekening met grote percelen c.q. landgoederen. Dit terwijl de behoefte aan grote bijgebouwen duidelijk aanwezig is. Je zou hier een aangepaste regeling voor moeten maken.
In het gebied Noordgouwe-Dreischor-Zonnemaire-Schuddebeurs ligt er een ongebruikte kans voor nieuwe landgoederen. Daarmee zou je de kwaliteiten van het gebied versterken.
Toegankelijkheidseis voor nieuwe landgoederen is een beperking voor de oprichting van nieuwe landgoederen.
Verschillende functies vormen in het buitengebied beleidsmatig vaak een belemmering voor elkaar, terwijl ze beide nodig zijn voor de vitaliteit. Hoe kunnen functies (woningen, NED, landgoederen) beter samengaan?

Technologie (28)

Een nieuw thema dat steeds meer van belang wordt in de fysieke leefomgeving

Aandachtspunt is nog wel het bufferen van de opgewekte zonnenergie.
De bedrijfsvoering zich niet laat persen in de regelgeving. Je moet je bijvoorbeeld kunnen aanpassen aan de (weers-)omstandigheden. Spuiten gewasbescherming is bijvoorbeeld afhankelijk van wind (sterkte en richting; wind gaat 's avonds vaak liggen).
De vervoersketen op het eiland voor toerisme en recreatie kan veel beter georganiseerd en duurzamer
Door niet-optimale groeiomstandigheden (zout water) waardoor je zo'n 25% lagere opbrengt hebt. is het lastig te investeren in precisielandbouw
E-bikes komen er in rap tempo steeds meer (voor)bij. Fietspaden zullen moeten worden verbreed om passeren veilig mogelijk te maken
Er is latente vraag naar precisieapparatuur maar dit is duurder en de agrariër wil er niet echt voor betalen.
Er komen steeds meer elektrisch aangedreven fietsen en auto's en alternatieve brandstoffen. Fietspaden moeten hiervoor worden aangepast en we moeten meer laadpalen faciliteren
Er wordt vraag verwacht naar oplaadsystemen voor accu's, oplaadmogelijkheden op het bedrijf.
Hoe ga je om met effecten van 24 uren economie in de landbouw?
Hoe kunnen we de digitalisering van het platteland verbeteren? Digitalisering is essentieel voor de plattelandseconomie, zoals de landbouw (precisielandbouw) als recreatie.
Hoe kunnen we op het platteland mee met de tijd (digitale tijdperk/modernisering) en daarmee de plattelandseconomie blijven verbeteren/stimuleren ?
Hoe kunnen we precisielandbouw faciliteren? Precisielandbouw wordt steeds belangrijker. Vooral ontwikkeling naar zelfsturende en lichtere machines (op accu) is voor akkerbouwbedrijven interessant. Ondergrond kan huidige zware machines nauwelijks aan.

In de toekomst wordt tijdelijke opslag noodzakelijk om energieopwekking rendabel te houden. Er wordt momenteel een proef gedraaid met tijdelijke opslag elektriciteit en verkoop op gunstig moment.
Langzamerhand komen ontwikkelingen in sociaal domein op gang zoals digitalisering. Probleem is dat we ons nu nog moeilijk een beeld kunnen vormen hoe het er over 5 jaar uit zal zien, laat staan over 10 of 20 jaar. Moeilijk in te schatten dus of het snel en goed genoeg gaat. Idem voor bereikbare voorzieningen en geschikte woningen. We weten dat het probleem eraan komt, en hebben ideeën bij oplossingsrichtingen. Maar concreet is er nog geen beleid dat hierop anticipeert
Machines kunnen veel constateren (precisielandbouw) maar die kennis wordt nog niet gebruikt, bijvoorbeeld de constatering dat er op een bepaalde plek niets groeit en hoe dat komt. Die vertaalslagen zijn nog niet gemaakt.
Mest kan worden uitgereden met precisieapparatuur (nirsensor).Vloeibare mest wordt uitgereden op basis van de hoeveelheid stikstof. Bij controle probleem dat er teveel is uitgereden (mest komt ook buiten de sleuf terecht). Belangrijk is dat de controleur moet kijken naar de data in de machine en niet naar potje en sleuf. Of je rijdt teveel m3 uit of teveel nitraat.
Ontwikkeling precisielandbouw gaat heel hard - autonoom laten rijden van machines/in kaart brengen van gewassen met drones/ precisiebemesting en spuiten. Welke voorwaarden kunnen daarvoor gelden en hoe passen we dat in?
Precisielandbouw is ook een psychologische stap. De agrariër vertrouwt op de bekende hoeveelheden (een wagen met kunstmest) en heeft moeite te vertrouwen op de data van de weegmachine.
Precisielandbouw, grotere focus op 'just in time' leveranciers en grilliger weersomstandigheden leiden tot sterkere 24 uren economie op het platteland. Hoe gaan we dat faciliteren?
Realiseren de agrariërs zich wel dat ze via regelgeving bijna gedwongen worden tot precisielandbouw.
Toegankelijke informatie en bewustwording: Wat kun je zelf doen om langer zelfstandig te kunnen blijven wonen? Zijn onze inwoners zich voldoende bewust dat zij langer zelfstandig moeten blijven wonen? En is deze informatie voor ieder toegankelijk
Toename elektrisch rijden: dat vraagt om voorzieningen rondom de wegen die dit faciliteren: laadstations. Smart mobility: idem, dat zal ondersteund moeten worden door infrastructuur en technologie.
Verdere toewerking naar energieneutraliteit, afkoppeling gas, off-grid huishoudens.
Wat levert precisielandbouw de fruitteelt op, is nog onduidelijk? Experimenteren met precisielandbouw begint te komen.
We blijven minder bij dan mogelijk op het vlak van technologie voor toerisme en recreatie
We moeten aansluiten bij de Digitale Zeeland experience, en dat is nog niet geregeld
We onderscheiden ons nu nog niet positief ten opzichte andere recreatiegebieden op het digitale vlak en dat willen we wel
We sluiten onvoldoende aan met onze toeristisch recreatieve voorzieningen op de mogelijkheden van technologie

Maatschappelijke thema's (groep)

Zorg en gezondheid (18)

<p>De gemeente pakt haar regierol nog onvoldoende op om voor ouderen en mensen (jong én oud) met een beperking, in alle verscheidenheid, zelfstandig thuis wonen in Schouwen-Duiveland makkelijker te maken.</p>
<p>De samenleving is geïndividualiseerd. De natuurlijke mantelzorgers (de kinderen) wonen veelal niet in de buurt. Mensen hebben vraagverlegenheid en weinig buurt- of verenigingscontacten. Een vitaal netwerk is essentieel om lang zelfstandig te kunnen wonen</p>
<p>De vergrijzing in Schouwen-Duiveland zet in de periode tot 2040 flink door. Dat blijkt uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Over dertig jaar zal ruim 30 procent van onze inwoners ouder zijn dan 65 jaar. Als gevolg hiervan zullen we snel over een breed front zaken moet aanpassen</p>
<p>De verzorgingsstaat is vastgelopen, onder andere door de toenemende bureaucrativering van de zorg. Veel organisaties moeten 'vinkjes zetten' voordat ondersteuning kan worden ingezet. Door meer ruimte te geven aan de professionals in het zorg- en welzijnsveld is de verwachting dat veel eerder, efficiënter en mensgerichter hulp kan worden ingezet.</p>
<p>Er is behoefte aan het in kaart brengen van het zorglandschap Schouwen-Duiveland (bestaand en benodigd).</p>
<p>Er is een stijgende druk op de financiële middelen van de gemeente. We moeten hetzelfde doen met minder geld. Onze inwoners worden ouder. Mensen met een beperking zijn grotendeels overgegaan van de AWBZ naar de Wmo. Een integrale en samenhangende aanpak moet ervoor zorgen dat deze financiële druk binnen de perken blijft.</p>
<p>Er zijn nog te weinig bedrijven op Schouwen-Duiveland die zich inzetten voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (wettelijke verplichting).</p>
<p>Hoe ontschotten we budgetten sociaal domein en alloceren op basis van het bereiken van de gewenste maatschappelijke resultaten</p>
<p>In hoeverre kun je de voorzieningen in de dorpen voor ouderen in stand houden ?</p>
<p>Langzamerhand komen ontwikkelingen in sociaal domein op gang zoals digitalisering. Probleem is dat we ons nu nog moeilijk een beeld kunnen vormen hoe het er over 5 jaar uit zal zien, laat staan over 10 of 20 jaar. Moeilijk in te schatten dus of het snel en goed genoeg gaat. Idem voor bereikbare voorzieningen en geschikte woningen. We weten dat het probleem eraan komt, en hebben ideeën bij oplossingsrichtingen. Maar concreet is er nog geen beleid dat hierop anticipeert</p>
<p>Minder jeugdigen is een breed probleem: krimpende bevolking, afname voorzieningen zoals scholen, verenigingen etc. door teruglopen aantal kinderen, onvoldoende jonge mensen die instromen op de arbeidsmarkt, leegstand huizen</p>
<p>Onze inwoners bereiken een veel hogere leeftijd. Dit gaat gepaard met allerlei veranderingen in het leefpatroon, waaronder een slechte fysieke mobiliteit en/of het niet meer kunnen autorijden of gebruik maken van de reguliere buslijn. Tegelijkertijd neemt de behoefte aan algemene voorzieningen toe omdat het beleid erop gericht is dat ouderen en mensen met beperkingen langer zelfstandig thuis wonen. Het mobiliteitsvraagstuk is dus niet zozeer nieuw, maar wordt een veel belangrijker onderdeel van de op te lossen vraagstukken</p>
<p>Toegankelijke informatie en bewustwording: Wat kun je zelf doen om langer zelfstandig te kunnen blijven wonen? Zijn onze inwoners zich voldoende bewust dat zij langer zelfstandig moeten blijven wonen? En is deze informatie voor ieder toegankelijk</p>

Voorzieningen in de buurt. Toegankelijke voetpaden. Geen hoge stoepen. Het juiste vervoer. De toegankelijkheid van de omgeving is voor onze inwoners van essentieel belang om zelfstandig te kunnen blijven functioneren.
Wat als de trend doorzet dat opa's en oma's Zeeland de rug toekeren in een mate vergelijkbaar als die bij schaalvergroting landbouw, een trend die onomkeerbaar is. Zou dit kunnen betekenen dat het alleen maar zin heeft groots in te zetten op maatregelen ter ondersteuning van de doelgroep als ook ingezet wordt op behoud of aantrekken van jonge gezinnen naar SD? Is bekend of een vitaal netwerk de natuurlijke mantelzorgers (familie) kan vervangen?
We kunnen het, in het sociaal domein, als overheid niet alleen, samenwerking is noodzakelijk
We moeten ontwikkelingen toetsen aan brede maatschappelijke waarden, zoals werkgelegenheid, educatie, antwoord op de krimp.
We zouden ons toeristisch kunnen onderscheiden door in te zetten op gezonde activiteiten waar een toenemende vraag naar is, is dit een breedgedragen wens?

Demografie (12)

De vergrijzing in Schouwen-Duiveland zet in de periode tot 2040 flink door. Dat blijkt uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Over dertig jaar zal ruim 30 procent van onze inwoners ouder zijn dan 65 jaar. Als gevolg hiervan zullen we snel over een breed front zaken moet aanpassen
Door de krimp zal het gebruik van het buitengebied veranderen naar een nog multifunctioneler platteland en dit heeft effect op de milieuruimte/milieukwaliteiten.
Er wordt te weinig actief geworven voor nieuwe inwoners in zuidelijk Rotterdamse regio. Als je hier ruimte (fysiek) beidt kun je best mensen werven.
Het is belangrijk nieuwe inwoners te trekken. Nu probleem van weinig geschikt personeel, weinig jeugd.
Hoe houdt je jonge mensen hier, ook met een hoger opleidingsniveau? Kunnen we meeliften op de trend dat bedrijven steeds vaker footloose zijn?
Hoe stimuleren behoud jeugd en komst jonge ondernemers naar het eiland?
Minder jeugdigen is een breed probleem: krimpende bevolking, afname voorzieningen zoals scholen, verenigingen etc. door teruglopen aantal kinderen, onvoldoende jonge mensen die instromen op de arbeidsmarkt, leegstand huizen
Onze inwoners bereiken een veel hogere leeftijd. Dit gaat gepaard met allerlei veranderingen in het leefpatroon, waaronder een slechte fysieke mobiliteit en/of het niet meer kunnen autorijden of gebruik maken van de reguliere buslijn. Tegelijkertijd neemt de behoefte aan algemene voorzieningen toe omdat het beleid erop gericht is dat ouderen en mensen met beperkingen langer zelfstandig thuis wonen. Het mobiliteitsvraagstuk is dus niet zozeer nieuw, maar wordt een veel belangrijker onderdeel van de op te lossen vraagstukken
Toegankelijke informatie en bewustwording: Wat kun je zelf doen om langer zelfstandig te kunnen blijven wonen? Zijn onze inwoners zich voldoende bewust dat zij langer zelfstandig moeten blijven wonen? En is deze informatie voor ieder toegankelijk
Voorkomen dat Schouwen-Duiveland vergrijst en verouderd. Trek meer jeugd naar Schouwen-Duiveland.

Wat als de trend doorzet dat opa's en oma's Zeeland de rug toekeren in een mate vergelijkbaar als die bij schaalvergroting landbouw, een trend die onomkeerbaar is. Zou dit kunnen betekenen dat het alleen maar zin heeft groots in te zetten op maatregelen ter ondersteuning van de doelgroep als ook ingezet wordt op behoud of aantrekken van jonge gezinnen naar SD? Is bekend of een vitaal netwerk de natuurlijke mantelzorgers (familie) kan vervangen?

We moeten ontwikkelingen toetsen aan brede maatschappelijke waarden, zoals werkgelegenheid, educatie, antwoord op de krimp.